

Å SKAPE SEG SELV I EN MEDIEPÅVIRKET KULTUR
En diskursanalyse av media som påvirkningskraft og muliggjørere.

INGRID YNDESTAD

VID vitenskapelig høgskole
Misjonshøgskolen

Masteroppgave

Master i interkulturelt arbeid, MIKA-316

Antall ord: 30317

Dato: 16.05.17

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG.....	3
Kapittel 1 INNLEDNING.....	4
1.1 Begrunnelse for valg av oppgave	4
1.2 Presentasjon av problemstilling.....	5
1.3 Presiseringer	6
1.3.1 Presisering av faglig ståsted og førforståelse.....	7
1.3.2 Presisering av perspektiv.	9
1.3.3 Presisering av det erfaringsbaserte grunnlaget.....	9
1.3.4 Formålet med, og avgrensning av oppgaven.	10
1.4 Oppgavens disposisjon	11
Kapittel 2 TEORI.....	13
2.1 Sosiale strukturer, symbolske nivå og Bourdieus kapitalbegrep.....	13
2.2 Sosiale skiller og lagdeling.....	16
2.3 Det sosiale livet som språk.....	19
2.4 Beverly Skeggs og respektabilitet.....	20
2.5 Selvkonstruksjon	22
2.6 Foucault og makt	24
2.7 Sennets intimitetsideologi.....	27
Kapittel 3 METODE	32
3.1 Innledning.....	32
3.2 Valg av metode.....	32
3.3 Diskursanalyse.....	34
3.3.1 Kritisk diskursanalyse.....	35
3.4 Språk som analyseobjekt.....	37
3.5 Tekst og medieuttrykk i diskursanalyse.....	39
3.6 Interseksjonalitet.....	40
3.7 Erfaringsbasert oppgaveskriving.....	41
3.8 Dilemmaer, utfordringer og betraktninger i forhold til valg av metode.....	42
Kapittel 4 EMPIRI OG ANALYSE	43
4.1 Empirien oppgaven bygger på.....	43
4.2 Analyse.....	44

4.2.1 Tekstnivå.....	44
4.2.2 Diskursiv praksis.....	47
4.2.3 Sosiokulturell Praksis.....	50
Kapittel 5 DISKUSJON OG DRØFTING	53
5.1 Innledning	53
5.2 Kapital – den intime kulturens grunnstein.....	54
5.3 Media, fra dagen nyheter til signifikant andre.....	57
5.4 Det intime og det kommersielle veves sammen til underholdning	59
5.5 Når media kler av enkeltindivider i stede for samfunnet.....	60
5.6 Det er ikke tilfeldig hva som kles på de som lar seg avkle.	62
5.7 å speile sin rolle i et intimt mediebilde.....	65
5.8 å skape seg selv i en mediepåvirket kultur.	66
5.9 Eksponering som metode for å gjøre seg selv respektabel	69
5.10 å veksle inn respektabilitet med intimitet	72
5.11 Lage seg respektabel, men ikke på hvilket som helst vis.	75
Kapittel 6 KONKLUSJON.....	79
KILDER	81
Bøker.	81
Internetskilder.	82
Kompendier og forelesningsnotater.....	83

SAMMENDRAG.

Med bakgrunn i utvalgte teorier viser oppgaven kulturens evne til å sette premisser for hvilke kriterier som angir moral og respektabilitet. Respektabilitet er et kjernebegrep i oppgaven, og ansees som en viktig symbolsk betydningsstruktur.

Opgaven omfatter den vestlige kulturen, en kultur som i stor grad bruker materiell status, personlige ambisjoner og dertil passende roller, samt livsstil, som bevis på moral og respektabilitet. Når materiell standard former selvbilde kan det føre til at individene definerer seg selv i lys av konstruerte ideer, mer enn å bygge og styrke personlighet ut fra egne erfaringer, evner og ferdigheter. Samtidig gjør denne kulturen det også mulig for den enkelte å skape seg selv ut fra respektable normer ved hjelp av eksempelvis medias fremstillinger av det respektable og det ikke respektable, da den i så stor grad fokuserer på ytre faktorer.

Med bakgrunn i intimitet og sin evne til å speile og legge føringer for det respektable, forstås media som en markant signifikant andre i den gitte kulturen. Media anses således som en struktur som i stadig større grad har makt til å legge grunnlaget for forventninger til oss selv, og andre.

For å vise disse egenskapene ved media og kulturen foretar jeg en teoretisk analyse av et tv-program som fremstiller den sosiale normalen kulturen har gjort gjeldende, nemlig *Sinnasnekkeren* som sendes på TVNorge. Programmet viser individers hang til å dele intime detaljer i bytte mot respektabilitet, og sammenfaller slik med opplevelser jeg har fra mitt arbeid. Dette arbeidet, arbeid med deltagere i attføringsløp og kriminalomsorgen, vil ligge som et bakteppe for oppgaven. Erfaringene vil også brukes som eksempler i teksten.

Programmet viser også hvordan en ikke respektabel materiell faktor kan definere hele den sosiokulturelle forståelsen av et individ. Analysen avslører slik subjektforventninger det antas er sosialt respektable i kulturen, og hvordan de som oppfatter seg selv i ikke respektable roller forsøker å bytte til seg det respektable mot det private.

Videre belyser oppgaven hvordan seerne kan speile egne roller i medieuttrykket, og bruke programmet som et blåpapir for endring av en ikke respektabel rolle til en respektabel rolle. Oppgaven rommer faktorer som; ulike former for selvframstilling, kulturelle forståelser av det respektable, makten som ligger i ønsket om sosial annerkjennelse, og hvordan en kan konstruere seg selv ut fra gitt parametere for respektabilitet.

Typisk for den aktuelle kulturen er at følelser styrer forståelser. Dette skjer blant annet på grunn av at kulturen preges av en individualitet som fører til at koblingen mellom å forstå andre i lys av en selv forsterkes. I tillegg byr kulturen på valgfrihet, et enormt mangfold og nærmest kontinuerlige inntrykk. Det legges dermed ikke til rette for ettertanke, noe som krever en langsom og bevist tankeprosess, men for raske, intuitive og følelsesbaserte tankeprosesser som krever liten eller ingen anstrengelse. Dette preger også medieuttrykkene som ofte baserer seg på en intim overlapping av fiksjon og virkelighet. Programmet som analyseres i oppgaven er intimt, og viser hvordan følelsers kan bidra til å danne sosiokulturelle normer, samt intime mediers evne til å danne, opprettholde og videreføre kulturelle diskurser.

Kapittel 1

INNLEDNING.

1.1 Begrunnelse for valg av oppgave

Da jeg startet som veileder i attføringsbransjen åpnet det seg en verden jeg frem til da ikke hadde sett. Selv om jeg jobbet med mennesker jeg på mange måter hadde mye til felles med var noen av deres handlingsmåter, og forståelser av samfunnet vi alle var en del av, ukjent for meg. Opplevelsen ble ytterligere forsterket da jeg begynte å jobbe med mennesker som var i slutfasen av fengselsopphold. For å kunne gjøre jobbe min måtte jeg forstå, og for å forstå måtte jeg legge til side flere egne kulturrammer for å kunne se egen kultur fra et annet perspektiv. Denne prosessen danner bakgrunnen for oppgaven.

Veilederrollen ga meg innsyn i en parallell kultur. Mennesker som kunne vært mine naboer eller barndomsvenner, med andre ord mennesker jeg oppfattet som en del av den samme kulturgruppen som meg selv, fortalte historier fra en virkelighet preget av avmakt og mangel på *respektabilitet*. *Respektabilitet* er et nøkkelord i oppgaven, og blir følgelig forklart i teoridelen. For å gi en rask innføring i hva som legges i begrepet allerede her, kan vi si at *respektabilitet* omfavner begrep som aktverdighet, anstendighet og uangripelighet.

I starten sto alle likhetene mellom *dem* og *meg* i veien for min forståelse av det jeg hørte og erfarte. Når jeg klarte å se forbi dette kunne jeg bruke teorier fra utdannelsen min for å få en større forståelse, og slik bli en bedre veileder.

Opplevelsen vekket min interesse for å se på sosiokulturelle normer som et redskap til å skape *identiteter* og *antiidentiteter*. I denne oppgaven betegnes de som innehar respektable roller som dem som har ønsket *identitet*. *Antiidentiteter* blir dermed dem det settes søkelys på i oppgaven. I dette legges de som ikke innehar roller som oppleves som *respektable*. Eksempler på ikke respektable roller er arbeidsledige, straffedømte og deltagere i tv-programmet som analyseres i oppgaven.

For å øke min forståelse rundt det jeg opplevde, måtte jeg ha mer kunnskap. Dette opparbeidet jeg meg via Master i interkulturelt arbeid, MIKA, og daglige samtaler med deltagerne. Fokus for samtalene var å være åpen for det som faktisk skjedde i møtene, ikke det jeg forventet, eller trodde, skulle skje. Jeg måtte legge bort min mistro og mine forforståelser, og se at det de fortalte faktisk var reelt. Prosessen var utfordrende. For det første lå dette nært opp til, ja egentlig innenfor, min egen kulturramme, slik at jeg måtte bruke mye tid på å skille mellom deres og mitt, samtidig som jeg måtte danne nye forståelsesrammer for å kunne ta inn det de faktisk fortalte.

I samtaler med deltagere, instanser rundt deltagerne, og observasjoner av deltagerens handlinger, ble min forståelse av kultur som noe mer enn det en ser ved første øyekast utvidet. Når jeg skulle skrive masteroppgaven ønsket jeg derfor å se nærmere på noen av de strukturene som gjør at deltagere i atferdsløp og soning har en følelse av at de innehar ikke respektable roller, samt finne eksempler på andre som befinner seg i ikke respektable roller for å se hvordan de isenesetter seg selv i den rollen.

Valg av oppgave falt derfor på en analyse av strukturer som danner og vedlikeholder kulturelle diskurser. Kulturelle diskurser forstås som bestemte historiske, kulturelle og sosiale vilkår som ligger til grunn for at gitte ytringer eller handlinger ansees som naturlige og akseptable, mens andre ikke gjør det. Siden deltagerne, og alle andre, påvirkes og formes av et utall strukturer bestemte jeg meg for å isolere en struktur. Med de forståelsene observasjon og samtaler hadde generert i meg som bakteppe, falt valget på en gitt type mediekonsept, det intime. Oppgaven analyserer media ut fra dets evne og mulighet til å danne og vedlikeholde kulturelle diskurser for respektabilitet. Videre ser oppgaven på hvordan dette kan påvirke den enkeltes valg, handlinger og forståelse av seg selv og andre.

1.2 Presentasjon av problemstilling

På bakgrunn av tema og interesse har jeg utledet følgende problemstilling: *Hvordan kan intime medieuttrykk påvirke personlige uttrykk, og hvilke muligheter til definering og*

omdefinering av roller kan et slikt medieuttrykk gi dem som anser seg selv som ikke respektable?

Formålet med oppgaven er å avdekke diskurser som bidrar til at det selvsagte blir selvsagt. For å oppnå det vil jeg belyse medias rolle i dannelselse og videreføring av respektable roller. Slik vil oppgaven forsøke å avsløre hvordan media har mulighet til å skape og vedlikeholde respektabilitet, men også hvordan individene kan utnytte medieuttrykk til å skape roller de anser er respektable

For å finne svar på problemstillingen har jeg valgt sette opp noen delproblemstillinger: Hva er det intime mediebildets opphav? Hvilke grep utfører personer som ønsker å endre ikke respektable roller til det de oppfatter som respektable roller? Kan utlevering av det private være et forsøk på å tilegne seg respektabilitet?

Eksempler på tema som problemstillingen berører er: Hvem har makt til å vedlikeholde og endre diskurser, og hvilke midler brukes? Er det mulig å konstruere seg selv ut fra det mediene presenterer? I hvilken grad kan media forstås som en signifikant andre, og hvilke mekanismer bruker media for å få den makten det ligger i å være en signifikant andre?

1.3 Presiseringer

I oppgaven brukes begrepet *vår kultur*. I dette legger jeg den kulturen jeg og de fleste deltagerne i attføringstiltak og Sinnasnekkeren har vokst opp i. Kulturen som omtales som vår kultur er dermed den vestlige, eller mer presist norske, kulturen. Oppgaven tar høyde for, ja den baserer seg på, at kulturer ikke er ensformige eller statiske strukturer. Kultur beskrives dermed i oppgaven som noe organisk, men vel så viktig som et mangfold av flere subkulturer som har såpass mye til felles at de faller inn under et ideologisk rammeverk som kalles en kultur.

De ideologiske rammeverkene, som er grunnlaget for alle kulturer, dannes på bakgrunn av gitte parametere i forhold til blant annet sosiologiske, historiske, religiøse, geografiske og økonomiske faktorer. Rammeverkene inneholder en form for krav til dem som er en del av kulturen innenfor rammen. Brudd på kravene blir møtt med restriksjoner og sanksjoner, eksempelvis i form av manglende respektabilitet.

De kulturelle rammeverkene i den vestlige kulturen som er sentrale i forhold til denne oppgaven er basert på kapitalisme og et stadig økende individfokus. En slik kultur, med et sterkt innslag av individualisme og forbruk, kan fortone seg som en livsstil mer enn en kultur.

Mekanismer, som omtales nærmere i oppgaven, gjør at disse to faktorene gjerne settes over andre verdier og tradisjoner. Når vi blir vant med at hver og en av oss er enkeltindivider, autonome celler, kan det være lett å overse at vi også er en del av en større helhet. Når en større helhet, et samfunn, består av individer som anser individualisme og materialisme som grunnleggende ideologier har vi dannet en kultur der det vi har felles er nettopp disse faktorene.

Sentralt i oppgaven er å avsløre noen av de faktorene som kan reprodusere kulturelle diskurser, og slik ha makt til å definere respektabilitet. Oppgaven baserer seg på at forståelsen av det som har makt til å definere diskurser for respektabilitet også har makt til å reprodusere gitte sosiale grenser og avvise dem som ikke opptrer i takt med det som ansees som respektabelt. Maktbegrepet som ligger til grunn for denne oppgaven er i første rekke Foucaults maktbegrep som omtales nærmere i teoridelen.

Fleksibilitet forstås i oppgaven som makt til å definere normer. De som ikke har denne makten forstås dermed som de som må følge disse normene for ikke å definere seg selv ut av kulturen. Kuhlman og Stahl beskriver fleksibilitet i sitt uttrykk *behavioral flexibility*.¹ Forenklet kan vi betegne dette som et “slik gjør vi det hos oss” mønster, der alle måles opp mot normer som avgjør om de er en del av kulturen eller ikke. Hvor stor fleksibilitet det er i normene avgjør hvor lett eller vanskelig det er å integrere seg i en kultur. Innenfor noen felt kan fleksibiliteten være stor, innenfor andre liten.

Igjen ser vi opphav til identiteter og antiidentiteter. De som ikke klarer å disiplinere seg inn i en gitt norm bærer antiidentiteten som former identiteten. De som ikke klarer å integrere seg, følge normene, forstå andres handlinger, avklare tvetydigheter ved kulturen og så videre, blir møtt med restriksjoner som eksempelvis manglende respektabilitet.

Deltagere og *deltakergrupper* benyttes i oppgaven. Med *deltagere* forstås personer som deltar i ulike utførelsesløp eller tv-konsepter, som eksempelvis Sinnasnekkeren. *Deltakergrupper* blir da en samlebetegnelse på dem som deltar enten i tiltak eller tv-program.

1.3.1 Presisering av faglig ståsted og førforståelse.

Den teoretiske bakgrunnen for analysen er min utdanning innen klassisk sosiologi og antropologi. Oppgaven skrives ut fra forståelsen om at den leses med en viss forståelse for

---

¹ «Interkulturell kompetanse 1» 2013Utdelt av Tomas Sundnes Drønen i forelesning 23.1.13.

grunnleggende sosiologiske begrep. Arbeidslivserfaringer fra attføringsbransjen og kriminalomsorgen vil være viktige momenter i forståelsen av roller og respektabilitet, da møte med deltagere har gitt økt forståelse av roller som ikke ansees å inneha respektabilitet.

Oppgaven vil fokusere på diskurser og deres evne til å konstruere sosiale og kulturelle forståelser av virkeligheten. For å få til dette vil oppgaven presentere sosiologiske teorier som på ulike måter viser hvordan sosiale konstruksjoner kan forstås i lys av diskurser. Disse teoriene ligger så til grunn for diskusjonen samt analysen av mediekonseptet Sinnasnekkeren.

Målet er å gi en bredere forståelse for diskurser, og hvordan de danner bestemte forståelser som oppfattes som virkeligheter, og dermed legger føringer for hva individene anser som muligheter og begrensninger ut fra hva de tror at forventes av dem i ulike sammenhenger.

I tillegg til min utdannelse innen sosiologi og antropologi vil en rekke pensumlitteratur fra MIKA-studiet danne bakteppe for oppgaven. Det var nettopp ved hjelp av litteratur fra dette studiet at min forståelse rundt deltagernes utstrakte bruk av deling av det intime ble utvidet. Litteratur som er særlig viktig er; Gadamer's *Sannhet og metode*² og Drønen, Fretheim og Skjortnes *Forståelsens gylne øyeblikk. Festskrift til Øyvind Dahl*.³ Denne litteraturen ga meg en utvidet forståelse av hvordan vi forstår og forsøker å skape meninger. Den ga også en utvidet forståelse av forholdet mellom kommunikasjon og makt, eller avmakt, noe som er avgjørende for oppgaven.

Videre ga Kasins *Flerkulturell - hva er de, og hvem er de?*⁴ Hylland Eriksens *Flerkulturell forståelse*⁵ og Geertz *The Interpretation of Cultures*⁶ økt forståelse for å relatere begrepet interkulturell kompetanse til fagområder jeg har erfaring med, attføringsbransjen og kriminalomsorgen. Kasin vektlegger at kulturelle forskjeller også finnes innad i land, byer og samfunn. Denne oppgaven tar for seg kulturelle forskjeller innad i kulturer. I tillegg legger han vekt på å være en del av et fellesskap versus det og ikke være det. Dette er et viktig tema i

---

² Gadamer, Hans Georg. *Sannhet og metode. Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oslo: Pax forlag

³ Drønen, Tomas, Fretheim, Kjetil og Skjortnes, Marianne (red.). *Forståelsens gylne øyeblikk. Festskrift til Øyvind Dahl*. Trondheim: Tapir akademiske forlag, 2011.

⁴ Kasin, Olav. 2008. «Flerkulturell – hva er de og hvem er de?» I *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*, red. Anne Merete Otterstad.

⁵ Eriksen, Thomas Hylland. *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget, 2001

⁶ Geertz, Clifford. *The interpretation of Cultures*. New York, NY: Basic Books, 1973.

denne oppgaven, da den baserer seg på hypotesen om at ikke respektable roller forsøkes gjøres respektable for å passe inn i det fellesskapet den enkelte ønsker å være en del av.

Teoriene har bidratt til at jeg har fått økt kompetanse til å analysere egen praksis, og øke forståelsen for hvordan og hvorfor enkelte av dem som besitter minoritetsroller, her i egen kultur, forsøker å fjerne seg fra rollene. Oppgaven, og teorien den bygger på, kan slik vise hvordan kulturelle minoritetsroller kan gi opphav til disiplinering og handlingsmønstre som kan virke uforståelige for andre, men som har en misjon for dem som utfører handlingene.

1.3.2 Presisering av perspektiv.

Teorier fra sosiologi og antropologi gjør det mulig å se nærmere på det som oppfattes som sannheter. I hovedsak er slike forklaringsmodeller og teorier tuftet på ulike forståelser for hvordan struktur og aktør påvirker hverandre. Ytterpunktene i disse forståelsene er *metodologisk kollektivism*⁷ og *metodologisk individualisme*.⁸ I *metodologisk kollektivism* anses ikke aktørene å ha påvirkningskraft på strukturene det befinner seg i, slik at strukturene anses som styrende for aktørene. Motsatsen, *metodologisk individualisme*, er et perspektiv der det anses at aktørene styrer strukturene, og skaper strukturer som er hensiktsmessige for dem i ulike situasjoner. Innenfor disse perspektivene, og i rommet mellom dem, finnes en rekke teorier som tar for seg ulike mekanismer i møtet mellom struktur og aktør, og ulike forståelser av i hvilken grad aktør og struktur er styrende i samfunnet.

Denne oppgaven vil belyses i et *relasjonistisk perspektiv*⁹ med en helling mot det *kollektivistiske perspektivet*. I et *relasjonistisk perspektiv* anses aktør og struktur å inngå i en slags symbiose hvor aktør og struktur nærmest likeverdig påvirker hverandre. Med andre ord, legger oppgaven til grunn at aktør og struktur påvirker hverandre nærmest jevnbyrdig, men at strukturen i en del tilfeller legger større føringer på aktøren enn vi ved første øyekast ser.

1.3.3 Presisering av det erfaringsbaserte grunnlaget.

Det er inn i vår kultur å skille mellom *født sånn*, med andre ord biologi, eller *blitt sånn*, altså sosialisering, når egenskaper ved mennesket skal forklares. I en individualistisk kultur, som vår, tillegges enkeltindividet stor vekt i en slik tese, da enkeltindividet gis ansvar for seg selv på en annen måte enn i kollektivistiske kulturer. I det ligger at den enkeltes handlingsfrihet

---

⁷ Korsnes, Olav. *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget, 2004, s. 203.

⁸ Korsnes, *Sosiologisk leksikon*, s. 204.

⁹ Korsnes, *Sosiologisk leksikon*, s. 205.

ikke skal innskrenkes av annet enn en selv, slik at den enkeltes behov og ønsker er navet som fører den fremover. Dermed gis, teoretisk sett, alle muligheter til å skape seg selv. Men det gir også individet ansvar for å gjøre seg kjent med alle mulighetene som finnes, og deretter ta de valgene som til en hver tid er til det beste for en selv. Et individualistisk samfunn vil, med andre ord, gi muligheter og rettigheter for den enkelte, men også legge mye ansvar over på enkeltindividet.

I en slik kultur har i teorien alle like muligheter, og dermed kan alle lykkes hvis de bare vil. De som ikke lykkes prøver med andre ord ikke nok, og det er dermed noe ved dem som gjør at de er i den ufordelaktige situasjonen de er i. En rekke opplevelser fra min arbeidshverdag er av en slik art at de utfordrer disse kulturelle tenke- og forståelsesmåtene, og vanskelig lar seg forklares med ensidige forklaringsmodeller som mange automatisk tyr til.

Siden målet i mitt arbeid er å endre deltagernes rolle i samfunnet, fra innsatte og/eller arbeidsledige til arbeidstakere, er det viktig å forstå flest mulig av de mekanismene som holder dem fast i de rammene de er, og som påvirker handlingene og valgene de tar. Dette fordrer et spekter av forklaringer siden det er et spekter av årsaker som ligger til grunn for spesifikke handlingsmønstre og valg. Kun ved å forstå mekanismen bak handlinger og uttalelser, kan en finne verktøy som kan endre uhensiktsmessige handlingsmønstre. Oppgaven utforsker derfor om mekanismer ved intimitet og respektabilitet kan bidra som drivere til hvordan individet dannes som subjekt i vårt samfunn. Til dette vil jeg beskrive utvalgt sosiologisk teori, analysere et populært medieuttrykk, og trekke veksler på mine erfaringer fra arbeidslivet.

1.3.4 Formålet med, og avgrensning av oppgaven.

Formålet med oppgaven er å se om media er en dominerende maktfaktor som kan disiplinere individer med bakgrunn i å danne grunnlag for rådende og kulturspesifikke diskurser og forventninger til ulike grupper og individer. Den vil også se på om den enkelte kan bruke intime mediekonsepter aktivt for å skape et bestemt bilde av seg selv. Oppgaven vil med andre ord undersøke medias makt til å skape og vedlikeholde subjektforventninger og respektabilitet. Samtidig vil den forsøke å belyse eksempler på hvordan individet kan bruke medieuttrykk som mal til å skape seg selv med mål om å høyne sin respektabilitet innenfor ønsket kultur. Oppgaven belyser slik hvor sterkt ønsket om tilhørighet og respektabilitet kan være, og hvilke uttrykksformer dette kan gi seg utslag i.

En oppgave om subjektforventninger er også en oppgave om hvilke funksjoner som ligger til grunn for forståelse, videreføring og opprettholdelse av klasser og grupper. Forståelse av en selv som subjekt, med utgangspunkt i hva medier forteller oss om hva som er akseptabelt, grunnlag for respektabilitet, hva som ikke er akseptabelt, og grunnlag for ikke og ansees som respektabel, er viktige elementer. En hypotese blir dermed at ulike mediedesign kan være bidragsyttere til dannelse, opprettholdelse og forståelser av normalitet og dikotomier. Formålet blir blant annet å se om hypotesen stemmer.

Oppgaven er ikke en studie av deltagerens liv og rollefunksjoner, og er på ingen måte utfyllende i forhold til deltagerens hverdag. Den forsøker å belyse hvordan medieuttrykkene har makt over individene, og hvordan individene samtidig kan utnytte medieuttrykkene til å skape den rollen de anser er respektabel.

1.4 Oppgavens disposisjon

Oppgaven er delt inn i 6 kapitler samt referanser. Første kapittel begrunner valg av oppgave, presiseringer og avgrensninger som ligger til grunn for oppgaven, samt problemstillingen.

Med bakgrunn i at teoridelen omtaler teori som er viktig for å forklare metodedelen og analysen, legges teoridelen inn som kapittel 2 i oppgaven. Dette kapitlet vil ta for seg det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Denne delen har som mål å vise at om en skal forstå hvordan mennesket danner seg selv i samtiden, kan en ikke se bort fra strukturene som omgir individet.

Videre vil teorier rundt respektabilitet presenteres i dette kapitlet. Dette vil vise de sterke kreftene som ligger i forståelse av hvilke subjektforventninger som gir respektabilitet innenfor den kulturen vi anser som vår egen, og hvordan vi, ved å forsøke å spille på disse, forsøker å oppnå den respektabiliteten vi anser som nødvendig for å være en del av ønsket kultur.

Kapittel 2 vil også belyse utvalgt teori som beskriver makt som noe annet og noe mer enn en subjektiv faktor. Dette ansees som en viktig faktor i dannelse av både subjekt og diskurser. Teorien belyser slik at subjektforventninger, respektabilitet og rolleforventninger henger tett sammen med makt, avmakt og frihet. I denne oppgaven regnes ønsket om respektabilitet som en viktig faktor til at individet underlegger seg makt. Bakgrunnen for dette er følelsen av avmakt og begrenset frihet innenfor egen kulturgruppe. Oppgaven anser slik makt og avmakt som noe subjektivt, noe individet møter på grunn av en eller flere av sine roller i samfunnet,

og som det oppfatter at det kan fjerne seg fra ved å endre disse rollene. Til denne beskrivelsen brukes teorier fra Bourdieu, Foucault og Sennet.

Kapittel 3 tar for seg metoden som ligger til grunn for oppgaven. Her presenteres det teoretiske grunnlaget for diskursanalyse, og kritisk diskursanalyse spesielt. Videre vil dette kapitlet belyse interseksjonalitet, eller samvirkende diskriminering, som vil være en viktig faktor i oppgaven. Kapitlet avsluttes med en presentasjon av erfaringsbasert oppgaveskriving, og utfordringer som kan dukke opp i forhold til den nærheten til temaet som denne formen for analyse kan gi.

Det er en viktig del av oppgaven å gi en bredere forståelse for maktstrukturer, avmakt og forståelsen av at endring av roller automatisk gjør at individet oppfyller subjektforventninger som fører til respektabilitet innenfor en gitt kulturgruppe. Derfor presenteres i kapittel 4 empiri og analyse Sinnasnekkeren, et medieuttrykk som angir subjektforventninger innenfor utvalgt felt. Analysen er gjort ut fra Faircloughs tredimensjonale analysenivå.

Kapittel 5 består av diskusjon og drøfting. Her settes analysen av medieuttrykket sammen med teori og erfaringer jeg har gjort via observering av mennesker som av ulike grunner befinner seg i et atføringsløp. Både deltagerne i medieuttrykket og atføringsløp er personer som ikke oppfyller en eller flere av de rollene som forventes å være oppfylt for å være respektabel. Analysen av mediekonseptet sammen med mine erfaringer kan slik gi en større forståelse av respektabilitetens sterke disiplinerende effekt. Slik kan denne delen sette analysen opp mot sjanger, stil, intertekstualitet, antagelser og presentasjon av grupper for slik å identifisere diskurser og hvilken grad og på hvilken måte de ulike perspektivene har sluppet til, og hvordan de ulike gruppene blir presentert.

Kapittel 6 består av konklusjonen.

Kapittel 2

TEORI.

Da resten av oppgaven inneholder begrep som kan være vanskelige å forstå uten en dypere forklaring, har jeg valgt å legge teoridelen tidlig i oppgaven. I dette kapittelet vil teorien som ligger til grunn for diskusjonen, og deler av metoden gjennomgås.

2.1 Sosiale strukturer, symbolske nivå og Bourdieus kapitalbegrep.

Samfunnet består av et utall sosiale strukturer.¹⁰ Strukturene består av sosiale grupper og nettverk, som igjen preges av ulike former for hierarki både mellom gruppene og innad i gruppene. Sosiale strukturer opprettholdes og videreføres ved at grupper, eller enkeltaktører, formidler dem i form av blant annet handlinger og språk. Oftest skjer videreføringen kollektivt via samfunnsstrukturer som eksempelvis stat, skole, kirke, arbeidsplasser og media. På denne måten er det sosiale sammen med strukturer med på å forme vår forståelse av oss selv og andre.

Sosiale strukturer er ikke naturgitte, men oppstår og endres av aktørene og strukturene de inngår i. Den franske sosiologen Pierre Bourdieu deler de sosiale strukturene inn i nivåer.¹¹ Med bakgrunn i at nivåene er skapte virkeligheter kaller han dem *symbolske*. De *symbolske nivåene* dannes ut fra våre forestillinger om eksempelvis kjønn, kulturer, kapital, eiendeler og livsstil, og viser til hvilke forestillinger og forventninger vi har til hva som er passende. Det som anses som passende skårer, i følge Bourdieu, høyt innenfor et gitt nivå, mens det som ikke er passende skårer lavt. Slik beskriver Bourdieu hvordan nivåene gir grunnlag for klasser og grupper både i og på tvers av kulturer.

I følge Bourdieu er alle feltene, eller nivåene, i samfunnet strukturert ut fra hva som anses som ønsket eller overordnet viktig innenfor det gitte feltet. I *Distinksjonen*,¹² som ligger til grunn for teorien i dette underkapittelet hvis ikke annet oppgis, sammenligner han nivåene med kapitaler, og utvider slik kapitalbegrepet til ikke bare å omfatte økonomisk kapital, men også *kulturell kapital* og *sosial kapital*. Summen av alle de kapitaler et individ har betegner

---

¹⁰ Korsnes, *Sosiologisk leksikon*, s 295

¹¹ Bourdieu, Pierre. *Den Maskuline dominans*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2000

¹² Bourdieu, Pierre. *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag A/S, 1995

han som *symbolsk kapital*. Bourdieu beskriver i *Distinksjonen* utførende ved hjelp av kapitalbegrepene hvordan smak, tilhørighet og makt henger nøye sammen. Den *symbolske kapitalen* er i følge Bourdieu spesifikk for hver enkelt. I det legger han at den *symbolske kapitalen* utvikles spesifikt ut fra hvilke kapitaler den enkelte besitter, men vel så viktig hvordan disse kapitalene håndteres, eller omsettes.

Alle kapitalformene gir i følge Bourdieu ulike typer makt til de som besitter dem. Makten er gjerne subtil, og kan være i form av status, innvirkning på ulike beslutninger, muligheten til å produsere og/eller reprodusere sannheter som gir grunnlag for ulikheter, og muligheter for å få gjennomslag for ideer og forslag. Makt i form av å besitte kapitaler gir muligheter som de som ikke besitter kapitalene ikke har, og innenfor langt flere felt enn det rent økonomiske. Bourdieu beskriver også at kapital innen et felt kan konverteres til makt innenfor andre felt.

Bourdieu anser alle kapitalformene som knappe ressurser som individer og grupper i samfunnet konkurrerer om. I det legger han at kapitaler kun gir grunnlag for makt og innflytelse når de er forbeholdt de få. Kun slik kan kapitalene omsettes til elementer som gir makt og innflytelse. Hvis faktorer som angir en bestemt kapital blir for allmenn, vil definisjonen endres slik at deler av den blir allmenn, og dermed uten verdi, mens andre deler av den, gjerne med noen nye elementer, blir det som er den rådende kapitalen, den kapitalen som gir makt og innflytelse. Slik bevares og styrkes de posisjonene som kapitalene gir.

I *Distinksjonen* beskriver Bourdieu hvordan slik kapital gir opprettholdelse av en subtil form for favorisering som legger grunnlag for sosiale ulikheter. Favorisering gjelder dem som har kapitaler som kan omsettes til goder innenfor ulike felter i samfunnet, og fører til at de som ikke besitter disse kapitalene har svak eller ingen påvirkningskraft. Slik opprettholdes makten til dem med gitte kapitaler, og legger grunnlaget for sosiale ulikheter i alle deler av samfunnet.

Slik kan vi se at kampen for annerkjennelse, *respektabilitet*, blir en kamp om å besitte de rette kapitalene innenfor det feltet man ønsker å oppfattes som en del av. Men siden en kapital ikke er noe verdt om den er allmenn, går kampen om respektabilitet parallelt med kampen om kriteriene for hva som er respektabelt. Med andre ord, hva som forutsettes for å inneha en viss type kapital. Illustrert med arbeiderklassekvinnene i Skeggs¹³ studie kan vi si at hvis arbeiderklassekvinnene klarte å disiplinere seg slik at de oppnådde kriteriene for

---

¹³ Skeggs, Beverley. *Formation of Class & Gender*. London: SAGE Publication, 1997

respektabilitet på ett eller flere områder, ville dette området bli degradert til noe allment, og ikke lenger være en del av det som definerte middelklassen. Den sosiale disiplineringen mange legger seg under kan slik sees på som et spill der reglene endres, og målet stadig flyttes. Dette skaper en dynamikk som viser igjen i at hva som ansees som respektabelt og hva som er statussymboler stadig endres, slik at disiplineringen blir konstant.

Bourdieu anser at alle nivåer innen det sosiale livet har bestemte attributter som enkeltindividet, eller grupper av individer, ønsker å tilegne seg i størst mulig grad. Siden trangen til å erverve seg respektable attributter innenfor ulike nivåer står sterkt, har de som setter premissene for hva som ansees som respektabel verdi innenfor et gitt nivå en indirekte, men sterk, makt, som påvirker dem som ønsker å være en del av dette nivået. Bourdieu anser at den enkeltes bevisste eller ubevisste ønske om å høre til, føle et bestemt fellesskap, gjør at grupper og enkeltindivider kan gå langt i sin higen etter å oppnå bestemte goder eller eiendeler. Det oppfattes av den enkelte som noe en styrer selv, men i følge Bourdieu er det i virkeligheten en subtil form for styring, styring på symbolsk nivå, som gir makt.

I *Distinksjonen* beskriver Bourdieus hvordan *kulturell kapital* påvirker individene, og legitimerer sosiale forskjeller. Denne mekanismen forutsetter, i følge Bourdieu,¹⁴ et samfunn preget av at individene forstår eiendeler, utdanning, yrker og så videre som bærere av klasse og makt. Bourdieu beskriver hvordan verdien av eksempelvis dyr kunst, designermøbler og så videre ikke bare måles ut fra den faktiske økonomiske verdien gjenstandene har, men vel så mye ut fra hva det forteller om eieren. Det at en har forståelse for at akkurat det møbelet, antrekket, eller den treningsformen, sømmer seg, viser at en har god dømmekraft og vurderingsevne samt en internalisert forståelse av hvordan en ter seg. De som besitter det som er respektabelt innenfor en gitt kulturgruppe oppnår slik respektabilitet med bakgrunn i det de besitter. Slik er posisjoner innad i *symbolske nivåer* avgjørende for sosiale posisjoner.

I tillegg til kapitalbegrepene, er *symbolsk vold* et sentralt begrep i Bourdieus teorier. I *Den Maskuline Dominans*¹⁵ beskriver han den *symbolske volden* som en umerkelig og usynlig makt som utøves symbolsk via miskjennelse og erkjennelse. Makten forutsetter kunnskap om feltet den enkelte er i, og mulighet for ulike former for kommunikasjon av hva som er *respektabelt* og hva som *ikke er respektabelt*. Med andre ord, hvilke forventninger det settes

---

¹⁴ Bourdieu, *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*, side 133-142

¹⁵ Bourdieu, *Den maskuline dominans*.

til den som befinner seg i feltet. Kapitalene den enkelte innehar, eller ikke innehar, legger grunnlag for den *symbolske volden* ved at det å besitte kapitaler gir makt innenfor feltet en har kapital.

Den som blir utsatt for *symbolsk vold* godtar det, ja, de er faktisk selv delaktig i at volden kan utføres. Dette skjer med bakgrunn i at grunnlaget for volden er vedtatte oppfatninger, oppfatninger som oppleves som naturlige og selvsagte. Dette beskriver Bourdieu slik: *Den symbolske makt kan ikke utøves uten medvirkning fra de som lider under den, og som kun lider under den fordi de konstruerer den som sådan.*¹⁶

Symbolsk vold i form av ulike typer for dominans skjer med andre ord som en følge av bestemte virkelighetsoppfatninger. Bourdieu tar i *Den Maskuline Dominans* i første rekke for seg kvinners underlegne posisjon i samfunnet som en form for *symbolsk vold*, men også klasser og grupper innad i kulturer utsettes for de samme mekanismene.

I følge Bourdieu fører den *symbolske volden* til *symbolsk makt* i form av at vi anser det som naturlig at de som oppfyller det som ansees som *respektabelt* er dominante. Slik tilegnes det *respektabelt* en *symbolsk makt*. I tillegg hevder Bourdieu at de som oppfattes, både av seg selv og andre, som lavt nede i hierarkiet, utsetter seg selv for oppdragende mønster og handlinger. Dette forklarer han med at vi tillegger noen egenskaper mer verdi enn andre, og dermed tror at vi via disiplinering kan tilegne oss disse egenskapene, og klatre i hierarkiet. Dermed setter de som opplever seg selv som *ikke respektabelt*, seg helt frivillig i situasjoner der de utsettes for det Bourdieu anser som en *symbolsk* form for vold.¹⁷

2.2 Sosiale skiller og lagdeling

Der Bourdieu beskriver kapitaler og nivåer som årsak til ulikheter, beskriver Bilton et al.¹⁸ hvordan *sosial lagdeling* gjør det samme. I følge Bilton et al. er *sosial lagdeling* mønster eller strukturer som skaper ulikheter mellom ulike grupper. Han forklarer hvordan de ulike gruppene gjerne er del av den samme grunnleggende kulturen, men ved at de opplever systematiske ulikheter dannes lagdelinger. Lagdelingene kan i følge Bilton et al. sees på som ulike sosiale grupper innenfor den samme kulturen.

---

¹⁶ Bourdieu, *Den Maskuline dominans*, side 49.

¹⁷ Bourdieu, *Den Maskuline dominans*, side 49.

¹⁸ Bilton et al. *Introductory Sociology*. New York: Palgrave Macmillan, 2002. Kapittel 4.

Sosiale skiller skapes i følge Bilton et al. ut fra at bestemte kriterier gis bestemte meninger innenfor eksempelvis en sosial eller kulturell ramme. Ved å sette opp kriterier for karaktertrekk kan vi identifisere eksempelvis adferd, språk eller utseende, og slik ordne verden gjennom vedtatte kategorier. Slik skaper kategorier mening, og mening skaper system og orden. Om kategoriene er reelle i forhold til den enkelte som inngår i den er av mindre betydning.¹⁹ Det som er avgjørende er at de er allmenne forståelser som gir mening til sosiale grupper.

Skillene skapes oftest via opposisjonslogikk²⁰ *a/ikke a*, der *a* defineres ut fra hva *a ikke* er. Slike identiteter kan dermed kun skapes i relasjon med andre. Eksempelvis kan ikke et menneske være svart hvis det ikke finnes hvite mennesker, og en person kan ikke være arbeidsledig hvis det ikke finnes arbeidere. Slik ser vi at kategoriene står i opposisjons til hverandre som *a/ikke a*. Hvit/svart, arbeider/arbeidsledig. Disse mekanismene kan sees på som kategorisering for å skape orden i et mangfoldig samfunn. Men i følge Bilton et al. er oftest kategoriene hierarkiske, der *a* står over *ikke a* på rangstigen. På denne måten systematiserer ikke kategoriene nøytrale forskjeller, de angir også *sosiale skiller*.

Sosiale skiller skapes og gjenskapes slik i alle sosiale grupper med bakgrunn i at kategorier forutsetter andre kategorier for å gi mening. Når man omtaler egenskaper ved en person som ansees som *a*, sier man samtidig hvem som er *ikke a*. Slik ser vi at identiteter skapes som *anti-identiteter*. Inkludering fører til ekskludering, og hvem som inkluderes og hvem som ekskluderes er ikke tilfeldig.²¹ For premissene for hva som skal regnes som *a* settes av de som har makt og privilegier innenfor det aktuelle feltet. De som ikke har makt eller privilegier vurderes dermed etter premisser de har liten eller ingen påvirkningskraft på.

Med bakgrunn i disse mekanismene er de mest grunnleggende sosiale skillelinjene i samfunnet knyttet til ulik status med bakgrunn i hva den enkelte har ervervet seg, jf. Bourdieus kapitalbegrep. Ulik mengde *respektable* kapitaler gir ulik mengde makt. Men, hva som oppfattes som *respektabelt* innenfor en gitt kapital endrer seg stadig, noe Bourdieu

---

¹⁹ Bilton et al, *Introductory Sociology*, side 70-82.

²⁰ Bilton et al, *Introductory Sociology*, side 70-72, 81-93, 531-532.

²¹ Bilton et al, *Introductory Sociology*, kapittel 4,7.

beskriver i *Distinksjonen*.²² Endring av det *respektable* gir også mulighet for at maktposisjoner kan endre seg, og dernest endring av *sosiale skiller*.

Dette er i noen tilfeller seige prosesser, i andre tilfeller flyktige. I moderne tid endrer samfunnet seg raskt, dermed endrer noen roller og identiteter seg også raskt. Eksempelvis dukker nye yrkesgrupper som angir makt på bakgrunn av økonomi, som ulike typer meglere, opp, mens andre, mer tradisjonelle yrkesgrupper, som lærere og prester, mister sin historiske autoritet eller påvirkningskraft. Tross at sosiale skillelinjer er i stadig endring, er mange mønster for *sosial ulikhet* nærmest konstante.²³ Et eksempel på dette er at rollen som arbeidsledig ansees som svært ufordelaktig, selv i samfunn med få ledige jobber og kronisk undersysselsetting. Det tyder på ulikheter som vedlikeholdes av strukturer som er svært dype og grunnleggende.

Som en sammenfatning av Bourdieu og Bilton et al. kan vi si at kulturer ikke er homogene, men delt inn i ulike felt basert på variasjoner mellom individene og gruppene som inngår i kulturen. Disse lagene betegnes av Bilton et al. som *sosiale lag*,²⁴ og av Bourdieu som *symbolske nivåer*.²⁵ Felles for dem er at de referer til markører i samfunnet, som eksempelvis kjønn, klasse, hudfarge, alder, livsstil, forbruksmønster og arbeidssituasjon, som bidrar til å skille de enkelte aktørene og grupper av aktører fra hverandre.

Denne oppgaven vil fokusere på nettopp *sosiale lag* innad i en kulturramme, nærmere bestemt min egen. I og med at en kulturramme preges av en viss grad av indre likhet og felles forståelse for en del rådende diskurser kan de *sosiale lagene* være vanskeligere å avsløre, noe Bourdieus begrep *symbolsk* hentyder. Det kan derfor være vanskelig å se at roller henger sammen med overordnede strukturer og diskurser som gir opphav til *sosial lagdeling*. Ofte, og særlig innen egen kulturgruppe, ser vi på ulikheter som naturlige eller som resultater av valg den enkelte har tatt.

Slik blir i følge Bourdieu livsstil, estetikk og stil grunnlag for *sosial lagdeling* innenfor kulturer.²⁶ De som har den livsstilen som regnes som den høyeste i hierarkiet har automatisk

---

²² Bourdieu, *Distinksjonen*.

²³ Bilton et al, *Introductory Sociology*, kapittel 4,7, 11.

²⁴ Bilton et al, *Introductory Sociology*, side 70-73.

²⁵ Bourdieu, *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*, side 133-142

²⁶ Bourdieu, *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*.

den rette sosiale tilhørigheten I et samfunn som verdsetter slanke og veltrente kropper, blir eksempelvis de overvektige de som defineres som usunne, da de ikke leve opp til normen, mens slanke automatisk anses som sunne på grunn av sin kroppsfasong.

Dannelse og videreføring av hva som er innenfor og hva som er utenfor endres raskt i en stadig skiftende verden der lite er konstant. Men hele tiden vil noen defineres ut fra det Bourdieu i *Distinksjonen* betegner som *distingvert*.²⁷ Med andre ord det standsmessige, som står i motsetning til det allmenne, eller endatil vulgære. Slik kan den enkelte se hva den bør strekke seg mot for å være i takt med vedtatte normer. De som ikke handler i tråd med normen defineres ut, og får slik et mer bevist forhold til sin identitet nettopp via sin annerledeshet. Det er derfor også mulig å analysere sosiale skiller gjennom å fokusere på hva som regnes som innenfor i tiden.

Siden kapitalene er knappe ressurser preges automatisk feltet der det kjempes om ressursene, det *sosiale feltet*, av konflikt, da aktørene vil forsøke å unngå å bli frarøvet sin kulturelle tilhørighet.²⁸ Bourdieu anser at det enten skjer ved at aktøren forsøker å endre rammene for hva som er høyverdig, eller ved at aktøren prøver å tilegne seg mer av den kapitalen som angir status innenfor et gitt felt. Slik kan vi forstå at noen aktører forsøker å endre de tingene som definerer dem ut. Forsøket kan lykkes, men kan også føre til at de oppleves som underholdning eller tydelige markører for utenforskap. De vil da i sitt forsøk på å oppnå statusen *a*, definere *ikke a* på en enda klarere måte. De kan endog få enda flere markører hengende ved seg, og dermed definere seg ut av normaliteten, *a*, på enda flere områder.

2.3 Det sosiale livet som språk.

I *Introductory Sociology*²⁹ omtales temaet diskurs og realitet i lys av at det sosiale kan ses på som et språk. Teksten tar utgangspunkt i teorier fra Peter Winch³⁰ som i sine teorier beskriver den sosiale virkeligheten som et produkt av meningsutvekslinger; *Social relations are expressions of ideas about reality*.³¹

---

²⁷ Bourdieu, *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*, side37.

²⁸ Bourdieu, *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*, side203.

²⁹ Bilton et al. *Introductory Sociology*, kapittel 19

³⁰ Store Norske Leksikon https://snl.no/Peter_Winch Besøkt 24.11.14

³¹ Bilton et al. *Introductory Sociology*, side 524-527.

Meningene som danner ulike diskurser er i følge Winch relater til hverandre på en måte som gjør at de virker logiske. Det er derfor ikke mulig å finne en ekstern grunn til at eksempelvis ulike grupper eller kulturer lever sine liv slik de gjør. Grunnen ligger i følge Winch at de lever sine liv ut fra et sett forståelser og meninger som er allment gyldige innad i gruppen eller kulturen. I lys av denne teorien kan vi forstå kulturer, grupper og så videre på samme måte som et spill, eller en idrett. Kulturer er da et produkt av et sett fastsatte regler som alle som deltar må følge for overhode å kunne delta i spillet eller idretten. Følger du ikke reglene kan du ikke forvente å få delta i gruppen, og enda verre, du underminerer den.

Det pekes på svakheter ved denne teorien ved at den i liten grad trekker inn historiske linjer når den analyserer hvordan diskurser dannes.³² Men selv om teoriene kritiseres viser de oss at det sosiale livet er mer enn det vi oppfatter ved første øyekast. For å fungere i det sosiale livet må vi kjenne til spilleregelen som ligger til grunn for handlinger. Slik ser vi at vi kan studere det sosiale livet uten å ha samtaler med individene som er en del av den sosiale handlingen, men ved å studere selve samhandlingene. I følge Winch snakker det sosiale livet til oss via de som deltar i det. Hvordan de ter seg, handler og uttrykker seg blir dermed uttrykk for realiteten til en gitt kultur.

2.4 Beverly Skeggs og respektabilitet.

Med bakgrunn i mitt valg av tema, ønsker jeg å bruke Beverly Skeggs *Formation of Class & Gender*³³ som hovedteori. Dette underkapittelet baserer seg på *Formation of Class & Gender*, der ikke annet fremkommer. Skeggs beskriver her hvordan *respektabilitet* danner grupper og klasser i samfunnet. Hun starter boken med sitatene «*I think my clothing says I'm respectable*» og «*All my life I've been wanting to say I'm as good as you....*»³⁴

Sitatene angir det Skeggs anser som individenes behov for å inneha *respektabilitet*, da de opplever at de da ansees som innenfor de respektable normene i den gruppen de identifiserer seg med. I følge Skeggs beskriver *respektabilitet* hva som ansees som sømmelig, og hvilke handlinger og uttalelser som må uttrykkes for å bli tatt seriøst i den gruppen en ønsker å være en del av. Skeggs beskriver *respektabilitet* som en av hovedmekanismene for eksklusjon. Slik anser hun at *respektabilitet* legger et subtilt grunnlag for vår handlemåte, talemåte, klassifisering av andre og dannelse av identiteter.

---

³² Bilton et al. *Introductory Sociology*, side 524-527.

³³ Skeggs, *Formation of Class & Gender*.

³⁴ Skeggs, *Formation of Class & Gender*, side 1

Med denne forståelsen til grunn kan vi forstå at *respektabilitet* preger hvordan vi snakker, handler og definerer oss selv og andre. Men den viktigste mekanismen ved *respektabilitet* er i følge Skeggs at den først og fremst opptar de som ikke anses å inneha den, som eksempelvis etniske og seksuelle minoriteter, lavere klasser og mennesker som ikke klarer å innordne seg det som forventes i samfunnet eller arbeidslivet. De som anses som respektable er i følge Skeggs de som setter normene, mens de som ikke oppfyller de respektable subjektforventningene, med andre ord de som avviker fra normen, er ikke respektable.

De som opplever at de ikke får tilgang til en gruppe eller kultur de ønsker, med bakgrunn at de ikke oppfyller kravene for *respektabilitet*, vil ofte gjøre mye for å forsøke å gjøre seg mer respektable. På denne måten prøver de å endre de normene som definerer dem ut. Dette vises tydelig i studiet som *Formation of Class & Gender* bygger på.

Bakteppe for Skeggs studie er konstruksjonen av den moderne arbeiderklassefamilien ut fra den hvite middelklassens normer. Objektet for hennes studier var arbeiderklassekvinnen, da kvinner i større grad enn menn antas å være bærere av moralsk respekt eller mangel på sådan. Studiet belyser arbeiderklassen, og definerer denne gruppen som massene, de som ikke er respektable, og viser deres forsøk på å nå opp til middelklassen, den respektable gruppen. I sitt forsøk på å oppfylle forventninger som var forbundet med middelklassen, underla arbeiderklassekvinnene Skeggs studerte seg selv strenge regler for oppofrelse, disiplin og selvdisciplin. Paradokset var at arbeiderklassekvinnenes forsøk på å heve seg selv opp til det de forsto som den respektable gruppen, middelklassen, førte til en objektifisering av arbeiderklassekvinnen som gjorde at de definerte seg enda lenger bort fra det respektable.

Skeggs beskriver hvordan arbeiderklassekvinnene hele tiden observerte de normene de prøvde å tilegne seg, slik at de kunne forme seg selv og familien sin etter gjeldende normer. Samtidig ble de objekter for granskende blikk, undersøkelser og klassifisering³⁵ av de som hadde makt til å sette normene, for å se om de oppfylte kravene satt av middelklassen.

Arbeiderklassekvinnene anså i følge Skeggs disiplineringen som en nøkkel til å oppnå status, moralsk betydning, og verdighet i form av selvtillit og mestring av den respektable normen. Men tross disiplineringen oppnådde de ikke dette. Skeggs studie viser at det de egentlig tilegnet seg var en enda større forståelse av seg selv som annerledes, og slik enda tydeligere

---

³⁵ Skeggs, *Formation of Class & Gender*, side 63-67.

ble bærere av *antiidentiteten* som la grunnlag for *identiteten* de forsøkte å inneha.³⁶ Ved å forsøke å etterleve normene som definerte *respektabilitet*, bekreftet de nettopp de normene som skilte dem ut, og gjorde at de ikke ble tatt seriøst.

Skeggs teorier sammenfaller i stor grad med Bourdieus teorier om *symbolsk vold* og kapitaler, da de begge viser mekanismer der klasse og kjønn ligger til grunn for forståelsen av en selv som bærer av noe *ikke respektabelt*. Denne forståelsen kan føre til at en legger seg under en *symbolsk* form for makt som utøves gjennom normer, disiplinering, belønning og manipulering av den enkeltes forståelse.

2.5 Selvkonstruksjon

I følge sosiolog, filosof og psykolog Georg H. Mead³⁷ konstruerer vi oss selv på bakgrunn av andres reaksjoner på det vi gjør. Allerede fra vi er helt små lar vi oss lede av andres reaksjoner, og dette mønsteret fortsetter vi med mer eller mindre ubevist hele livet. Mead anser at vi ikke lar oss påvirke av hvem som helst. I hovedsak påvirkes vi av de som står oss nær, *signifikante personer*, som eksempelvis våre foreldre. Som oftest er de *signifikante* i vår oppvekst personer som vi opplever som overlegne i forhold til oss selv, dominante personer. Dette videreføres ved at vi også senere i livet kan forstå de som står høyere enn oss i det sosiale hierarkiet som dominante. Dermed lar vi oss, uten å reflektere over det, påvirke av deres reaksjoner på oss selv.

Den Kanadiske samfunnsforskeren Erving Goffman har utarbeidet teorier som beskriver det sosiale livet i dramaturgiske vendinger. I *Vårt rollespill til daglig – en studie i hverdagslivets dramatik*³⁸ beskriver han arbeidet vi legger ned i å presentere oss selv i sosiale situasjoner. Han betegner individet som delt i to, framside selv, *frontstage* og bakside selv, *backstage*. *Frontstage* er i følge Goffman det du prøver å presentere utad for å gi det inntrykket du ønsker at mottakeren skal oppfatte deg i forhold til. *Backstage* er alt det ved deg selv du ikke ønsker å formidle i en gitt situasjon. Hvordan du oppfattes på framsiden avhenger i følge Goffman av hvordan du arbeider på baksiden, hva du viser frem, hva du dekker til.

---

³⁶ Skeggs, *Formation of Class & Gender*, kapittel 4.

³⁷ Mead, Georg H. Tilgjengelig på Stanford Encyclopedia of Philosophy <http://plato.stanford.edu/entries/mead/> Besøkt 24.11.2014

³⁸ Goffman, Erving. *Vårt rollespill til daglig – en studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax Forlag A/S, 1992.

Både Mead, Goffman og Bourdieus teorier illustreres tydelig i sosialantropologen Cato Wadels studie av George.³⁹ George, som var Cato Wadels nabo når han studerte på Newfoundland, var en delvis arbeidsufør tømmerhogger. Wadel beskriver i boken *Og kven si skuld er det?*,⁴⁰ som bygger på studien, George og hans kamp for selvrespekt og verdighet i et samfunn med kronisk undersysselsetting. Wadel beskriver hvordan George er opptatt av å gjøre ting det forventes av ham, samtidig som han er opptatt av å gjøre det på bestemte tidspunkt. Selv om George har hele dagene fri, og dermed kan rydde, male og stelle utsiden av huset sitt når det passer ham, velger han å gjøre det på ettermiddager og i helger, med andre ord de samme tidspunktene som hans arbeidende naboer, gjør disse oppgavene. George opplever at hvis han ikke gjør disse tingene blir han ansett som lat, og dermed forklarer det hvorfor han ikke har arbeid. Gjør han det når andre er på arbeid kan det oppleves som om han ikke ønsker arbeid og han blir dermed prototypen på uføre som egentlig er frisk nok til å gjøre det de vil. George speiler slik andres oppfatning av ham selv, og spiller ut det han forstår gagnar ham best om han skal beholde selvrespekt og verdighet.

Avveiningene George gjør for å prøve å opprettholde selvrespekt og verdighet viser kraften som ligger i sjiktet mellom kulturell virkelighetsoppfatning og selvfremstilling. Med bakgrunn i en spesifikk kulturell sosialisering oppfatter vi en rekke ting som naturlig og selvsagte. Vi blir blinde for de diskursene som danner dem (jf. Bilton et al.), og oppfatter konstruerte virkeligheter som normaliteter. Ser vi på samfunn som har kulturer som skiller seg fra vår egen, kan vi lettere se hvordan eksempelvis subjektforventninger opprettholdes og reproduseres. Prosessene blir mer fremtredende nettopp fordi de ikke virker naturlige for oss. Dette fører til at det er lettere å være kritisk til det vi opplever som annerledes, «*de andre*», enn til det vi oppfatter som vårt egen, «*oss*».

Både Wadel og Skeggs har utført studier i det som kan anses som egen kultur, og studiene deres viser at det også innad i egen kultur finnes ulikheter, men her er de bygget inn i det vi oppfatter som selvfølgeligheter. Det øverste laget av disse selvfølgelighetene er de *sosiale strukturene* som omgir oss. Disse kan i noen grad være greie å få øye på, og kan på flere måter endres i takt med den enkeltes ønske om å oppnå økt respektabilitet, slik både George og Skeggs arbeiderklassekvinner forsøker. Det andre laget er de *mentale strukturene* vi

---

³⁹ Hompland, Andreas. *Sosiologi*. Hva er arbeid? <http://sosiologen.no/hva-er-sosiologi/hva-er-arbeid/> Besøkt 23.10.16

⁴⁰ Wadel, Cato. *Og kven si skuld er det?*. Oslo: Høyskoleforlaget, 2011

besitter. Disse henger i stor grad fast i det Bourdieu beskriver som *habitus*,⁴¹ vår kroppsliggjorte historie, og er i mye større grad vanskelig å se forbi, nettopp fordi de er mentale og derfor styrer hvilke perspektiv vi ser verden i. For å kunne se det samfunnet vi lever i må vi, jf. Gadamer⁴² som omtales i 1.3.1, kunne innlemme begge lagene i vårt forsøk på å forstå det vi er en del av.

Med dette utgangspunktet er det forståelig at det å se strukturer og handlinger som undertrykker i egen kultur er svært vanskelig. Bourdieu beskriver nettopp dette som *symbolsk makt*. Vi holdes fanget i vår egen kultur, og godtar disiplinering fordi den virker selvsagt. Dobbeltheten i vår forståelse av oss selv og det samfunnet vi lever i, muliggjør dermed den *symbolske volden*, og gjør den til en styrende faktor i forhold til hvem vi er, og hvorfor vi setter oss selv i posisjoner som vi ikke ser den egentlige rekkevidden av.

2.6 Foucault og makt

Makt, frihet og subjektivitet forsås ofte som tre avgrensede kategorier. Makt setter grenser for individet, slik at frihet er handlingsrommet individet har til rådighet før maktstrukturer avgrenser det. Den franske filosofen Michel Foucault beskriver i *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*⁴³ makt som noe produktivt. Han tar her for seg utvikling av nye maktformer, det disiplinære samfunn, parallelt med en historisk fremstilling av fengselssystemets fremvekst. I stede for å betegne makt som «utelukker», «undertrykker», «fortrenger» og andre negativt ladede betegnelser, betegner han makt som *individualiserende*.⁴⁴ I dette legger han to ting:

Makt er objektivierende.

I dette legger Foucault at individene blir objekter for granskende blikk fra eksempelvis skole, sykehus, barnehage, arbeidsplass og så videre. Via institusjonene blir individene observert, registrert og undersøkt. Adferd, kunnskap, sykdommer og lignende katalogiseres og journalføres, og legger grunnlag for ulike parametere. Disse parameterne brukes så for å skilles individer fra hverandre og si noe om hvordan individer fremstår i ulike situasjoner. En rekke av parameterne velges ut fra preferanser som ikke nødvendigvis er aktuelle for hvert enkelt individ, men samles fordi de anses som eksempelvis politisk viktige eller

---

⁴¹ Bourdieu, *Distinksjonen*, side 25-27.

⁴² Gadamer, *Sannhet og metode. Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*.

⁴³ Foucault, Michel. *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*. Oslo: Gyldendal, 1977.

⁴⁴ Foucault, *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*, side 171

samfunnsnyttige. Den viten som samles på bakgrunn av ulike parametere legges til grunn for statistikker og registre, men blir også en institusjonsbiografi over enkeltindivider og ulike grupper. Biografien kan videre brukes til å klassifisere og hierarkisere hvert enkelt individ.

Individene konstituerer seg selv som subjekt.

I følge Foucault konstituerer individene seg selv som subjekter ut fra den *objektiveringen* som hver enkels institusjonsbiografi gir. På denne måten kan en si at biografiene danner diskurser som blir holdt over individene av andre. Ser vi på individene som subjekt kan vi si at de ikke bare *objektiveres*, men også *subjektiveres* ut fra disse diskursene. På denne måten blir diskursene en del av selvet. Individene vender seg mot seg selv, da de forstår seg selv ut fra forståelsesrammer dannet av deres institusjonsbiografi. Slik blir eksempelvis handlinger, karakterer, sykehistorier og registreringer hos nav lagt til den enkeltes personlighet. En som har et fengselsopphold i sin institusjonsbiografi blir med bakgrunn i denne teorien ikke bare en person som har utført en kriminell handling, men også en person med en kriminell personlighet. Vissheten om at det meste en foretar seg blir registrert, og dermed en del av det en fremstilles som, fører i følge Foucault til at individene i stor grad ønsker å korrigere sine liv ut fra hva de ønsker å fremstå som. Dette danner en *normaliserende* makt som i stor grad kan gi grunnlag for at individene ensrettes mot det de anser som normalt.

Individualiseringen og normaliseringen inngår i følge Foucault slik i en form for symbiose, der makt inngår som en regulerende og styrende faktor. Siden det sosiale livet består av relasjoner, og alle inngår i ulike former for institusjoner, blir makt prosesser som utøver sin virkning i et nettverk av relasjoner og institusjoner. Det sosiale blir i følge Foucault derfor alltid preget av maktforhold bundet opp i forståelsesrammer som vi oppfatter som normale. Slik beskriver Foucault i *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*⁴⁵ makt og maktforhold som en naturlig del av våre diskurser, noe som gjør at de er vanskelige å få øye på.

Den type makt Foucault beskriver bygger på at institusjonsbiografiene gir detaljert kunnskap om individene, slik at kunnskap og makt er gjensidig betinget. Kunnskapen kan i følge Foucault kun oppnås ved hjelp av prosedyrer som overvåking, disiplinering, eksaminering, klassifisering og hierarkisering. Dermed anser Foucault at maktprosedyrer, som vi oppfatter som normale samfunnsstrukturer, presser frem kunnskap om individet. Maktutøvelsen som

---

⁴⁵ Foucault, *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*.

ligger i de normaliserte prosedyrene fører slik til kunnskap, og kunnskap er i følge Foucault en forutsetning for makt.

I vårt individualistiske samfunn finnes en grunnleggende forestilling om at individet kan skape seg selv akkurat slik det ønsker. Ser vi dette i lys av Foucaults teorier blir det å skape seg selv ikke nødvendigvis å gjøre det som faller individet naturlig, men å finne frem til en væremåte der ens institusjonelle og sosiale biografi trekkes mot det som ansees som det respektable. En væremåte der en forsøker å unngå å bli dratt ned i hierarkiet ved eksempelvis å bli ført inn i upassende institusjoner som fengsel, trygdesystemet eller psykiatrisk helsevern. Samtidig som en prøver å få innpass i institusjoner som viser fremgang, intellekt, kapital eller andre verdier som angir høy sosial status. Individualiteten ofres på denne måten for muligheten til å skape seg selv innenfor respektable rammer. Dette behandles nærmere i avsnittet om Sennett og *intimitetsideologi*.

Makt forstås vanligvis som noe som ulike individer har. Eksempelvis anser vi at politikere, næringslivstopper og mobbere har makt, da de kan få andre individ til å gjøre noe det egentlig ikke ønsker. Når Foucaults forklarer makt som et resultat av faktorer som overvåking, disiplinering og eksaminering⁴⁶ skiller han seg fra denne forståelsen. Han legger også til at de med lavest rang i hierarkier utsettes for disse faktorene i langt større grad enn de som ansees å ha høy rang. Dette skjer samtidig med at det er de som er høyt oppe i hierarkier som avgjør forutsetningene for akseptabelt nivå for å passe inn i gitte parametere, og hvilke faktorer og parametere som skal registreres. Overvåkingen, disiplineringen og eksamineringen fører slik til en økende grad av objektivering og muligheter til å stenge ute de som ikke oppfyller skapte standarder. Dette fører i følge Foucault til subtile maktstrukturer. Disse maktstrukturene kan brukes bevist og ubevist til å svekke *respektabiliteten* til individer og grupper, noe som fører til at det ikke er opp til hver enkelt å avgjøre sin egen rolle i samfunnet.

Med bakgrunn i dette gir Foucaults maktperspektiv oss mulighet til å se makten som ligger i begrepene og kategoriene våre. Slik kan vi eksempelvis avsløre hvilke roller som oppfattes som ønskelige eller respektable, og hvilke som ikke angir *respektabilitet*. Foucault anser at individene ikke utfører handlinger kun på bakgrunn av lover, det vi oppfatter som normale maktfaktorer, men også på bakgrunn av hva som oppfattes som *normativt*,⁴⁷ eller respektable.

---

⁴⁶ Foucault, *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*.

⁴⁷ Foucault, *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*.

Diskurser rundt hva som er normalt og ønskelig blir dermed også maktmekanismer. Ut fra Foucaults teorier er dermed makt en aktivitet som finnes i sosiale relasjoner, og som skaper en sosial orden med bakgrunn i individenes ønske om å bli oppfattet som respektable. Makt flytter således inn i individet og opptrer som personlige kvaliteter og egenskaper, eller mangel på slike. De som ikke lykkes kan dermed bare skylle seg selv for ikke å ha opptrådd i takt med hva som ville gavnet deres sosiale og institusjonelle biografi.

Med bakgrunn i at biografiene forstås som et uttrykk for personlige egenskaper vil en ikke respektabel biografi avsløre en ikke respektabel person. For å rette opp det ufordelaktige, disiplinere det som ikke ansees som ønskelig ut fra normen, ledes i følge Foucault de som avviker til ulike former for personlig utvikling som eksempelvis utdanning, opplæring, medisinerer, terapi og selvhjelpskurs. Denne oppgaven utvider denne forståelsen ved også å legge til artikler eller tv-programmer. Målet er disiplinering av noe ved personen som står i veien for å oppfylle *normativene*.

2.7 Sennets intimitetsideologi

Der ikke annet fremgår, bygger teorien i dette underkapittelet på sosiologen Richard Sennets *Intimitetstyranniet*.⁴⁸ For å forstå hva Sennett beskriver som *intimitetens tyranni*⁴⁹ er det nødvendig kort å skissere det historiske bildet som danner grunnlaget for *intimitetsideologien* som teorien hans bygger på. Sennett bruker moderniteten som bakteppe for analysen og beskriver hvordan ideologien er muliggjort av den borgerlige offentlighetens fall.⁵⁰

Beskrivelsen er i et historisk perspektiv, der Sennett starter med *føydalsamfunnets* hierarkiske oppbygning. I *føydalsamfunnet* hadde eksempelvis kongen og kirken stor makt, en makt som hang fast i titler og stillinger i samfunnet. Dette endret seg ved inngangen til moderniteten. Moderniteten la i følge Sennett grunnlaget for den borgerlige offentligheten, som igjen åpnet opp for muligheten til at fornuftige, resonerende borgere fritt kunne ha meningsutvekslinger om tema og ideer som sto i opposisjon til den rådende makten. Borgerligheten var i følge Sennett et resultat av at moderniteten skapte en økonomi som førte til at flere hadde mulighet til å utdanne seg og få en utvidet forståelse for ulike samfunnsforhold.

---

⁴⁸ Sennett, Richard. *Intimitetstyranniet*. Oslo: J.W. Cappelen Forlag AS, 1992.

⁴⁹ Sennett, *Intimitetstyranniet*.

⁵⁰ Sennett, *Intimitetstyranniet*, side 5-21

Dette utvidet seg i følge Sennet gradvis, slik at stadig flere deltok i meningsutvekslingene. Stand, status og utdanning ble mindre viktig, det overordnede ble alles rett til deltagelse. Dette er i følge Sennet i tråd med tankene om demokratiet, der faktorer som stand, rase, kjønn og klasse er underordnet retten til fritt å kunne uttale seg. Gradvis fører krav om deltagelse til at den kritiske offentligheten forsvinner. Sennet beskriver hvordan diskusjonsforaene forsvinner samtidig med at samfunnet blir mer markedsorientert. Dette danner en forbruksmentalitet, og individene går i stadig større grad over til å være forbrukere, noe som avspeiler seg i deltagelsen. Fremveksten av underholdningsindustrien forsterker i følge Sennet trendene som sees i samfunnet. Flere underholdningskanaler fører til økt konkurranse, og underholdningsindustrien tar i bruk sensasjon- og skandaleteknikker for å vinne kampen om forbrukerne i et stadig mer mangfoldig marked.

Dette fører i følge Sennet til en form for *reføydalisering*, der det igjen er spesielle grupper som har makt til sette dagsorden og styre folks adferd. I *reføydaliseringens* tidsalder beskriver Sennet at det er de som besitter kapital som har definisjonsmakt og påvirkning, da kapital er nødvendig for å kjøpe plass til seg selv og sine interesser i offentligheten, eksempelvis via media. Slik gir de kapitalistiske kreftene grobunn for meninger, holdninger og foretrukket adferd. Den borgerlige offentligheten angripes dermed både ved at makten når stadig lengre inn i den private sfære (Jf. Foucault),⁵¹ og at den private sfære glir lengre inn i det offentlige. Grensen mellom front- og backstage⁵² forskyves, og i visse tilfeller viskes den også helt ut.

Slik anser Sennet at det private gjennomsyrrer det offentlige, ved at det personlige blir viktigere enn sak. Sennet betegner dette som en nedbrytning av etikk, moral og karakter til fordel for personlighet og det private. Eksempler på dette finner en overalt i samfunnet. Ved å observere en forside i en av landets største aviser, eller analysere innholdet i et utall av de vanligste tv-programmene, er det lett å se at det private og personlige skinner igjennom de aller fleste uttrykkene. Sennet legger også vekt på at ikke bare artikler og reportasjer men også nyheter preges av personlighetskarakteristikk og personlige betroelser, i større grad enn sak og autoriteten i de gode argumentene.

Jo mer man baserer samhandlinger på intimitet, jo vanskeligere er det å skille sak og person i følge Sennett. Det intime, person, legger seg over budskapet, og vi kobler inn følelser i stede

---

⁵¹ Foucault, *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*.

⁵² Goffman. *Vårt rollespill til daglig – en studie i hverdagslivets dramatik*.

for fornuft. Slik frarøves den sosiale virkeligheten sin siviliserte væremåte.⁵³Hvis vi eksempelvis presenteres for et politisk utspill, eller oppførselen til en gitt gruppe, danner vi våre forståelser av saken på bakgrunn av hvem det er som presenteres, ikke hva. Hva vi føler overfor politikeren eller gruppen, med bakgrunn i de private fremstillingene vi har fått om dem, blir dermed viktigere enn sak. En viktig faktor til dette er at følelser er raske, og innen den mye tregere fornuften har inntatt oss, har vi allerede gjort oss opp en mening. Dermed er det intime enkelt å ta inn over seg. Det krever i liten grad nytenking eller analyse, men gjør at vi kan danne forståelser ut fra hva vi allerede vet og mener. Denne mekanismen er grunnleggende for det Sennet beskriver som *intimitetstyranniet*.

I et samfunn med et stort mangfold av inntrykk er dette nødvendig. Vi har ikke kapasitet til å vurdere alt som møter oss analytisk. Dermed rydder vi opp i inntrykkene fortløpende ved å la våre følelser for sak, person eller gruppe avgjøre våre meninger og forståelser. Slik videreføres stereotypier og førforståelser. Dette fører også til at vi får et skarpt skille mellom *oss* og *de andre*, da vi i stor grad bygger våre forståelser på følelser og rådende stereotypier. Hva vi føler for eksempelvis en politiker, eller mennesker som innehar rollen som straffedømt, arbeidsledig og så videre, setter standarden for sannheter. I følge Sennet er dette en trussel mot et velfungerende demokratisk system, da demokratiets grunnpilar om at alle skal kunne delta, baserer seg på at deltageren kan opptre sivilisert. Når fellesskapet blir usivilisert klarer det ikke leger å skille sak og person.⁵⁴

En av årsakene til at vi søker intimiteten er i følge Sennett at verden, via moderniteten, har blitt ustabil og fragmentert. De gamle samlende enhetene som eksempelvis kirken og familien i *gemeinshaftsamfunnet*,⁵⁵ er mer stabile enn et mangfold av organisasjoner, kulturer, og familien slik den fremstår i det moderne *gesellschaftsamfunnet*.⁵⁶ Individet vil i følge Sennet alltid søke mot noe som er stabilt, da det oppleves som personlig.⁵⁷

I overgangen fra *gemeinshaftsamfunnet* til *gesellschaftsamfunnet* ble en sterk tilknytning til arbeidsplass, arbeidsgiver, kollegaer og lokalsamfunn viktige som samlende enheter. Sennet

---

⁵³ Sennett, *Intimitetstyranniet*, side 13.

⁵⁴ Sennett, Richard. *Intimitetstyranniet*. Kapittel 3.

⁵⁵ Store Norske Leksikon. Søkeord Gemeinschaft. <https://snl.no/Gemeinschaft> Besøkt 26.11.14

⁵⁶ Store Norske Leksikon. Søkeord Gesellschaft. <https://snl.no/Gesellschaft> Besøkt 26.11.14

⁵⁷ Sennett, Richard. *Intimitetstyranniet*, side 42-77.

beskriver hvordan dette endret seg⁵⁸ i løpet av 1980- og 90-årene, da tidsbegrensede ansettelsesforhold både førte til at individene mistet denne tilknytningen, og at de i større grad måtte selge seg selv i en stadig søken etter nye arbeidsforhold.

Dette la grunnlaget for et enda mer fragmentert og ustabil samfunn, og at individene ble mer fokusert på personlige egenskaper ved seg selv og andre. Videre førte dette til at individene oftere søkte etter det som føles personlig for å oppnå stabilitet nettopp i det personlige. Sennet hevder at vi forventer at når relasjoner er personlige er de også varme, og derfor kan gi oss det intime fellesskap vi søker etter.⁵⁹

Men, paradokset er, i følge Sennet, at intime fellesskaper forutsetter nærhet, og nærhet er noe som er forbeholdt grupper som er små nok til å gi personlige relasjoner. Ut fra disse forutsetningene kan et samfunn aldri bli intimt, og vårt forsøk på å gjøre samfunnet om til en intim sfære resulterer i eksklusjon og grenser mellom *oss*, de som er får delta i intimsonen, og *de andre*, de som må ekskluderes hvis felleskapet skal være intimt.

Å oppnå privilegiet med å være innenfor bygger i følge Sennet i stor grad på den enkeltes selv i et intimitetsbasert samfunn. Alt ved individet ansees å være personlig, og dermed blir utenforskap også noe som ansees som personlig. Sennet beskriver dette slik: *I den grad folk føler at deres sosiale klasse er et produkt av personlige evner og kvaliteter, er det vanskelig for dem å forestille seg at de kan leke med klassens forutsetninger – dermed vil de forandre seg selv.*⁶⁰

For å være en del av de fellesskapene vi anser er *oss* vil vi endre oss i retning av egenskapene som definerer dette fellesskapet. Vi forsøker å fjerne, dempe eller skjule de egenskapene vi antar definerer oss ut, og legge til eller fremme egenskaper som gjør at vi bli mer lik de som er i de intime inngruppene vi ønsker å assosiere oss med. Når stadig flere forandrer seg for å prøve å delta i intimitetens sfære, leke med klassens forutsetninger, må de personlighetstrekkene som fellesskapet deler hele tiden reguleres for å opprettholde intimitetsfølelsen. Klasser som sosiale betingelser erstattes med klasser for personlighet, evner eller innstillinger.⁶¹ Disse faktorene får dermed stor betydning for den enkeltes

---

⁵⁸ Sennett, Richard. *Intimitetstyranniet*, side 11-15.

⁵⁹ Sennett, Richard. *Intimitetstyranniet*. Kapittel 3.

⁶⁰ Sennett, *Intimitetstyranniet*, side 20

⁶¹ Sennett, *Intimitetstyranniet*. Side 19-22 og kapittel 4.

posisjoner i samfunnet. Slik blir fellesskapet intimt, og intimiteten fører til et usivilisert fellesskap. Individene søker mot identitetsbaserte fellesskap som kan bekrefte hvem man er, samtidig som samfunnets egentlige styrende organer i større grad blir overlatt til seg selv. Slik blir eksempelvis selvframstilling, livsstil og kropp viktigere enn trykkesystem, sosial dumping og miljøtrusler.

Sennett hevder at dette skyldes at individene i sin stadige søken etter å gjenspeile seg selv i relasjoner til andre, blir oppslukt av seg selv.⁶² Denne koblingen til narsissisme bidrar til å viske ut grensen mellom oss selv og andre, og man oppfatter andre ut fra en selv og de illusjonene som skapes av dem. Hvis andre ikke fungerer som speilbilder på oss selv, vekker de ikke engasjement eller lidenskap, og vi viser dem ikke interesse. I følge Sennet er også dette en følge av en fragmentert og mangfoldig verden. Vi kan ikke forholde oss til alt vi presenteres for, og vi velger derfor ut det som vekker følelser i oss, det som angår oss eller våre nærmeste personlig. Siden alle har et utseende og en livsstil er det faktorer det er lett å danne illusjoner og fortolkede virkeligheter rundt, da de i en viss grad appellerer til alle. Politiske spørsmål, klasse, etnisitet, miljøtrusler, arbeidsledighet og så videre er det vanskeligere å se i samme bilde som oss selv eller våre nærmeste, og det appellerer derfor kun til oss om det direkte innvirker på våre liv.

Intimitetstyranniet fører, med andre ord, i følge Sennet, til at personlige egenskaper og personlige handlinger blandes på en måte som gir den enkelte forståelsen av at det å endre handlingsmønster kan føre til endrede egenskaper. Grupper og klasser filtreres slik gjennom personligheten. Sennett konkluderer med at dette medfører at maktstrukturene i samfunnet overføres til psykologiske termer.

---

⁶² Sennett, *Intimitetstyranniet*, kapittel 4.

Kapittel 3

METODE

3.1 Innledning.

Å være vitenskapelig er i følge Dalland⁶³ å være metodisk. Med det mener Dalland at forskerens integritet hviler på evnen til å forklare egne valg og prosedyrer. Med andre ord, en vitenskapelig fremgangsmåte for og skaffe til veie å frembringe kunnskap, og etterprøve påstander som fremsettes slik at de er sanne, gyldige og holdbare, er forskerens metode.

I denne oppgaven har jeg valgt kritisk diskursanalyse som metode. Grunnen til dette er at jeg anser at den vil gi meg gode data, belyse spørsmålet mitt faglig, og frembringe ønsket forståelse rundt min problemstilling.

I dette kapitlet vil jeg forklare mine egne valg og prosedyrer i forhold til valgt metode. Innledningsvis diskuteres diskursanalysens metodiske aspekter generelt, og kritisk diskursanalyse spesielt. Deretter diskuteres diskurser intime mediedesign bygger på. Avslutningsvis gjøres det rede for det konkrete arbeidet med oppgaven, dilemmaer, utfordringer og betraktninger.

3.2 Valg av metode

Oppgaven er en analyse av et tv-program, *Sinnasnekkeren*, som, på grunn av sin popularitet og rekkevidde, når et stort antall seere. Medieuttrykket presenterer tydelige subjektforventninger i form av hva som er respektabelt, og ikke minst hva som ikke er det. På grunn av sin rekkevidde og form er det derfor sannsynlig at programmet har muligheter til å danne og videreføre gitte diskurser.

I tillegg bygger oppgaven på erfaringer fra arbeidslivet. Disse erfaringene ga meg en forståelse av at roller og diskurser henger tett sammen. Måten eksempelvis arbeidsledige og straffedømte fremstilles på i offentligheten kan lede oss til gitte forståelser av mennesker som innehar disse rollene. Slik kan vi se at sosial praksis, «virkeligheten», kan påvirkes av diskurser.

Kritisk diskursanalyse legger til grunn et kritisk perspektiv som gjør det mulig å avsløre rådende diskurser, kampen mellom diskurser, hvis den finnes, og hva som gir opphav til rådende diskurs. I kritisk diskursanalyse går man ut fra at den sosiale virkeligheten påvirkes

---

⁶³ Dalland, Olav. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2007, kapittel 5

av diskurser samtidig som den påvirker diskurser. Med bakgrunn i at oppgaven er erfaringsbasert, og mine erfaringer tilsier at den sosiale virkeligheten er påvirket av diskurser, er det derfor naturlig å bruke kritisk diskursanalyse som metode. Jeg anser at denne metoden kan avsløre medias mulighet og evne til å fungere som signifikante andre, samt medvirkende til identitetsdannelse med bakgrunn i forbedringsdesignet som preger medieuttrykket. Oppgaven blir således en kritisk diskursanalyse av ikke respektable roller, og viser hvordan media bidrar til å definere rollenes innhold, samtidig som det gjør det mulig for den enkelte å presentere seg selv som noe annet enn den pålagte, ofte stigmatiserte, rolleforståelsen.

Siden oppgaven har oppstått på bakgrunn av sosiale handlinger jeg observerte i mitt arbeid, kan diskursanalyse sette fokus på hvordan handlinger produseres og tolkes med bakgrunn i ulike forståelsesrammer. En diskursanalyse gir grunnlag for nettopp å avsløre sammenheng mellom sosial viten, sosial handling og sosiale prosesser som jeg ønsker å forstå bedre. Den sosiale viten, mine erfaringer, ligger som bakteppe når jeg analyserer medieuttrykket. Slik ønsker jeg å forstå mine erfaringer i et større bilde, et bilde med et videre perspektiv på uforståelige handlinger. Oppgaven vil ikke avsløre om noe eksisterer, om noe er sant eller usant, men forklare allerede kjente sosiale handlinger fra mitt arbeid i veilederrollen, opp mot en gitt sosial prosess, medieuttrykk. Siden diskursanalyse egner seg til å undersøke hvordan og hvorfor det selvsagte blir selvsagt, anser jeg det som en egnet metode for min problemstilling.

Diskursanalyse har ingen klare anvisninger på hvordan man skal gå frem, men tar utgangspunkt i at diskurser kan dannes og videreføres via språklige prosesser. Oppgaven legger til grunn at også bilder og spesialdesignede tv-konsepter kan skape og videreføre diskurser. Disse uttrykkene omgir oss hele tiden, både i form av tekster, fotografier og levende bilder på ulike skjermer. Når jeg i oppgaven vil analysere virkemidler og kommunikasjonsmodeller som brukes hyppig i medieuttrykk, kan det sidestilles med å analysere tekster.

Medieuttrykket blir det fysiske produktet av en gitt diskurs, med andre ord, diskursens uttrykk i praksis. Erfaringene fra mitt arbeid blir i oppgaven ansett som et resultat av en gitt diskurs. I oppgaven forsøker jeg å avsløre om medias flittige bruk av intime kommunikasjonsmodeller, drevet frem av en intim kultur jf. Sennet, kan bidra til at deltagerne jeg har hatt samtaler med, helt uoppfordret, forteller historier som avslører faktorer ved deres liv som ved første øyekast

ikke henger sammen med grunnene til at de er i atferdsløp, og som heller ikke gir veiledere flere muligheter til å endre deres rolle fra arbeidsledig til arbeidstaker.

Siden diskursanalyser kan gi en forståelse av en diskurs sammenheng med en gitt virkelighet, et gitt problem, anser jeg at en diskursanalyse vil bidra til å få større klarhet i mine erfaringer. Slik vil en diskursanalyse kunne utvide forståelsene mine samtidig som den kan åpne opp for å se andre effekter av den intime kommunikasjonsmodellen som brukes flittig i media.

Slik vil oppgaven forsøke å vise hvilken betydning det intime medias kommunikasjonsmodeller har for dannelse og videreføring av diskurser, samtidig som den forklarer hvorfor ord og bilder som har mulighet til å definere respektable roller ikke kan komme fra hvem som helst. For, deltagerne jeg har jobbet med manglet ikke ord, men de opplevde at ordene deres ikke rakk frem. De følte at rollene de hadde stigmatiserte dem slik at deres meningsproduksjon var uviktig. I følge dem selv ga ikke deres ord kredibilitet, og dermed satt de fast i roller de hadde liten mulighet til å endre.

Spørsmål oppgaven ønsker å belyse blir dermed; hvordan intime medieuttrykk kan påvirke personlig uttrykk, og slik ha mulighet til å endre og fastsette diskurser. For å belyse dette anser jeg at en analyse av et medieuttrykk som bruker den intime kommunikasjonsmodellen vil være hensiktsmessig. En slik analyse kan gi økt forståelse for hvorfor mennesker uttaler seg og handler som de gjør, da en diskursanalyse av mediekonsepter kan gi en større forståelse for hvilke diskurser som råder i offentligheten, og hvordan de forsøkes overført mest mulig effektivt til leserne eller seerne. Diskursanalyse av mediekonsepter kan dermed avdekke maktforhold som vi ikke så lett får øye på i et vell av medieinntrykk.

3.3 Diskursanalyse.

Alle sosiale fenomen er et resultat av en rekke prosesser der ulike strukturer inngår. Av dette følger at undersøkelse av den sosiale virkeligheten også må ta høyde for diskursive praksiser som tale, skrift og bilde for å bidra til en et mangfold som samlet og hver for seg gir økt forståelse. Diskursanalyse handler således om å ta diskursive uttrykks kraft til å påvirke virkeligheten på alvor.

Ved hjelp av diskursanalyse kan en utføre systematiske og detaljerte studier av innholdet i en tekst, eller et medieuttrykk, og strukturene rundt det, for å avdekke hvordan uttrykket er strukturert. Slik kan eksempelvis forståelser, diskurser, tankemønstre og kommunikasjonsmodeller som ligger til grunn for medieuttrykket avdekkes.

Diskursanalyser kan slik identifisere og fortolke både uttrykksformer og forståelser slik at diskursene som uttrykkes kan avsløres og forstås både i den helheten de presenteres, men også som enkeltkomponenter som settes sammen til selvfølgeligheter, med andre ord diskurser. En diskursanalyse kan således gi økt forståelse for hva som uttrykkes i tekster eller medieuttrykket.

I denne oppgaven vil jeg utføre en diskursanalyse for å undersøke hvordan gitte meningsproduserende faktorer i formidles, og hvilke implikasjoner det har i forhold til hvordan vi forstår ulike roller, og hvordan de som innehar rollene oppfatter seg selv.

De diskursanalytiske tilnærmelsene som nyttes i denne oppgaven er i stor grad foucauldianske i sin tilnærmingsform, da selve oppgaven i stor grad bygger på foucauldiansk forståelse av makt. Foucaults maktperspektiv beskrives i teoridelen. I tillegg er denne tilnærmingsformen egnet når en ønsker å avsløre hva som gjør at noe er respektabelt, mens noe annet ikke er det. Til grunn for dette ligger å avsløre betingelser for hvorfor det selvsagte har blitt selvsagt.

I tillegg brukes Faircloughs teorier om temaet.⁶⁴ Kommunikasjonsmodellene som forsøkes analysert er intime i sin form. Oppgaven forsøker således å vise hvordan intime kommunikasjonsmodeller kan ha makt til å produsere og endre handlemåter.

3.3.1 Kritisk diskursanalyse.

En grunnleggende forståelse innen diskursanalyse er at språk aldri er nøytralt. Oppgaven utvider denne forståelsen med at medieuttrykk, som består av språk, heller ikke kan være nøytrale. Hvilke perspektiv som presenteres, og hvordan de presenteres, kan dermed sees i et maktperspektiv. Den som har mulighet til å ytre seg, er gjerne også den som har mulighet til å sette agendaen, definere det respektable, ut fra hvilket perspektiv normaliteten, respektabiliteten og så videre presenteres i. Ved å bruke kritisk diskursanalyse som metode kan uttrykksformer, eller kommunikasjonsmodeller, som kan danne, videreføre og endre diskurser avsløres.

Bilton⁶⁵ sammenligner diskurser med et fiskegarn. Knutene i garnet er ulike begreper og forståelser som settes sammen på en bestemt måte for å gi en bestemt forståelse. Det å isolere knutene, dra et begrep eller en forståelse ut av nettet, er vanskelig. Men kun slik kan en se

---

⁶⁴ Fairclough, Norman. *Language and Power*. Harlow: Longman, 2001

⁶⁵ Bilton et al. *Introductory Sociology*, kapittel 19

kritisk på de enkelte bestanddelene som en gitt diskurs er bygget opp av. Ved å isolere en eller flere av knutene får en muligheten til å definere begrepene uten at de står i det som oppfattes som en naturlig relasjon til hverandre.

Formålet med oppgaven er å avdekke diskurser rundt ikke respektable roller. Målet er å forstå mer om hvorfor de som oppfatter at de ikke er i en respektabel rolle har en tendens til å utlevere intime betroelser om seg selv. En kritisk diskursanalyse gir meg muligheten til å analysere sosiale prosesser, som språk og billedbruk i medieuttrykk, for så å koble dem til sosiale uttrykk. Slik vil jeg bruke kritisk diskursanalyse til å undersøke sammenhengen mellom en observasjon og en sosial struktur.

Diskursanalyse tar med andre ord utgangspunkt i at språk og uttrykk ikke gjenspeiler en nøytral virkelighet, men snarere kan brukes som verktøy til å få frem bestemte meninger og virkeligheter. Slik dannes vår forståelse av eksempelvis kulturer, kjønn, religion og livsstil i stor grad av de ordene, meningene og bildene vi ytrer om faktoren.

Målet med oppgaven er å avdekke rollen diskurser har for dannelse av kulturelle subjektforventninger, med andre ord hvordan diskurser påvirker bestemte kulturelle diskurser. I *Methods of Critical Discourse Analysis*⁶⁶ beskrives diskursanalyse som: *Discourse analysis is thus at the same time cognitive, social and political analysis, but focuses rather on the role discourses play, both locally and globally, in society and its structures.*⁶⁷

Videre beskrives:

*And the constraints may affect such diverse discourse properties as interaction moves, who controls turn taking or who opens a session, speech acts, topic choice, local coherence, lexical style or rhetorical figures. And conversely, these discourse structures may be interpreted as (count as) actions that are instances or components of such very global societal or political acts as immigration policy or educational reform. It is precisely in these links that we encounter the crux for a critical discourse analysis. Merely observing and analysing social inequality at high levels of abstraction is an exercise for the social sciences and a mere study of discourse grammar, semantics, speech acts or conversational moves is the general task of linguists, and discourse and conversation analysts. Social and political discourse analyses are specifically geared towards the detailed explanation of the relationship between the two along the lines sketched above*⁶⁸

---

⁶⁶ Wodak, Ruth and Meyer, Michael. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications, 2001

⁶⁷ Wodak, Meyer, *Methods of Critical Discourse Analysis*, side 118

⁶⁸ Wodak Meyer, *Methods of Critical Discourse Analysis*, side 118,119

Slik ser vi hvordan kritisk diskursanalyse kan brukes til å studere diskursenes rolle i samfunnet ved å studere de strukturene som danner kulturelle forståelser. Diskursene vises igjen i sosiale strukturer som grupper og institusjoner, men også i forhold til ulike typer for makt og rådende forståelse.

Diskurser skaper, i følge lingvistikeren Norman Fairclough, ulike begrensninger. I *Language and Power*⁶⁹ beskriver Fairclough hvordan begrensninger dannet av diskurser virker på alle samfunnsnivåer, og kan være både sterke og svake. Fairclough nevner at lover og regler, verdier og normer, men også spesifikke subkulturelle forståelser, inngår i diskursbegrensninger. Diskursbegrensninger kan i følge Fairclough også være mer subtile, som underliggende maktstrukturer, sosiale skiller, overvåking og respektabilitet. Fairclough anser at det er i rommet mellom begrensningene og diskursene vi finner kjernen til kritisk diskursanalyse. Ved å bruke kritisk diskursanalyse kan jeg dermed forklare mine observasjoner fra arbeidslivet, diskursiv og sosial praksis, opp mot tekst, språk og andre virkemidler et valgt medieuttrykk bruker for å skape og videreføre kulturelle diskurser.

3.4 Språk som analyseobjekt.

Opgaven vil fokusere på medieuttrykk som formende på den enkeltes forventninger til seg selv i lys av det de oppfatter som normaliteter, det de ønsker å strekke seg mot for å oppnå respektabilitet. For å få en større forståelse for hva språket egentlig er må en del avklaringer rundt språk og medias bruk av språk avklares.

Vi bruker språket i form av ulike ord, vendinger og setningsoppbygninger når vi skal beskrive verden rundt oss. På samme måte er ord en av grunnpilarene når vi oppfatter hva som skjer rundt oss, og når vi tar beslutninger. Men, språket gir ikke nøytrale beskrivelser av virkeligheten. Språket er ladet med ulike former for maktforhold i forhold til rådende diskurser og andre, gjerne subtile, overenskomster som finnes i samfunnet.⁷⁰

I tillegg er språket formet av våre tidligere opplevelser. Når vi forsøker å forstå et fenomen, og videreformidle det, bruker vi tidligere erfaringer for å forstå det som er nytt. Hvilke erfaringer vi har avhenger av vår kultur og vår habitus, vår kroppsliggjorte historie.⁷¹ Dermed får ord, setninger og uttrykk mening ut fra strukturer som er dannet i tidligere sosiale

---

⁶⁹ Fairclough, *Language and Power*.

⁷⁰ Fairclough, *Language and Power*.

⁷¹ Bourdieu, *Distinksjonen*, side 25-27.

konvensjoner. Språket, og forståelsene det danner, blir dermed formet både av objektivitet, subjektivitet, erfaringer, rådende diskurser og maktforhold. Den enkelte danner med andre ord personlige meninger av ord, uttrykk og medieuttrykk ut fra tidligere erfaringer og forståelser, og slik kan meningen som dannes avvike fra det som forsøkes formidlet. Hvis tidligere erfaringene ikke passer inn i det uttrykket som forsøkes formidlet kan misforståelser, eller ikke oppfattelse av seg selv eller situasjonen slik den egentlig er ment, forekomme.

I følge Fairclough er språk et verktøy som skal brukes for å overføre meninger mellom mennesker. I *Language and Power* beskriver han koblingen mellom hvordan vi bruker språket, og ulike maktrelasjoner.⁷² Han forklarer hvordan språket er strukturert av sosiale overenskomster som kan sees på som en felles kunnskap. Denne kunnskapen deles av de som befinner seg innenfor en viss kultur, eller gruppe, der dette språket gir bestemte meninger i meningsutvekslinger. Kulturer har videre flere undergrupper som har sine spesielle overenskomster i forhold til språket de bruker. Slike grupper kan være basert på alder, klasse eller andre sosiolekter⁷³ som hører til visse grupper eller områder som eksempelvis i en storby. Siden kunnskap om hvilke overenskomster som ligger bak ord, uttrykk og setningsoppbygging er nært knyttet til sosiale overenskomster, vil en korrekt forståelse av hva som egentlig formidles forutsette at mottakeren kjenner de rette overenskomstene for uttrykket.

Dermed legger, i følge Fairclough, språket grunnlag for maktutøvelse. De sosiale overenskomstene bygger på diskurser som igjen speiler et samfunns verdier. Fairclough beskriver en type tilpassing der individet i møte med medieuttrykk blir en del av en større enhet som det ikke kan identifisere seg med. Uttrykkene som strømmer mot enkeltindividet ansees som sannheter med bakgrunn i at de oppfattes som normer siden de presenteres for det store flertall.

Ser vi dette i perspektivet med at individet forsøker å opprettholde de subjektforventningene det tror gir respektabilitet, kan vi se at enkeltindividet vil endre faktorer ved seg selv som det oppfatter ikke harmonerer med respektabilitet. Individet vil med andre ord strebe mot det som medieuttrykkene fremstiller som ønskelig, og fjerne seg fra det medieuttrykkene fremstiller som mindre ønskelig. Dermed ser vi at medias bruk av språk og bilder overfører

---

⁷² Fairclough, *Language and Power*, side 1

⁷³ Store Norske Leksikon. Søkeord sosiolekt. Tilgjengelig på <https://snl.no/sosiolekt> Besøkt 05.02.15

forståelser av respektabilitet som ikke nødvendigvis stemmer med realiteten, men som kan oppfattes slik av mottakerne.

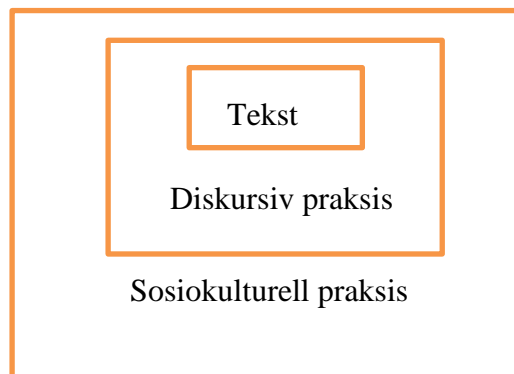
3.5 Tekst og medieuttrykk i diskursanalyse.

Både Foucault og Fairclough har utviklet teorier rundt diskursforståelse og diskursanalyse.

Foucaults teorier gjennomgås i teorikapittelet da de ligger til grunn for diskusjonene.

Fairclough utvider tekstbegrepet som den tradisjonelle diskursanalysen bygger på, slik at også fysiske ting kan analyseres for å finne diskursive praksiser som ligger i uttrykket. I *Discourse and Social Change*⁷⁴ beskriver Fairclough «three- dimensional conception of discourse».⁷⁵ Diskursforståelsen forklares der via en rammemodell med tre størrelser, tekst, diskursiv praksis og sosiokulturell praksis.

Figuren⁷⁶ viser Faircloughs diskursdimensjoner:

Figuren viser at vår sosiokulturelle praksis, med andre ord samfunnsstrukturer og sosial samhandling, viser hvordan en gitt kultur arter seg. Den sosiokulturelle praksis blir manifestert via språk, tekster og andre uttrykk. Den diskursive praksis inngår i den sosiokulturelle praksis som den rent lingvistiske formen av den sosiale samhandlingen innenfor en gitt kultur. I den diskursive praksis inngår tekstproduksjon, eksempelvis i form av distribusjon av ulike medieuttrykk, og påfølgende konsumering av disse uttrykkene. I denne oppgaven blir tekst også forstått som andre medieuttrykk som eksempelvis tv-konsepter som i

---

⁷⁴ Fairclough, Norman. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press, 1992.

⁷⁵ Fairclough, *Discourse and Social Change*, side 73.

⁷⁶ Fairclough, *Discourse and Social Change*, figur 3.1, side 73.

stor grad har som mål å disiplinere ved hjelp av å fremheve hvordan en skal te seg for å oppfattes som respektabel.

Fairclough anbefaler at man begynner analysen av den aktuelle diskursen på makronivå. På denne måten er den diskursive konteksten avklart. Avklaringen gir videre forståelser som kan gi grunnlag for tekstanalyse. Når den grunnleggende forståelsen fra en diskursiv kontekst på makronivå er avklart, kan funnene relateres til den overgripende sosiokulturelle praksisen som både diskursen og tekstene er en del av. I min oppgave bruker jeg min arbeidserfaring som den diskursive kontekst. Den representerer en sosial samhandlingen innenfor den kulturen som oppgaven baserer seg på som jeg har erfaring fra. Med deltagersamtalene som bakteppe har jeg valgt et mediekonsept som avklarer og gir en større forståelse for det jeg setter spørsmålstegn ved. Det hele vil så i diskusjonsdelen relateres opp mot den overgripende sosiokulturelle praksisen. Her vil det komme frem om mine opplevelser fra arbeidslivet, den diskursive konteksten, henger sammen med medieuttrykk som omgir en bestemt kultur, vår kultur.

De tre analysedimensjonene vil, i følge Fairclough, i praksis alltid overlappe hverandre. Det er derfor vanskelig å skille dem helt fra hverandre, noe jeg også har merket i mitt arbeid med denne oppgaven. Den overlappingen som helt naturlig skjer gjør at oppgaven min vil være en blanding av de tre dimensjonene, men hele tiden ha et klart bakteppe; erfaringene mine fra arbeidslivet, min diskursive forståelse.

Utvalgte uttrykk skal belyse den diskursive praksis ved å belyse den sosiokulturelle praksis som utvalgte medieuttrykk har. Dette blir i drøftingsdelen diskutert i forhold til hvilken rolle disse uttrykkene har i en gitt kultur, hvordan uttrykkene kan videreføre og danne spesifikke kulturelle diskurser. Uttrykkene som her tolkes/analyseres, forklares når jeg setter den i sammenheng med den sosiokulturelle praksisen, og tar for meg medienes betydning for den samfunnsmessige forståelsen av respektabilitetsdiskursen, og det sosiale, med andre ord individets, adaptasjon av medienes uttrykk.

3.6 Interseksjonalitet.

For å belyse maktrelasjoner innad i kulturen kan en fokusere på interseksjonalitet,⁷⁷ eller samvirkende diskriminering. Begrepet belyser utfordringene mange står overfor i forhold til at

---

⁷⁷ Lorentzen, Jørgen, Muhleisen, Wenche. *Kjønnsforskning - En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget AS, 2006, side 134, 156.

de har flere kategorier som skaper flere ulike diskriminerende kategorier. Ved å se på samvirkende diskriminering kan en avsløre maktstrukturer det ellers ikke er lett å få øye på. Ulike maktforhold skaper og påvirker hverandre utover det en ved første øyekast ser. I denne oppgaven kan kategorier som arbeidssituasjon, sykdom og utenforskap til samfunnet hver for seg være potensielle ekskluderings- og diskrimineringsfaktorer, men samtidig kan de i sammenheng også føre til ytterligere diskriminering og utestenging fra sosiale arenaer som arbeidslivet.

Flere potensielle ekskluderingskategorier danner spesifikke virkeligheter, der enkelte av ekskluderingskategorier gir større grunnlag for ekskludering enn andre. Eksempelvis vil straffedømt ung mann gjerne danne et annet bilde enn straffedømt eldre kvinne. Oppgaven kan ikke fullt ut skille mellom den variasjonsbredden som finnes blant de aktørene som erfaringene bærer i, men det er viktig å være klar over at det er ulike og felles kategorier for eksklusjon som danner det bildet som kommer frem i oppgaven.

Oppgaven vil også fremheve noen kategorier mer enn andre. Det er ikke med bakgrunn i at disse kategoriene er mest synlige, men at det er de jeg via mitt arbeid i atferdsbransjen og kriminalomsorgen har mest erfaring med. En annen årsak er at noen kategorier er vanskeligere å se enn andre. De glemmer seg kanskje bak andre, mer tydelige, kategorier, eller er så fremmede for meg som observatør at jeg ikke klarer å få øye på dem. Flertydningen som ligger til grunn for interseksjonalitet kan være en metodologisk utfordring, og er derfor viktig å ha i tankene i oppgaveskrivingen.

3.7 Erfaringsbasert oppgaveskriving.

Når en oppgave skal skrives i lys av erfaringsbasert kunnskap, skrives den ofte på bakgrunn av opplevelser som på ulike vis skiller seg noe fra det forskeren har erfart via sin kulturelle påvirkning og sin erfaringsbaserte virkelighet. Med andre ord, det er gjerne den erfaringen som er fremmed som vekker oppmerksomhet og nysgjerrighet, som bryter med forskerens diskurser, som kan føre til ønske om større forståelse. På samme måte som med ved all forskning må forskeren kunne gå ut av sine egne virkelighetsforståelser for å kunne se andres virkeligheter. Det krever at forskeren må ta av sine egne kulturelle briller for slik kunne se hva den andre ser. Denne oppgavens bakteppe er handlinger som er utført med ønske om å oppnå respektabilitet ut fra opplevde subjektforventninger hos deltagere i spesifikke atferdssløp, og rommer dermed mennesker med flere negative forskjellsmarkører og ikke respektable roller. Noen av rollene kjenner jeg til. Noen er helt fremmede for meg, mens

andre tror jeg jeg har forståelse for i form av mine konstruerte sannheter rundt dem, sannheter som gjerne er bygget på stereotypiske forståelser.

Både det som er fremmed og det en danner feilaktige historier for, er vanskelig å avsløre. Når noe er fremmed kan det være vanskelig å se, ja det kan skje rett foran en uten at en faktisk ser det. Når en har dannet forståelser på bakgrunn av stereotypi skjer gjerne det motsatte. En ser hva som skjer, og tror at en har forståelse for det. Sannheten er at det har en ikke. Det er derfor viktig å sette spørsmålstegn både ved det en ser, og det en tror skjer. Kun ved å bryte ned forestillingene, ofte konstruert på bakgrunn av rådende diskurser og personlige erfaringer, kan en forstå hva som egentlig skjer. Å skrive en kritisk diskursanalyse på bakgrunn av erfaringer blir dermed en dobbel oppknytting og isolering av de knutene som til sammen danner diskurser.

3.8 Dilemmaer, utfordringer og betraktninger i forhold til valg av metode.

Diskursanalyse er en fruktbar måte å forholde seg til empiriske felt på når målet er å avsløre maktfaktorer ved hjelp av språklige uttrykk som eksempelvis media. Det er imidlertid viktig å være klar over at analysen i seg selv også er en fortelling, en forståelse av feltet. Det stilles dermed strenge krav til forskeren om å avklare egne førforståelser og stereotypier for på best mulig måte å skrive en objektiv oppgave.

I diskursanalyser er det en tosidighet som det er verdt å belyse kort. Tosidigheten finnes i alle typer studier, og grensen mellom objektivitet og subjektivitet fra forskerens side. Alt som skjer oppfattes ut fra hvem observatøren er. Når jeg skriver en oppgave som prøver å finne årsaken til et fenomen, ved hjelp av å studere medier jeg anser har makt til å skape og vedlikeholde sosiale handlinger og fenomener, er alt basert på mine observasjoner og min forståelse av temaet. Jeg som forsker skriver en historie basert på virkeligheten slik jeg ser den. Jeg forteller en historie ut fra min diskurs og habitus, og er helt avhengig av selv å vite at det er akkurat det jeg gjør. En kritisk diskursanalyse er dermed avhengig av at forskeren er kritisk til observasjoner og analyseobjekt, men også til seg selv.

Kapittel 4

EMPIRI OG ANALYSE

4.1 Empirien oppgaven bygger på

Oppgaven baserer seg på mediernes betydning for den kulturelle forståelsen av respektabilitetsdiskursen, og en mulig adaptasjon av mediernes uttrykk. Forståelsesrammen for oppgaven er således at den enkelte via mediene får en gitt forståelse av rådende diskurser og respektabilitet. Med bakgrunn i dette kan den enkelte avvise egne objektive interesser, og konstruere seg selv ut fra det mediene presenterer. For å få en større forståelse for dette har jeg sett en rekke programmer på ulike tv-kanaler, for så å analysere et av dem ved hjelp av Faircloughs tredimensjonale diskursdimensjoner.

Jeg har valgt å analysere programmet *Sinnasnekkeren*⁷⁸ som sendes på TVNorge. Årsaken til valget er at det er tydelig oppdragende, og viser sammenhengen mellom estetikk og sosial tilhørighet, slik at det kan illustrere hvordan en ytre faktor som estetikk kan gi opphav til utenforskap og påfølgende selvdisciplinering. Dette programmet har mye til felles med andre tv-konsepter som; *Trinny og Susannah- oppdrag Norge*⁷⁹ *Hellstrøm rydder opp hjemme*⁸⁰ og *The Biggest Loser, Norge*.⁸¹

Programmene har ulikt fokus, men samme sjanger, oppdragelse ved hjelp av tydelige presentasjoner av subjektforventninger og respektabilitet. Dette forsterkes ved at deltagerne er vanlige mennesker som har meldt seg på som deltagere med bakgrunn i at de selv opplever at de ikke oppfyller de normative premissene programmet forfekter. Programlederne fremstår som de som kjenner premissene for hvordan deltagerne kan oppnå kredibilitet

I sammenheng med dannelse og vedlikehold av diskurser gir programmene en tydelig formidling av det som definerer deltagerne ut. Med andre ord det ikke respektable. I løpet av programmet erstattes dette med et respektabelt uttrykk. Deltagernes rolle er i stor grad å avsløre intime og private detaljer som kan brukes i endringsprosessen. I oppgaven blir *Sinnasnekkeren* analysert. De andre programmene nevnes på grunn av relevansen, og for å demonstrere hvor vanlig denne programtypen er.

---

⁷⁸ <http://www.tvnorge.no/programmer/sinnasnekker-n> Besøkt 16.07.15

⁷⁹ <http://www.fem.no/programmer/trinny-susannah-oppdrag-norge> Besøkt 30.05.16

⁸⁰ <http://mat.tv3.no/hellstrom-rydder-opp-hjemme> Internettdato 16.07.15

⁸¹ <http://www.tvnorge.no/programmer/the-biggest-loser-norge> Internettdato 16.07.15

4.2 Analyse.

Fremgangsmåten for analysen har vært å se Sinnasnekkerens to første sesonger flere ganger, og de andre sesongene minst en gang. Slik har jeg kunnet se mønster som ligger til grunn for det intime mediedesignet. I tillegg har jeg, som nevnt tidligere, sett på andre liknende konsept for å se likheter i uttrykk, oppbygning, roller og lignende. Dette har gitt meg forståelsen av at slike programkonsepter bygges over samme lest, og dermed styrket min forståelse for at Sinnasnekkerens uttrykk er utbredt og allment.

I analysen ønsker jeg å se hvordan sjangrer og navn harmonerer med det faktiske innholdet, for å avsløre om tema og budskap harmonerer. Videre vil jeg se på snekringens status i programmet for å se om programmet fokuserer på sammenheng mellom endring av det estetiske via utlevering av det intime eller faktisk håndverk. Slik vil jeg forsøke å avsløre diskurser uttrykket bygger på, og hvordan de kommer frem. Jeg vil legge vekt på hvordan endring av en estetisk faktor ansees å kunne påvirke endring av familien, samt normer for respektabilitet. Oppgaven legger til grunn at media og medieuttrykk har makt, slik at det som uttrykkes anses som diskurser som finnes i kulturen.

Analysen foretas ved hjelp av Faircloughs⁸² tredimensjonale diskursbegrep som er omtalt i metodedelene. Siden analysenivåene til en viss grad overlapper hverandre blir fremstillingen noe overlappende. Der jeg opplever at analysen kan settes inn i to ulike nivå, settes den inn der de gir størst flyt og sammenheng i forhold til resten av analyseteksten.

Analysenivåene er: Hvordan fremstilles saken og de som deltar i programmet. (Tekstnivå). Hvem henvender programmet seg til, hvem er deltager i programmet. Hvilket bilde gitt av personer, forhold ol. (Tekst og diskursiv praksis). Hva er medieuttrykkets objekt? (Diskursiv praksis). Hva er rammene rundt medieuttrykket, og hvordan påvirker rammene vår diskursforståelse? (Diskursiv- og sosial praksis). Medieuttrykkets narrative elementer. (Sosial praksis)

4.2.1 Tekstnivå

Programmet går ut på at Otto Robshamn, håndverker, gestalter rollen som Sinnasnekkeren som reiser hjem til familier som på forhånd har sendt inn videosøknader der de forteller om problemer de har med hjemmet. Målet for programmet er at familien i løpet av en uke skal få fikset opp hjemmet.

---

⁸² Fairclough, *Discourse and Social Change*

Bildet programmet gir av deltagerne og forholdet mellom dem:

De fleste programmer har familier med to voksne og barn, et fåtall med enslige eller eneforsørgere. Deltagerne presenteres med navn, alder og yrke. Alder varierer fra unge nyetablerte til deltagere opp mot pensjonsalder. I de fleste familiene er begge de voksne i arbeid. Det er et vidt spenn av yrker blant deltagerne. Yrkesgrupper som har vært representert er blant annet; lege, sykepleie, butikkansatt, ulike typer håndverkeryrker, yrkesmilitær og prest. Når deltagerne fremstilles oppleves det som om de aller fleste strekker seg mot kredibiliteten de forstår inngår i den sosiale middelklassen.

Noen oppgir økonomi som årsak til at de ikke klarer å fullføre det de føler de trenger, men dette er ikke trenden. I noen program har familien kjøpt inn nødvendige materialer, men klarer ikke å utføre arbeidet som trengs for å oppgradere hjemmet. Som regel er det et eller annet *noe* som gjør at de ikke kommer videre. Deres eneste håp er alltid hjelp fra Sinnasnekkeren. For å få denne hjelpen deler de privatinformasjon slik at Sinnasnekkeren kan bruke informasjonen de deler til å disiplinere dem. Dette kan indikere de sterke kreftene som ligger i å identifisere seg med kulturelt forstått respektabilitet, og at det virker naturlig å dele slik med personer som kjenner premissene for respektabilitet på det området de har feilet. Dette sammenfaller med observasjonene jeg har gjort i mitt arbeid.

Det store flertallet av deltagerfamilier er bosatt på Østlandet, og Østfold er godt representert. Grunnen til dette er det ikke mulig å forklare som seer. En grunn kan være at den beliggenheten er praktisk, tids- og økonomibesparende i forhold til TVNorges lokalisering. Opphoping i et område kan også sees som et uttrykk for at det er enklere å stille seg selv til skue i et område der andre har gjort det før. Terskelen for å be om hjelp kan være lavere hvis en vet at en familie i nærheten har gjort det samme.

Deltagerne er nesten uten unntak etnisk norske. For denne oppgaven er det derfor ekstra interessant å analysere dette programmet siden deltagerne faller inn under den kulturgruppen mine deltagere og jeg befinner oss i. Det er derfor enkelt å dra paralleller både til kulturelle diskurser, og de utleverende samtalerne jeg opplevde i møte med deltagerne i arbeidet mitt.

I starten av programmet ligger opptakten til meningsproduksjonen. Familien har filmet det de opplever som problemer med hjemmet i en søknadsvideo. Videoen inneholder imidlertid ikke bare konkrete feil med huset. En vel så stor bit av søknadsvideoen er negative følelser og familiære problemer. Det lages et bilde av familier i krise. Problemene med hjemmet blir bakteppe for truede familiekonstellasjoner.

Etter en utleverende start, med familiens video og Sinnasnekkerens besiktelse og samtale med deltageren, går programmet over i en mer aktiv fase. Starten av programmet har konstruerer en forståelse av en familie der lite er på stell. Nå, når den som kjenner prinsippene for et hjem på stell har kommet familien til unnsetning, starter endringene. Sinnasnekkeren setter de voksne familiemedlemmene i gang med spesifikke oppgaver i hjemmet for å teste ut hva de kan, om de kan jobbe sammen, og hver for seg. Barna er i den aktive fasen fraværende. I denne delen av programmet avsløres personlige feil ved deltagerne. Dette settes i sammenheng med et ikke respektabelt hjem, og et dårlig familieforhold.

Bildet av en dysfunksjonell familie forsterkes ved at Sinnasnekkeren hele tiden kommer med «forklarende» kommentarer, og trekker deltagerne til sides for å fortelle hva de ikke mestrer som personer og par. I denne fasen brukes samtaler og kommentarer for å konstruere en familie som er på vei til å rakne i sømmene. Familien har feilet både som enkeltpersoner og som gruppe. Meningen konstrueres opp mot at de ved å følge Sinnasnekkerens instruksjoner for hvordan de skal få et respektabelt hjem vil oppleve at alle andre faktorene også faller på plass.

I siste del av programmet blir deltagerne sendt på hotell. Nå er det tid for refleksjon over hva de har gjort, hvordan de skal endre seg, og hva de setter pris på ved hverandre. Fokuset i denne delen er på paret og deres endringsprosess borte fra «her», hjemmet. Rammene er hotellrom, middag for to, samtaler, alenetid for de voksne og så videre. Som seer presenteres vi for en positiv tosomhet og et rolig og stabilt forhold mellom deltagerne. Samtidig jobber håndverkerne videre på huset, slik at det skal være helt klart til deltagerne kommer hjem fra hotelloppholdet. Dette kommuniseres i liten grad. Uttrykkene konstrueres som følelser og forhold, ikke konkret arbeid.

Etter hotelloppholdet kommer familien tilbake til et respektabelt hjem, uten at vi har fått særlig innsyn i hvordan den faktiske forandringen har skjedd. Også her fokuseres det på følelser, og da i størst grad rundt det å ha et hjem som oppfyller den kulturelle diskursen for hvordan et hjem skal ta seg ut. Barna er nå dratt inn i programmet igjen, og nye barnerom presenteres tydelig. Mening konstrueres tydelig med «før og nå» teknikker. Et lite respektabelt hjem har blitt respektabelt, forskjeller og motsetninger innad i familien har blitt til samhold og unison enighet, barna har fått de rommene og tekniske «leketøyene» de «fortjener», glitrende barneøyne og lykketårer har avløst irritasjon, oppgitthet, skuffelse og gråt, dette er uten tvil en respektabel og lykkelig familie.

Programmet avsluttes med at håndverkerne, de som har gjort det faktiske arbeidet for å endre hjemmet, klapper for familien. Her videreføres forståelsen av at det er familiens endring som er det grunnleggende for programmet. Arbeidet som håndverkerne har utført er underordnet.

Meninger konstrueres ved å legge vekt på forholdet mellom deltagerne. Dette gjøres ved å trekke frem splid mellom paret i forhold til hva de ønsker, ser for seg, er villige til å gjøre, kan gjøre og så videre. Forholdet mellom dem vises med andre ord som et motsetningsforhold der de ikke mener eller bidrar i like stor grad mot målet om et respektabelt hjem.

Hotelloppholdet og hjemkomsten viser motsatsen. Nå har de oppnådd likhet i forhold til hvordan de bidrar i oppgaven med å ha et respektabelt hjem, og de har knyttet et fellesskap som var fraværende frem til programmets siste del.

Programmet er tydelig i sitt budskap ved at det viser frem et hjem som tydelig bryter med seernes kulturelle forståelse av respektabilitet, og en familie i oppløsning. Det neglisjerte hjemmet representerer et neglisjert foreldreforhold. I siste del av programmet snur imidlertid fremstillingen av deltagerne. Fra å være motsatser blir de nå, samtidig med at hjemmet nærmer seg respektabel standard, mer jevnbyrdige. Hjem og forhold er i en slags symbiose.

Programmet gir ved hjelp av «før og etter» fremstillingen både på det praktiske og følelsesmessige planet et klart budskap om at et ikke respektabelt hjem ikke bare er et ikke respektabelt hjem, men også et hjem i oppløsning, et hjem med stor indre uro, splid og motsetninger. Etter hvert som hjemmet endres i retning av respektabelt forsvinner disse negative markørene, og deltagerne fremstilles som mer harmoniske, får et styrket samhold, og ulikhetene mellom dem fases ut.

4.2.2 Diskursiv praksis

Programmets temaer, og hvordan de henger sammen med programmets mål:

Programmet gir seg ut for å være et oppussingsprogram, men det er familien, deres forhold til seg selv og hverandre, som er rammen rundt programmet. Hvordan et hjem egentlig kan settes i stand, hvor mye penger, tid og krefter det krever, underkommuniseres. Familien settes i gang med små oppgaver, oppgaver som ikke speiler det egentlige arbeidet som blir utført på hjemmet, som brukes som påskudd for å konstruere et budskap som minner om oppdragelse i større grad enn mestring av det praktiske og økonomiske.

Programmet innledes med en presentasjon av familien og problemene ved hjemmet, men temaet dreier raskt over på følelser, deltagerens evner til å skape et respektabelt hjem og

forholdet mellom de voksne i familien. En viktig del av programmet er å illustrere, både praktisk og via samtaler, familiemedlemmenes manglende evne til å samarbeide. Det fokuseres på at forholdet mellom deltagerne i programmet er ujevnt. Dette gjøres gjerne i form av å poengtere hva hver av dem gjør, og ikke gjør. Programmets opptakt spiller på denne måten på ulikheter, splid, forskjeller og motsetninger.

Ramme, verdier og holdninger:

Det uttrykkes at programmets mål er å gi familien det hjemmet de, og særlig barna, fortjener. Veien mot det målet er imidlertid preget mer av samtaler og Sinnasnekkerens korreksjoner av deltagerne, enn praktisk oppgradering. Etter det første møtet med familien, søkervideoen, kommer Sinnasnekkeren inn i handlingen. Temaet, et hjem som ikke følger respektable standarder, videreføres ved og utype forskjeller mellom familiemedlemmene, manglende fellesskap og ulike forutsetninger for å føre huset til respektabel standard. Hele tiden henger opplysningene sammen med den grunnleggende forståelsen av en familie som ikke kan anees som respektabel med bakgrunn i hjemmets estetikk.

Programmets mål fremstår som å pusse opp et hjem. Vi kan da tenke oss at håndverksfag og praktisk arbeid skal være hovedmomentene i programmet, men det viser seg at følelser er det viktigste. Holdningen som representeres er at for å nå målet må forholdet mellom deltagerne justeres. Huset fremstår som det synlige tegnet på en dårlig fungerende familie. Markører som utdannelse, økonomi, yrke og lignende blir nærmest uvesentlige opp mot dette ene som ikke er respektabelt, hjemmet.

At håndverkerne i svært liten grad er delaktige i programmet viser at verdien av faglig dyktighet, håndverkerrollen, ikke anses som viktig. Verdien av korrigerende samtaler kommuniseres derimot svært tydelig. Håndverkerens rolle er å oppgradere huset til respektabel standard ut fra en gitt diskurs, ikke å gi håndverkertips, eller på andre måter dele sine kunnskaper. I noen program kan håndverkerne komme til orde, men da med informasjon om utvalgte produkter og deres ferdigheter i form av hvordan de enkelt kan brukes og hvor bra resultatet blir. Programmet er merket med at det inneholder produktplassering⁸³ og har svært tydelige sponsorer. I tillegg avbrytes programmet av en lang og en kort reklamepause. Produktplasseringen er tydelig ved at enkelte produkter har en fremtredende rolle i programmet. I Sinnasnekkeren er det i hovedsak selskapet som leverer materialer til

---

⁸³Søkeord produktplassering. Medietilsynet. <http://www.medietilsynet.no/mediebildet/reklame/> Besøkt 2.3.16.

oppussing. Dette selskapet oppgis som regel også som sponsor i forkant av programmet, og i forbindelse med reklamepauser. Det informeres i tillegg om hvem det er som leverer eksempelvis vinduer, kjøkken- og baderomsinnredning og lignende.

Håndverkernes rolle som statister i et program som gir uttrykk for å være et oppussingsprogram viderefører diskursen om at *de manuelle*⁸⁴ er av mindre viktighet i samfunnet, og har en underordnet rolle i forhold til overklassen og middelklassen. Håndverkerne som gruppe står under deltagerne, noe som både sees i hvem som er programmets objekter, familien, og at håndverkerne, etter at familien har fått se hva de har utført, klapper for familien. Deres rolle i programmet står heller ikke i forhold til det arbeidet de faktisk utfører. Sinnasnekkeren referer til håndverkerne som « gutta mine». Det gir et bilde av at de manuelle, de som faktisk gir den endringen vi i starten er forespeil at skal skje, i liten grad er nødvendige eller delaktige i endringen, men mer har en kameratslig rolle i forhold til ham som gir dem instruksjoner.

Forholdet mellom endring og håndverker er dermed svakt. Det er familiens disiplinering fra en som kjenner premisene for respektabilitet, Sinnasnekkeren, refleksjoner og samtale rundt veien videre over en god middag på hotell, som fremstilles som den endrende faktoren. At programmet avsluttes med at håndverkerne, en gruppe på rundt 20 personer, klapper for familien, demonstrerer tydelig hvilke egenskaper og kvalifikasjoner som verdsettes og gis kredibilitet. I tillegg til å danne og vedlikeholde sosiale skiller viser det også programmets virkelige tema; personlig disiplinering som metode til å endre det ikke respektable «før» til det respektable «etter».

Programmets rom er det ikke respektable hjemmet og familien som bor der. Sinnasnekkeren har samtaler med paret, både sammen og hver for seg. Samtalene penser innom fortiden, hvordan og hvorfor de havnet der de er. Nåtiden, hvorfor de ikke tar tak, og hvilke ressurser de kan bruke på å oppgradere hjemmet. Fremtid, hva de skal gjøre etter at programmet er slutt, og hvordan de tror livet blir med et respektabelt hjem. Samtalene skjer enten i hjemmet, eller med hjemmet i bakgrunnen.

Programmet endrer bildet av objektene/familien etter hvert som det skrider frem. I starten brukes forskjeller, avstand og splid som virkemidler. Etter hvert som hjemmet blir oppgradert endres fremstillingen til mestring, samhold og fellesskap. Den nyoppdagede mestringsfølelsen

---

⁸⁴ Morgenbladet http://morgenbladet.no/ideer/2014/de_manuelle_publicert_21.08.14 Besøkt 09.12.15.

til den som har bidratt minst, den som tydelig uttrykker at den ikke kan, ønsker eller tør å delta i oppussingen, settes det stort fokus på. Denne personen løftes opp, blir satt til oppgaver den etter hvert mestrer, og får prøve seg alene for virkelig å forstå sin egen dugelighet. Hvis Sinnasnekkeren opplever at den ene av partene holder den andre nede, overkjører meninger eller ikke slipper den andre til, fokuseres dette også på. Den personen blir utsatt for disiplinering i form av god gammeldags kjeft. Disiplinering vi ikke forbinder med endring av voksnes adferd.

Siste del av programmet, der paret er på hotell samt hjemkomsten, domineres av positive fremstillinger av deltagerne. Uttrykket er nå lykke, tårer, fremtidstro og fellesskap. Disiplineringen avtar med andre ord i takt med at huset blir mer og mer respektabelt innenfor en gitt norm.

Mens fokuset er på paret jobber håndverkerne på huset. Slik går husets og familiens endringsprosess parallelt. Men der endringene ved huset underkommuniseres helt til siste slutt, er hele tiden familiens endringer i fokus. Det er som om huset endres nesten uten påvirkning av tid, innsats og penger, mens paret endres ved hjelp av Sinnasnekkerens «kloke» ord. Sinnasnekkeren betoner i starten tydelig at familien ikke oppfyller den kulturelle diskursen til hvordan en familie skal leve med uttalelser som «slik kan dere ikke ha det» og «ingen kan bo slik». Det faktum at de, og sikkert mange andre, bor slik, og har bodd slik i mange år, er ikke et tema. Sinnasnekkeren, den som kjenner premissene for det respektable, har sagt at slik kan de ikke ha det, og dermed er det en sannhet.

I starten av programmet er temaet renovering av et hjem der de som bor der har sklidd langt fra hverandre på grunn av hjemmets forfatning. I løpet av programmet er hjemmets tilstand noe som skjer i bakgrunnene. Problemene mellom deltagerne utdypes (ut fra Sinnasnekkerens forståelse av familien basert på korte observasjoner), og verdier og holdninger på følelsesplanet/mellom deltagerne overtar som tema.

4.2.3 Sosiokulturell Praksis

Rammen, verdier og holdninger:

Virkelighetskonstruksjonen er at estetikk henger sammen med sosial tilhørighet. For å endre sosial tilhørighet må en endre estetikk, og for å klare det trengs den som kjenner premissene for estetikk, Sinnasnekkeren. Programmet fokuserer i liten grad på Sinnasnekkeren som håndverker, men på hans rolle som den som kjenner premissene for estetikk, og dermed kan oppdra familien slik at de kan inkluderes i den sosiale gruppen de ønsker. For å få til dette

trengs en endring av personlige kvaliteter. Det får deltagerne via «gode» samtaler og disiplinering.

Narrative elementer som bygger opp en gitt diskurs:

Deltagerne trekker i stor grad bort seneteppet, slik at vi som seere får innsyn backstage. Det kan bygge under det som ligger til grunn for denne oppgaven, forståelsen av at noen utenfra er den eneste muligheten til endring fra ikke respektabel til respektabel rolle. Sinnasnekkeren bidrar til endring på grunn av sin kredibilitet. Deltagernes manglende kredibilitet gjør det naturlig at de må dele backstage for å tilegne seg nødvendig ekspertise. Ingenting er som kjent gratis, og kapital er mer enn penger.

Programmet støtter slik opp under forestillingen om at respektabilitet kan oppnås hvis vi disiplinierer oss inn i former som passer seg. Har vi et respektabelt hjem, er vi respektable. Har vi et hjem som faller utenfor rådende normer for respektabilitet, er vi ikke respektable. Med andre ord, det ytre som referansepunkt for det indre.

Programmet spiller på solskinnshistorien. Sinnasnekkeren kommer inn som en reddende engel til en familie i oppløsning. I flere programmer er paret på vei i hver sin retning. Ofte uttales dette ved at kvinnen i familien ønsker å flytte ut. I programmets siste del endres dette. Der en av partene for en uke siden ønsket å flytte fra hjemmet, fremstår paret nå som nyforelskede. Flytting er ikke lenger et tema, alt blir bra til slutt.

Ved å spille på de rette premisene har deltagerne oppnådd den respektabiliteten som gjør at de kan leve lykkelig alle sine dager. I de fleste programmer er det mannen som har tatt seg av oppgradering av hjemmet. Han er ofte sliten og lei. Kvinnen unnskylder sitt manglende engasjement med at hun må ta seg av barna. I tillegg er det nesten utelukkende kvinnen som ønsker å oppløse familien på grunn av hjemmets tilstand. Dette viser roller som vi prøver å fortelle oss selv at ikke lenger finnes i vår kultur. Kvinnen som omsorgspersonen, mannen som den praktiske. I tillegg viser det at det praktiske gjør mannen mer sliten enn kvinnens omsorg. Programmet uttrykker dermed at det praktiske og fysiske fører til at mannen er utslitt, mens kvinnens omsorgsarbeid kun er et hinder for deltagelse i det viktige renoveringsarbeidet.

Omsorgsarbeidet underkommuniseres i hele programmet. Barna er til stede i den innledende fasen, der paret søker hjelp basert på følelser, og i siste scene, hjemkomsten. Begge følelsesfylte scener som forsterkes av barnas tilstedeværelse. I perioden de faktiske endringene foregår er barna borte fra hjemmet. De kommer ikke frem hvorfor de ikke skal

være delaktige i denne fasen. Men det at de dukker opp igjen når alt er ferdig, når alt er bra og familien kan leve lykkelig alle sine dager, forsterker inntrykket av at barna brukes i roller der de kan forsterke følelser.

I løpet av programmet har ofte kvinnen fått bevis på at hun mestrer oppussingsarbeidet, og har i lys av det lovet at hun skal hjelpe mannen i dette arbeidet. Men premissene for mestringsen og lovnaden er falsk. Den kyndige veiledning, og fravær av forsørgeransvar står i kontrast til hverdagens realiteter. Å fordele forsørgeransvaret er sjelden tema. Det er det praktiske, det estetiske, som må fordeles.

Siden fokus er på hvordan de voksne i familien må endre seg for å oppnå nødvendig kredibilitet, blir programmet et oppdragelsesprogram for voksne. Familier som har tydelige tegn på at de ikke oppfyller normen viser oss andre hvordan vi skal te oss for ikke å havne der de er. Endringene utføres ikke på grunn av lover og regler, men på grunn av normativer. Diskursene rundt hva som er akseptabelt og ikke akseptabelt, formidles til deltagerne og seerne. Med tydelig «før» og «etter» fremstilling danner og vedlikeholder medieuttrykket diskursen det forfekter.

Når jeg ser programmet med min datter på 13 år, er hun mest interessert i å se hvor stygt det er i starten, og hvor fint det blir til slutt. Mellompartiet er hun mindre interessert i. Dette kan skyldes at hun dras mot forestillingen om hvor fint ting kan bli tross utgangspunktet, med andre ord den stygge andunge som blir til en svane, men også at hun synes det er kjedelig med alt snakket. For i Sinnasnekkeren er det i hovedsak snakk som fører til endring. Ytre endringer som følge av indre endringer, ikke som følge av tungt fysisk arbeid.

I tillegg appellerer programmet til kikkeren i oss. Vår nysgjerrighet gjør at vi holder ut med kvasipsykologien til Sinnasnekkeren. Vi får et intimt innblikk i hvem *de andre* er. Under påskudd av å se et oppussingsprogram får vi innblikk i andre menneskers liv. Ekte mennesker, ikke fiktive. Intime medieuttrykk blir ofte personlige, men ved å kalle det et oppussingsprogram kan seeren rettferdiggjør kikkeren. Slik blir Sinnasnekkeren mer seriøs enn program som eksempelvis Big Brother og Paradis Hotell. Det har et bakteppe av noe håndfast og informativ.

Kapittel 5

DISKUSJON OG DRØFTING

5.1 Innledning

Med bakgrunn i analysen av Sinnasnekkeren og utvalgt teori ønsker jeg i dette kapittelet å drøfte kraften i diskurser og respektabilitet, og bruken av det intime for å formidle dette. Jeg vil forsøke å utdype hvordan disse faktorene gir opphav til at vi forsøker å disiplinere oss inn i gitte forståelser av kulturelt betinget respektabilitet.

Bakteppe for oppgaven er erfaringer fra arbeidslivet. Som veileder i ulike attføringstiltak har jeg jobbet med personer som innehar roller som i liten grad ansees som respektable i vår kultur. Rollene er i første rekke arbeidsledig, straffedømt eller straffedømt og arbeidsledig, med andre ord personer som omtales som «navere» og «kriminelle».

Min erfaring er at handlingsmønsteret til disse personene, personer som speiler seg i sin kulturs nærmest entydig negative forståelse av hvem de er, varierer innenfor to ytterpunkter: Enten videreføres handlingsmønstre som har ført dem inn i roller med lav respektabilitet, eller gjøres alt for å komme ut av rollen.

Når det gjelder den første gruppen, avslører samtaler med dem at skylden for den ikke respektable rollen tillegges noe utenfor. Ofte er dette familien eller samfunnet rundt dem. Med en slik forklaringsmodell vil ofte personen videreføre sitt handlingsmønster. Det er ikke grunnlag for endring av noe ved dem selv, da problemet ikke ligger hos dem, og strukturene rundt dem anses som umulige å endre,. Slik videreføres gjerne rollen som arbeidsledig eller straffedømt, da deres ikke respektable rolle ansees som et strukturproblem, og dermed ikke noe de selv kan gjøre noe med.

Den andre gruppen er karakteristisk for mine deltagere og ligger til grunn for det som kalles deltagere og deltakergrupper i oppgaven. Det var oppdagelsen av deres handlingsmønster som var hovedårsaken til at jeg startet på MIKA-studiet, som i neste omgang førte til denne oppgaven. I motsetning til den første gruppen, forstår denne gruppen utenforskapen som om noe er galt ved dem selv. De anser med andre ord at de må disiplinere seg selv for å passe inn. I sitt forsøk på å disiplinere seg mot det respektable opplever jeg at de ofte blottlegger seg selv for å gi andre, i dette tilfellet veiledere, muligheten til å peke på hva som er galt ved dem. Våre tilbakemeldinger kan de bruke i den kontinuerlige disiplinering mot målet, respektabilitet.

Det samme mønsteret observerer jeg også i en rekke medieuttrykk. I tv-konseptene jeg har sett gis det et grunnleggende budskap om at alle kan skape seg selv som respektable individ ved hjelp av dem som sitter på fasiten for hvilke uttrykk som er respektable. Slik gir programmene en oppskrift på hvordan en kan omdefinere ikke respektable roller til å bli respektable roller. Det «eneste» som trengs er å følge rådene fra programlederen.

Hva er det som ligger til grunn for dette? Hvorfor forstås det at utlevering til en programleder i et tv-program kan gi ønsket respektabilitet? I hvilken grad kan media forstås som en signifikant andre, og hvilke mekanismer bruker media for å få den makten det ligger i å være en signifikant andre? Og sist, men ikke minst, hva får de som forsøker å disiplinere seg igjen for eksponeringen disiplineringen fordrer? Disse spørsmålene vil drøftingen se nærmere på.

Drøftingen vil argumentere for at medias fremtredende rolle i vår kultur er en pådriver for intime betroelser. Jeg vil argumentere for, med dette aspektet som grunn, at media har makt til å definere kulturelle diskurser. Dermed vil oppgaven drøfte hvordan medias vinkling og design er avgjørende for å forstå makten media har i vår kultur. For å argumentere for dette perspektivet er det nødvendig å se på hva som ligger til grunn for det intime mediebildet. Drøftingen vil innlede med dette. Deretter vil drøftingen se nærmere på hvordan det intime og det kommersielle veves sammen til underholdning. Til slutt vil drøftingen ta for seg hvordan hver enkelt kan speile seg selv og sine roller i mediebildet, og hvorfor enkelte velger å eksponere seg for å gjøre seg selv respektable.

Målet med oppgaven er ikke å avsløre om intime betroelser er vanlige i situasjoner der en av partene føler den må disiplinere seg inn i en respektabel rolle, men *hvorfor* intime betroelser deles. Oppgaven er derfor ikke bygget på intervju av informanter eller annet feltarbeid, erfaringene trekkes inn som *eksempler*, ikke empiriske observasjoner.

5.2 Kapital – den intime kulturens grunnstein.

I følge Sennet⁸⁵ er vår kultur preget av en tyrannisk form intimitet. Han beskriver intimitetstyranniet som et stadig økende markedsfokus som har ført til at materialistiske verdier overskygger de moralske verdiene som tidligere regulerte samfunnets. Han beskriver videre hvordan dette har ført til et samfunn der image er viktigere enn fakta.⁸⁶ I følge Sennet er markedsfokuset som ligger til grunn for det intime verdigrunnlaget svært tydelig i

---

⁸⁵Sennett, *Intimitetstyranniet*, kapittel 1

⁸⁶ Sennett, *Intimitetstyranniet*, side 26-45.

mediebildet, noe som er grunnene til at jeg analyserer medieuttrykk når jeg vil forsøke å avsløre den intimiteten jeg erfarte i møte med deltagerne.

De offentlige kommunikasjonsmønstrene har endret seg radikalt de siste årene. Det har ført til at Sennets teorier har blitt enda tydeligere enn da de ble utformet i 1977. Internett som globalisert døråpner er grunnsteinen i denne endringen. Nettet har åpnet opp for at aviser og tidsskrift deler stoff på nettet, og at leserne kan kommentere og dele videre alt fra nyheter til mote. I tillegg har det ført til en enorm utbredelse av sosiale medier og blogger. Alt dette fører til at stadig større del av medieuttrykket blir tilgjengelig på en ny måte, det blir sosialt og intimt.⁸⁷

I *Intimitetstyranniet*,⁸⁸ som teorien i dette underkapittelet bygger på, beskriver Sennet at den viktigste årsaken til dette mediebildet er en grunnleggende markedsstyring som fører til forbruksmentalitet og nærmest ubegrenset konkurranse. Målet i et markedsstyrt samfunn er å bli kjøpt. Med bakgrunn i dette ble det vanlig å ta i bruk sensasjon- og skandalejournalistikk for å bli hørt, sett, og kjøpt, og gi eiere og annonsører inntekter. Når mangfoldet og forbrukersamfunnet stadig akselererer er ikke dette nok. I et ekstremt mangfoldig nyhetsbilde er det å rope høyest umulig. Krigstypene i avisene er hverdagslige, hyllemeter på hyllemeter med medieuttrykk fylles med rop om å bli valgt, sett og kjøpt. Dermed blir uttrykksformen igjen endret. I tillegg til å rope høyt er det å spille på følelser, det intime, en ny mulighet til å bli hørt, sett og kjøpt.

For å få en større forståelse for hvorfor mediebildet er så allestedsværende, intimt og pågående, må vi med andre ord innom det som i stor grad driver medieselskapene, nemlig å bli kjøpt for slik å få kapitalutbytte. I et slikt mediebilde er reklame, og da særlig reklame for forbruksvarer, i følge Sennet, nødvendig. Reklamen generer penger, noe som har resultert i at stadig større del av mediene vies til reklame for forbruksvarer. Et tidstypisk uttrykk på hvor viktig annonsering er for medier er reklamejournalistikk, eller content marketing.⁸⁹ Dette går ut på at journalistene skriver reklameartikler i journalistisk perspektiv. Artikkene ser ut som ordinære journalistiske artikler, men har som formål å selge eller opplyse leserne om et

---

⁸⁷ Sennett, *Intimitetstyranniet*, side 45-51.

⁸⁸ Sennett, *Intimitetstyranniet*.

⁸⁹ Søkord content marketing <https://snl.no/innholdsmarkedsf%C3%B8ring> Store Norske Leksikon. Content marketing. Besøkt 16.11.15

bestemt produkt.⁹⁰ Mediehusene anser at inntektene reklamejournalistikk gir kan finansiere avisene og legge til rette for god journalistikk. Nyheter er ikke lenger nok til å selge tilstrekkelig med aviser til at mediehusene tjener penger. Det trengs noe mer. For målet er ikke ensidig å formidle nyheter, visjoner, legge til rette for dialoger eller at leserne kan sette seg inn i viktige problemstillinger og ulike forståelsesrammer, målet er vel så mye å sikre eierne kapital.

For å få til dette må markedsførere tenke nytt. Folk er lei reklame som presses på dem, og i vårt digitale og nedlastbare samfunn velger folk å hoppe over reklame slik vi er vant med å få den. For å nå frem må markedsførerne benytte seg av nye metoder, metoden de velger er å spille på følelser, det intime. Dette gjøres blant annet ved at de forsøker å bli en del av vårt personlige nettverk. Dermed dukker produkter opp i blogger, tv-programmer, Facebook-feed og så videre. Slik kan den menneskelige opplevelsen, den opplevelsen bloggeren, deltageren i tv-programmet eller våre venner på facebook gjør seg, bli en salgskanal.

Sinnasnekkeren inneholder alle de aspektene som kjennetegner det kommersielle og intime medieuttrykket. Programmet bygger på det intime i form av betroelser fra deltagerne, det kommersielle i form av reklame og produktplassering⁹¹ og det respektable i form av klare bilder av normen. Medieselskapet bruker det intime for å dra seere til et program som formidler det respektable i form av gitte produkter. Høyt seertall gir sponsorer som er interessert i å betale mye for å fremme sine produkter, og dermed medieselskapet kapital. Det oppstår slik en form for symbiose mellom medieselskapet og produsentene av produktene som fremvises. Produsentene stiller til rådighet produkter, og betaler for produktplassering, med andre ord reklame, hvis medieselskapet fremskaffer potensielle kunder, med andre ord seere. Slike mediekonsept er dermed praktiske og kostnadseffektive måter å reklamere på.

I Sinnasnekkeren er det i svært liten grad deltagerne, de som bor i huset, som bestemmer hvordan hjemmet skal bli seende ut etter oppgraderingen. Dette bestemmes av symbiosen medieselskap og de som betaler for å plassere produktene sine i programmet. Forhandlinger mellom medieselskapet og potensielle produsenter om hvem som er villige til å betale høyest pris for å eksponere produktene sine i programmet, er avgjørende for hvordan sluttresultatet blir. Kommersielle hensyn veier dermed mer enn den enkelte families egentlige behov. Dette

---

⁹⁰ Søkeord reklamejournalistikk <http://www.dn.no/meninger/debatt/2015/09/20/2042/Medier/hva-er-reklamejournalistikk> Dagens Næringsliv: *Hva er reklamejournalistikk?* 20. sep. 2015. Besøkt 16.11.15

⁹¹ Søkeord produktplassering. <http://www.medietilsynet.no/mediebildet/reklame/> Medietilsynet. Besøkt 2.3.16

danner grunnlaget for et generisk og respektabelt forbruk, der individuelle behov er underordnet.

Produktene presser seg slik inn i de kulturelle normene, og det kommersielle får makt til å definere at noen trenger endring og flere ting, samtidig som de gis makt til å definere hvilke ting. Det er dermed disse aktørene medieuttrykket gir makt til å angi respektabilitet. Den som leverer produktene til programmet er også den som håper å få selge sine produkter i etterkant. Ved å presentere tydelig hva som er respektabelt og hva som ikke er det, hva som er nødvendig og hva som må endres ut fra at det ikke lenger er trendy, legger programmet føringer for kulturelle diskurser for hva som er respektabelt om en ønsker å tilhøre en gitt kulturgruppe. Programmet kommuniserer forbruk via intimitet fra en ekte familie, og gir seerne et blåpapir på hva de bør skaffe seg for å holde seg utenfor den ikke respektable gruppen. Identiteter konstrueres ikke ut fra hvem en egentlig er, men hva som forespeiles at en kan bli om en kjøper de rette produktene.

5.3 Media, fra dagen nyheter til signifikant andre.

Som identitetskonstruktør er media nærmest allestedsværende. Det kommersielle og intime mediebildet omgir oss nærmest døgnet rundt i magasiner, aviser og reklame, på tv, radio, mobiltelefoner og nettbrett. En del portaler publiserer kun stoff på nettet, og de fleste tv-kanalene overfører sine sendinger på nettet slik at vi kan se dem når det passer oss.

Kommersielle og intime medieuttrykk omgir oss dermed nesten over alt i det offentlige rom, og i alle de rommene i vårt hjem der vi velger å ta med oss mobiler, nettbrett og lignende.

Medienes nærmest kontinuerlige tilstedeværelse, sammen med de intime og personlige uttrykkene som presenteres, bidrar til at det blir naturlig å speile seg selv i deres fremstilling av respektabilitet, hva som er innenfor, og hva som definerer utenforskap. Medieselskapene vet hvilke strenger de skal spille på, de intime, og gir via det lesere og seere informasjon om hva som til en hver tid forventes om de ønsker å bli oppfattet som respektabel innenfor en gitt kulturell diskurs. Speiler de seg i denne informasjonen blir de også bevisst på hva de mangler eller gjør feil, hva som bør korrigeres.

I følge Mead⁹² konstruerer vi oss selv ved å speile oss selv i andres reaksjoner på oss selv. Slik ligger selvoppfattelsen i rommet mellom mennesker, der reaksjoner blir erfart og tolket av den enkelte. Slik anser Mead at vi kun kan forstå oss selv ved å kommunisere med andre. I

---

⁹² Stanford Education, Mead, Georg H. <http://plato.stanford.edu/entries/mead/>

følge Mead legger vi ikke like stor vekt på alle reaksjoner, da det i størst grad er reaksjoner fra dem vi anser har en dominant rolle i forhold til oss selv vi speiler oss i. Dette kan være foreldre overfor et barn, eller de vi opplever står høyere enn oss i sosiale hierarki, som middelklassekvinnene i forhold til arbeiderklassekvinnene i Skeggs⁹³ studie. Mead kaller disse signifikante andre, og anser at vi lar oss påvirke av disse faktorene uten å reflektere over det.

Han anser slik at virkelighetsoppfatningen den enkelte har bygger på kulturelle faktorer, da vi oppfatter de kulturelle diskursene for reaksjoner som naturlige, og derfor i svært liten grad setter spørsmålstegn ved dem. Tydelige budskap om hva som er respektabelt, sammen med fremgangsmåter for hvordan det respektable kan nås, og hvor bra alt blir når det er nådd, er den enkleste og mest effektive formen for oppdragelse. En rekke mediekonsepter spiller på nettopp dette. De viser oss kulturelle forståelser av det ikke respektable og det respektable, og gir oss metoden for å komme fra det ene til det andre. På toppen av respektabilitet forespeiles seer eller leser sunnhet, lykke og en rekke andre positive faktorer om de følger mediettrykkenes råd.

Med forståelsen av den sterke disiplinerende effekten som ligger i ønsket om å være respektabel som bakteppe, samt mediens fokus på intimitet og tydelige formidling av kulturelle diskurser som angir den ønskede respektabiliteten, oppnås en form for fortrolighet mellom mediettrykket og seeren. Fortrolighet er i følge Mead vesentlig for om vi skal oppfatte noe eller noen som signifikante andre. Fortroligheten sammen med bilder av hva som er kulturelt respektabelt og hva som ikke er det, fører til at media kan oppfylle rollen som signifikant andre ut fra hvordan Mead beskriver den.

Slik kan mediene, på samme vis som andre signifikante andre, bidra til å holde den enkelte fanget i en gitt forståelse av seg selv og normen, uten at noen i særlig grad setter spørsmålstegn ved den evige disiplineringen som ligger i det og hele tiden forsøke å endre preferanser, som eksempelvis hvordan hjemmet vårt skal se ut, for å passe inn i en stadig skiftende respektabel. Slik drives forbruksmentaliteten og de materialistiske verdiene i vår kultur stadig fremover, og en kultur basert på individualisme og forbruk videreføres av mediettrykkene vi omgir oss med.

---

⁹³ Skeggs, *Formation of Class & Gender*.

5.4 Det intime og det kommersielle veves sammen til underholdning

Når media går inn i rollen som en signifikant andre samtidig med at det som formidles har et mål om å skaffe mest mulig kapital til eiere og annonsører, blandes roller. Forbruk og varer rettes ikke nødvendigvis inn mot ekte behov, men produseres av de som fremstiller og vil selge varer.

I Sinnasnekkeren kommer det kommersielle frem ved reklamepauser og produktplassering, begge deler tydelige. Programmet består slik av eksponering av materialer og varer som er nødvendige for å oppgradere hjemmet til respektabel standard, blandet med intime betroelser fra deltagere som ikke har klart dette selv.

Dette viser enda tydeligere programmets vinkling. Deltagerne får et nytt og respektabelt hjem mot å bidra med blåkopien på et ikke respektabelt hjem og intime betroelser. Varene som brukes til å skape det respektable hjemmet er ikke lenger bare varer, de er verktøyet eller løsningen som gjør at en familie kan gå fra ikke respektabel til respektabel på under en uke. Ved hjelp av det intime og *quick fix* oppfatningen produserer TV-Norge et program som forhåpentligvis trekker mange seere, med andre ord, potensielle forbrukere.

Deltagerne blir som brikker i et spill. Det viktigste er ikke å hjelpe, men å brette ut privatlivet til en familie som påskudd for å lage et program spekket av informasjon om ulike produkter og en tydelig eksponering av både det respektable og det ikke respektable. Dette kan på et vis sammenlignes med avisenes content marketing, der journalister fyller avisene med produktinformasjon forkledd som nyheter og ordinære artikler. Informasjonen vi får via Sinnasnekkeren er i svært liten grad praktisk eller nyttig. Den er utleverende, åpner opp for en ny arena til å promotere varer, og skaper og vedlikeholder diskurser ut fra forbruk, ikke individuelle behov.

Siden bruken av reklame er begrenset til 12 minutter i timen⁹⁴ er det å veve det intime og det kommersielle sammen til underholdning, en nyttig inntektskilde for de kommersielle kanalene. Det intime trekker seere, jf. kikkeren i oss som omtales i analysen, og reklame og produktplassering genererer salg for annonsørene.

I kraft av språk og bilder stilles seerne overfor ulike former for objektivisering av det ønskelige. Denne objektiviseringen kan forstås som norm, eller den respektable subjektforventningen,

---

⁹⁴ Søkeord reklame. <http://www.medietilsynet.no/mediebildet/reklame/> Medietilsynet. Besøkt 2.3.16.

innenfor en bestemt kulturgruppe. Tydelige bilder og klare budskap blandet med følelser legger til rette for at seeren speiler seg selv i uttrykkene. Dermed har objektifiseringen av en viss stil, estetikk og så videre, blitt innlemmet i den enkeltes identitet, det har blitt subjektivt, med bakgrunn i mekanismene som teoriene til Skeggs, Bourdieu, Foucault og Mead beskriver, og som eksemplifiseres nærmere senere i dette kapittelet.

5.5 Når media kler av enkeltindivider i stede for samfunnet.

Begrepet den fjerde statsmakt⁹⁵ henviser til makten media har i offentligheten. I begrepet ligger medias makt til å avsløre maktmisbruk fra de andre statsmaktene og andre som innehar makt i samfunnet. Medias rolle som makthaver i samfunnet hviler på at media har muligheten til å kle av grupper, institusjoner og andre som sitter med makt til å påvirke samfunnet, i offentligheten. Hva skjer da når medieuttrykk blir intime?

I *Sinnasnekkeren* ser vi tydelig hvordan mediene spiller på det intime for å bli sett og hørt. Scenen for programmet er noe av det mest intime vi kan se for oss, et privat hjem. Videre er deltagerne ikke bare virkelige personer, de er også med på grunnlag av sin rolle som kjernefamilien som ikke har klart å disiplinere seg nok til å skape et respektabelt hjem for seg selv og sine barn.

Sett i lys av Goffmans⁹⁶ dramaturgiske teorier ser vi at deltagerens sceneteppe i stor grad er fjernet. I tillegg belyses det private i langt sterkere grad enn saken. I et program som har navn som refererer til et håndverkeryrke, og som skal dreie som om å endre et hjems utseende, kunne en forventet at økt forståelse for håndverksfag og autoritet som ligger i å mestre et fag, var fremtredende. I *Sinnasnekkeren* er det ikke det. Håndverket har en birolle, og håndverkerne er nærmest usynlige gjennom hele programmet. Det settes heller ingen spørsmål om hvorfor det *Sinnasnekkeren* representerer er respektabelt, og det deltagerne fremviser ikke er det. Implisitt ligger det som noe selvsagt, slik diskurs oftest gjør. Det intime, følelser og personlige betroelser, derimot fremheves. I et intimperspektiv forstår vi at følelser fenger fordi de oppleves raskt av oss, mens fornuft trenger mer tid på å påvirke oss. Følelser og intimitet har dermed evnen til å fenge potensielle seere. Å stille spørsmål ved hvem som har definert at det deltagerne presenterer ikke er respektabelt, med andre ord å se kritisk på kulturelle diskurser for respektabilitet, er ikke personlig, intimt eller basert på følelser, og vil i

---

⁹⁵ Søkeord den fjerde statsmakt. https://snl.no/fjerde_statsmakt Store norske leksikon. Besøkt 30.7.16.

⁹⁶ Goffman *Vårt rollespill til daglig – en studie i hverdagslivets dramatik*.

mindre grad fenge potensielle seere. Dette grunner også i at vårt raskt skiftende mediebilde ikke gir nødvendig tid til å dvele ved det som presenteres. Slik fremmes følelsesbaserte forståelser ytterligere.

I forhold til Sinnasnekkeren kan vi tydelig se hvordan deltagerne kles av for å avsløre hvordan de endte opp i den lite attraktive situasjonen de er. Sinnasnekkeren intervjuer familiemedlemmer, og får innpass i alle rom i familiens hjem. Barn, gråt og oppgitthet er rammen i alle programmene. Deltagerne skyver sceneteppet til side, kler av seg, i håp om å få hjelp av de som ansees å besitte kodene for respektabilitet. Diskursene som definerer dem ut er derimot ikke gjenstand for avkledning, noe en kanskje kunne forvente er medias oppgave. Diskursene kles heller mer på. Skjules enda bedre, av et mediekonsept som slik er med på å styrke og sementere diskurser.

Sennet⁹⁷ beskriver hvordan vi i et moderne, ustabilt og svært fragmentert samfunn søker etter det intime for å dekke et grunnleggende behov for gruppetilhørighet. Paradokset blir at jo mer intim medieverdenen blir, jo mer fragmentert og ustabilt blir samfunnet. Denne vekselvirkningen er i følge Sennet helt naturlig. Når stadig flere gis muligheten til å uttrykke seg, og når «alles» ytringer teoretisk sett kan nå hver enkelt av oss, oversvømmes vi av fragmenter. «Alle» ønsker å si sin mening, «alle» vil fremme sine synspunkt, fortelle om seg selv, sine forståelser og erfaringer. Med bakgrunn i dette spretter sosiale medier og blogger, plattformer som gir alle som ønsker det muligheten til å kunngjøre sine meninger, følelser, behov, ønsker og så videre, opp. Sennet beskriver hvordan vi har skapt et samfunn med et utall individuelle uttrykk, samtidig som vi søker etter gruppetilhørighet.

Slik fremstår vi i vår kultur stadig oftere som individer, samtidig som at media også henvender seg til oss som individer. Fokuset på individet gir næring til det intime, det er meg de henvender seg til, samtidig som målet med intimiteten er å formidle et gitt uttrykk for å få akkurat deg inn i det fellesskapet som prøver å selges. Dette tydeliggjør mediene som signifikante andre. De henvender seg til meg, samtidig som deres agenda er å legge føringer for at nettopp det de forteller meg i den intime handlingen fører meg inn i en gitt diskurs der jeg etter sigende kan oppleve det fellesskapet jeg streber etter.

Intime mediekonsepter, der deltagerne kles av med påskudd av at de skal få hjelp til å oppnå en gitt respektabilitet, blir stadig vanligere i vår kultur. Individer som ikke har et respektabelt

---

⁹⁷ Sennett, *Intimitetstyranniet*. Kapittel 4.

hjem, utseende, en respektabel kropp og så videre, forsøkes disiplinert inn i det respektable ved å fjerne seneteppet slik at medieuttrykket får akkurat riktig dose av intimitet.

Disiplineringen blir mer som et maktmisbruk fra media overfor enkeltindivider, enn en avsløring av det maktmisbruket individer utsettes for. Samtidig tydeliggjør det også maktrelasjonen mellom media og enkeltindividet, struktur og aktør.

Medieuttrykk som *Sinnasnekkeren* er i sitt uttrykk både objektiverende og subjektiverende i følge Sennet.⁹⁸ I slike medieuttrykk gjøres deltagerne til objekter som tydelig fremviser parameterne som definerer dem ut. I løpet av programmet endres dette, slik at deltageren til slutt fremstår innenfor rammene til det kulturelt respektable. De tydelige uttrykkene som brukes gjør det mulig for den enkelte å prøve å endre seg selv ut fra det en kan oppfatte som et objektivt bilde av respektabilitet. Dette kan bidra til at deres evne til å virke oppdragende på seerne og leserne styrkes, men også at mottakerne aktivt kan bruke medieuttrykkene til å skape det bilde av seg selv de ønsker å formidle til andre.

Medienes budskap om hvordan vi bør føre oss for å være respektabel, kan slik bidra til at den enkelte vender seg mot seg selv og ser på seg selv i lys av sin forståelse av hva som må til for å oppnå respektabilitet. Hva en mangler, og hva en må gjøre for å oppfylle gitte subjektforventninger. Den dobbeltheten viser medienes rolle som signifikante andre, noe vi speiler oss i, og dens makt til å skape vår forståelse av oss selv i forhold til den kulturen vi ønsker å være en del av. Det viser maktrelasjonen som eksisterer mellom media og individet, struktur og aktør, der media legger føringer, men også åpner enkeltindividets mulighet til å skape seg selv i et gitt bilde.

5.6 Det er ikke tilfeldig hva som kles på de som lar seg avkle.

Alle kulturer har sine diskurser i forhold til hva som angir respektabilitet. I Skeggs⁹⁹ studie, fra 1997, var det husmor-referanser kvinnene ble målt opp mot. Målet var å holde hjemmet rent og ryddig, mannen borte fra alkohol og at barna tedde seg bra. I tillegg hadde kvinnene i Skeggs studie en forståelse av at omsorgsrollen, både overfor egen familie men også i samfunnet i form av arbeid i lavtlønnede omsorgsykker og frivillig arbeid, ga respektabilitet. I kulturen *Sinnasnekkeren* henvender seg til er estetikk en viktig målestokk på respektabilitet.

---

⁹⁸ Sennett, *Intimitetstyranniet*, side 45-54.

⁹⁹ Skeggs. *Formation of Class & Gender*

I Skeggs studie fikk kvinnene en forståelse av at deres evner som omsorgspersoner og husmødre anga familiens respektabilitet. Et rent og ryddig hjem, velstelte barn og en omsorgsfull kone sa med andre ord at alt var på stell. Sinnasnekkeren legger til grunn at det å ha et respektabelt hjem viser at alt er på stell. Det estetiske ved hjemmet er viktigere enn å ha en velfungerende familie, trygg og god jobb og andre grunnleggende faktorer, da et respektabelt hjem i stor grad indikerer at du besitter alle de andre verdiene. De grunnleggende behovene henger slik fast i det estetiske uttrykket, noe som harmonerer med kulturens materialistiske verdier. Deltagerne er ikke med i programmet for å fortelle om det som fungerer opp mot det respektable, men det som avviker fra det respektable. I starten av programmet fremstår de som en familie nærmest blottet for respektabilitet. Etter hvert som programmet skrider frem kles de mer og mer av, før de på et punkt, når det respektable hjemmet begynner å ta form, begynner å fremstå som stadig mer respektable. Slik kan deltagerne og seerne oppfatte respektabilitet som noe som kan kjøpes og dannes hvis en bare har kjennskap til diskursene for respektabiliteten.

Arbeiderklassekvinnene i Skeggs studie, deltagerne i Sinnasnekkeren og Wadels¹⁰⁰ George bærer alle det som ikke ansees som respektabelt. De viser tydelig hva som faller utenfor det respektable, og hva de gjør for å prøve å presse seg inn det respektable.

Arbeiderklassekvinnene prøver å disiplinere seg inn i den respektable middelklassekvinnerollen. I Sinnasnekkeren er hjemmets utseende målestokken for respektabilitet, mens Georges muligheter til å gjøre ting andre må gjøre etter arbeidstid viser at han ikke er en del av de som yter. Det som ikke passer inn i det respektable forsøkes endret eller underkommuniseres. Omsorgsevne, resurser, deltagelse i arbeidslivet, helse, sykdom, dårlig arbeidsmarked og så videre er ikke tema. Det som ikke er respektabelt avsløres, resten antas det at ikke er på stell.

Kvinnene i Skeggs studie ble ansett som ansvarlige for å sivilisere arbeiderklassen, for slik å holde nasjonens moral oppe. Det er selvfølgelig en umulig oppgave, noe som førte til at de ikke klarte å oppnå den respektabiliteten de higet etter. En kan trekke paralleller fra Skeggs studie til Sinnasnekkeren og George. Sinnasnekkeren uttrykker at respektabilitet oppnås når hjemmet har en viss standard. Slik ekskluderes de som ikke har muligheten til å oppgradere huset sitt innenfor stadig skiftende uttrykk for respektabilitet. For Georges del er den kroniske undersysselsettingen og hans sykdom faktorer som gjør at sannsynligheten for at han oppnår

---

¹⁰⁰ Wadel, *Og kven si skuld er det?*

den respektable rollen som arbeidstaker er liten. Et fåtall klarer til en hver tid å opprettholde standarden til målestokken de blir vurdert opp mot, og disiplinering blir en kontinuerlig prosess der respektabilitet aldri oppnås.

Foucault¹⁰¹ beskriver disiplinering som individualiserende. Når vi stadig disiplinerer oss, for å forsøke å være innenfor gitte normer, fører det til en nærmest konstant observasjon og iakttagelse av oss selv i forhold til utvalgte andre. Siden alt ved oss ansees å være personlig¹⁰² blir kroppen, hjemmet, barna, klærne og så videre oppfattet som oss som individ, og dermed satt under lupen. Slik blir vi mer individualistiske, noe som i følge Sennet også er en av følgene av intimitetssamfunnet. Igjen ser vi hvordan det intime opprettholder, vedlikeholder og viderefører seg selv. Det intime gir muligheter for individualisme på grunn av mangfold, uten å gi et mer nært og tillitsfullt samfunn. På tross av, eller kanskje på grunn av, individualismen, kobler vi oss opp mot andre for å forstå hvordan vi bør handle og agere, for så å granske oss selv for å se hvordan vi best kan oppfylle normer for respektabilitet. Oppkoblingen gjøres enkelt via vår kulturs alltid tilstedeværende media. Slik er hver enkelt av oss med på å opprettholde de samfunnsstrukturene som intimiteten krever for å fungere, og viderefører den intime kulturen.

At vi godtar den stadige disiplineringen det ligger i å erverve seg kredibilitet, og den makten de som setter normen sitter med, kan vi forstå i lys av Bourdieus teori om symbolsk makt.¹⁰³ Selv om mediene i stor grad er styrt av et bakenforliggende marked anser denne oppgaven at det er medieuttrykkene som setter normen, da det er de som formidler dem. Det er dermed mediene som besitter den symbolske makten. Vi oppfatter dermed det mediene presenterer som gjeldende kulturell diskurs. Slik forstår vi mediene som medspillere eller oppslagsverk, med andre ord de som gir oss tips og råd til hvordan vi skal kle oss, oppføre oss, hvilken stil vi skal ha, hva vi skal spise for å oppnå det vi tror vi ønsker, og så videre. Diskurser kjennetegnes av at vi i svært liten grad tenker at det som presenteres har en agenda. For den markedsstyrte kulturen brukes media for å stadig endre våre forestillinger om hva som er respektabelt. Slik kan markedet videreføres ved å produsere og selge stadig nye produkter, livsstiler, ja stadig nye respektable subjektforventninger.

---

¹⁰¹ Foucault, *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie.*

¹⁰² Sennett, *Intimitetstyranniet*, side 20

¹⁰³ Bourdieu, *Den maskuline dominans.*

Bourdieu hevder at de som blir utsatt for symbolsk makt ikke bare godtar makten, men selv også er delaktige i at den utøves, da handlinger gjøres på bakgrunn av det som oppfattes som naturlig innenfor en gitt diskurs.¹⁰⁴ Når mediene tydelig viser hva som er akseptabelt setter de normen for hvordan vi skal, eller i det minste bør, oppføre oss, tenke, føle og handle, både i forhold til oss selv og de vi omgås, men også i forhold til *de andre*. Dette blir svært tydelig i møte med deltagerne i attføringsbransjen og kriminalomsorgen. Deltagerne består av et vidt spekter av mennesker med en ting felles, de står utenfor ordinært arbeid. De mangler den respektable rollen arbeidstaker, samtidig som deres utenforskap også kan føre til andre ikke respektable posisjoner, som lav inntekt, utenforskap i forhold til en reke fellesskap og, i kraft av dette, lav kredibilitet. En måte å forsøke å endre eller dekke over sin ufordelaktige rolle, kan, på samme måte som deltagerne i Sinnasnekkeren, være å skyve bort seneteppet slik at det intime blottlegges i håp om slik å kunne fjerne seg fra sin ikke respektable rolle. Slik avsløres det intime, i bytte med noe nærmest uopnåelig

5.7 å speile sin rolle i et intimt mediebilde

Rollene til dem jeg har erfaring med fra arbeidslivet signaliserer at de av en eller annen grunn ikke har klart å disiplinere seg inn i den respektable rollen arbeidstaker. Vår kultur har ofte stereotypiske forståelser av rollen, forståelser som støttes, dannes og videreføres av blant annet medieuttrykk, politiske uttalelser, og endring av regelverk eller rammer som påvirker de arbeidslediges hverdag. Slik speiler de en massiv ensidig oppfatning av seg selv, og får, jf. Meads speilingsteori, en økt bevissthet om at de ikke ansees som respektable. En kan se for seg en maktesløshet både i forhold til å formidle hvem en er i denne rollen, og hvorfor en har den ikke respektable rollen. Dette kan videre påvirke den enkeltes handlinger eksempelvis mot utleveringen vi ser i Sinnasnekkeren, eller blottleggingen jeg opplever med deltagere.

På et nivå oppfatter deltagerne i Sinnasnekkeren sitt ikke respektable hjem som et bevis for at de ikke innehar rollen som respektabel, på et annet oppfatter mange rollen som arbeidsledig eller straffedømt som et bevis for utenforskap i egen kultur. Den kulturelle normen er et plettfritt hjem og deltagelse i lønnet arbeid, normer som passer inn i de materialistiske verdiene som er respektable i vår kultur. Tiltaksdeltagerne speiler seg i medieuttrykk som forteller dem at de innehar egenskaper som lat, unnasluntrer, snylter og en byrde på samfunnet. De får en bevissthet av seg selv som del av en masse som presser velferdssamfunnet mot sitt bristepunkt. Siden arbeidsdeltagelse er en så viktig faktor i vår

---

¹⁰⁴ Bourdieu, *Den Maskuline dominans*, side 49.

kultur, og utenforskap fra denne arenaen blir tillagt et nærmest entydig negativt fokus, er det svært vanskelig å gi et annet bilde av seg selv enn det som presenteres stadig oftere i media og politiske uttalelser, og som også henger godt fast i vår kulturelle forståelse av arbeidsledighet. Slik bedømmes arbeidsledige på bakgrunn av strenge dikotomier, der roller er enten det ene eller det andre.

Media gjør deltagerne i Sinnasnekkeren og tiltak enda mer bevist på hvem de er, og ikke minst hvem de ikke er. Dette viser medias manglende evne til å være en reell signifikant andre. Intime medieuttrykk, der person er viktigere enn sak, gir et inntrykk av at mediet henvender seg til den enkelte. Men det er umulig. Media fremstiller karikerte forståelser eller enkeltmennesker i en design som passer inn med den kulturelle diskursen. Fremstilling av arbeidsledige som ressurspersoner er nærmest fraværende, normalen er mer fremstilling av arbeidsledige som noen som ikke ønsker å bidra, eller som offer. De intime medieuttrykkene bekrefter slik våre førforståelser og stereotyper i større grad enn det utfordrer dem.

Det intime media fremstiller i liten grad store grupper, det fremstiller enkeltpersoner, men forleder oss til å tro at de gir oss et korrekt bilde på en hel gruppe. Når fokus legges på individnivå bidrar det intime media til å støtte opp under diskurser som allerede finnes.

5.8 å skape seg selv i en mediepåvirket kultur.

Det er stort fokus på hvordan vi blir som vi blir. Kultur, kjønn, biologi, sosialisering og så videre tillegges av ulike personer, interesseorganisasjoner, politikere og så videre ulik grad av viktighet. Denne oppgaven anser relasjoner som viktige for hvordan vi blir den vi blir, da relasjoner gir reaksjoner som vi kan speile oss selv og våre egne uttrykk i. Hva og hvem vi relaterer oss til påvirker hva vi speiler, hvilke valg vi tar, og hvilke potensielle egenskaper vi videreutvikler, med andre ord hvem vi «blir».

Ideelt skulle vi ta til oss og videreutvikle det vi relaterer oss til som til en hver tid stemmer med behov og evner. Slik kan vi styrke forståelsen av oss selv og lettere klare balansegangen mellom hva en skal adoptere, og hva en skal distansere seg fra. Denne balansegangen er viktig, for ingen har kapasitet til å bearbeide all informasjon og alle tilbakemeldinger som om de kommer fra signifikante andre. I følge Mead¹⁰⁵ kan individet kun danne et autentisk og stabilt *Jeg*, et *Jeg* som både distanserer seg fra andres *Jeg* og relaterer seg til andres *Jeg*, når det setter grenser for hva som skal oppfattes som signifikant. Hvor lett er det å sette slike

---

¹⁰⁵ Mead <http://plato.stanford.edu/entries/mead/>

grenser når vi er omgitt av sosiale medier, annonser, realityserier og andre individualiserte og intime medieuttrykk?

Med bakgrunn i Meads teorier kan vi se hvordan *Jeg-et* dannes ved at individet organiserer og integrerer opplevelser, ideer og erfaringer. I starten fra foreldre og andre personer som står barnet nært, senere fra en større sirkel, en sirkel som kan inneholde både mennesker individet kjenner, men også personligheter fra eksempelvis media og reklame. Både den tidlige og den senere kommunikasjonen og interaksjon som speiles integreres, i følge Mead, i individet, og legges til bakgrunn for *Jeg- et*, og den kroppsliggjorte historien (jf. Bourdieus habitusbegrep).¹⁰⁶

Hvis speiling av personligheter fra medieuttrykk tillegges stor verdi kan det føre til at individet identifiserer seg med, og projiserer, en ensidig speiling som ikke har rot i virkeligheten. I en slik speiling oppfylles ikke utvekslingen av uttrykk Mead anser som nødvendig for å danne et autentisk *Jeg*. I stede for en speiling av andres oppfattelse av en selv, som ligger til grunn for hans speilingsteori, kan individet kopierer medieskapt personer. Dette er skapte roller der visse attributter er forstørret, mens andre er skjult, alt etter hvilket budskap medieuttrykket forsøker å gi. I tillegg har ingen av partene mulighet til å regulere relasjonen ut fra reelle parametere. Det foregår med andre ord ikke en speiling, men en kopiering. Å bruke roller som ikke har en reell eksistens, og der det ikke finnes reell speiling, kan dermed ikke danne det Mead beskriver som et autentisk *Jeg*.

Speiling forutsetter samspill. For å få speiling som gir individet et stabilt og mest mulig autentisk *Jeg*, kreves derfor overlevering og besvaring. Individet overleverer hvem det er i form av ord, handlinger og fakta, og justerer seg så ut fra hvordan det opplever at det blir mottatt av andre. Når den andre ikke er til stede når overleveringen foregår har den hverken mulighet til å gi tilbakemelding eller vise et reelt bilde av seg selv. Særlig viktig er dette hvis den andre ansees som signifikant ut fra en forståelse av at den er noen en kjenner, identifiserer seg med, eller som sitter på fasiten til hvordan en kan oppnå respektabilitet, slik mange mediepersonligheter og -uttrykk gjør.

For å illustrere viktigheten av rettleidende tilbakemeldinger kan en bruke en retning der mangel på samspill er satt i system, nemlig psykoterapien, der pasienten i teorien skal ligge bortvendt fra terapeuten. Slik vet pasienten at terapeuten er der uten å ha øyekontakt. Ved å

---

¹⁰⁶ Bourdieu, *Distinksjonen*, side 22-24.

frata pasienten muligheten til å rettlede seg ut fra terapeutens uttrykk, legges det til rett for at pasienten letter kan vende innover. Behandlingsmetoden hindrer speiling, da målet er at pasienten i størst mulig grad skal vende innover, uten å fokusere på hvordan dens uttrykk blir møtt av terapeuten. Behandlingen har ikke som mål å danne et autentisk *Jeg*, men heller å la pasienten forstå mer av hvorfor den har dannet et bestemt *Jeg*.

Rollefigurene som spilles av personer i media har ikke mulighet til å forutse hvordan mottakeren forstår eller reagerer på det som uttrykkes. En kultur der ulike typer media i stadig større grad erstatter reelle samhandlinger kan styrke de diskursene det forfekter, men ikke skape autentiske og holdbare *Jeg*. For selv om individet føler det kan identifisere seg med medieskapte roller, kan det ikke konstruere et stabilt *Jeg* eller *Meg*, da slike konstruksjoner krever et reelt speilingsrom mellom individer.

I tillegg trenger individet i følge Mead rom og tid til å bearbeide inntrykk. Hvis en handling blir møtt med eksempelvis avsky, trenger individet tid til å la tilbakemeldingen synke inn, vurdere situasjonen, danne en forståelse av hva som skjedde, bestemme seg for om det ønsker å stole på reaksjonen, eller avskrive reaksjonen og skille seg fra det en spilte seg i. Om individet anser reaksjonen som legitim trenger det tid til å legge en ny strategi, prøve ut handlingen på nytt, se om den skaper andre reaksjoner hvis den gjøres på en annen måte og så videre. Utvikling av *Jeg* krever med andre ord både rommet mellom mennesker, rommet der reaksjonene oppstår, og rom hvor vurdering av reaksjonene kan foregå. Mead anser at forutsetningen for utvikling er at individet forstår og føler at det blir sett ved å se andres reaksjon på egne handlinger.

Individuelle og intime medieuttrykk legger til rette for å oppfatte medieuttrykk som om de er fra signifikante andre. Men medieuttrykk gir lite rom for reell speiling, og når de i tillegg er raske og flyktig gir de lite eller ingen mulighet til refleksjon. Å danne stabile eller autentiske *Jeg* blir derfor vanskelig. En kultur preget av materialisme og forbruk er også avhengig av at det ikke skapes stabile *Jeg*, da ustabile og stadig skiftende *Jeg* er selve grunnlaget for den endring som kreves for å videreføre markedsverdien som ligger i stadig skiftende diskurser for respektabilitet.

Ser vi på grepene kvinnene i Skeggs studie tok for å presse seg inn det de ble forespeilt var respektable roller, ser vi at respektabilitet har en sterk oppdragende funksjon. Kvinnene spilte middelklassens normer, og forsøkte deretter å overføre dem på seg selv. En slik

ensidig speiling, eller forsøk på å kopiere, sammen med respektabilitetens oppdragende funksjon kan slik ses på som en pådriver til hvordan vi skaper oss selv.

På samme måte som middelklassens normer var bevisstgjørende og oppdragene for kvinnene i Skeggs studie, kan det intime media gi dem som er i en kultur preget av materialistiske og estetiske verdier en bevisstgjørelse av hva som forventes av ut fra objektene som vises. Før TV-seeren skrudde på programmet var hun kanskje ikke klar over alle forventningene det lå til hvordan hjemmet hennes skulle se ut, barna skulle oppdras, hun skulle kle seg, spise og så videre. Ved å se på og relatere seg til et program som Sinnasnekkeren gis en blåkopi på et respektabelt og et ikke respektabelt hjem, godt blandet med intimitet som forførende faktor. Slik skaper medieuttrykk bevisstgjøring rundt seeren som en som fyller kriteriene som forventes for å være respektabel, eller ikke.

Videre kan seeren forsøke å innlemme i sitt liv dette den «speiler» i medieuttrykket, på samme måte som Skeggs arbeiderklassekvinner, med mål om å få den kredibiliteten hun naturlig tror vil føre til respektabilitet. Hvor hardt hun egentlig prøver å integrere også denne forventningen i hverdagen kan variere, men bare det å være bevist på alle forventningene som en bør oppfylle om en vil tilhøre en bestemt kulturgruppe, kan gjøre at seeren gjør grep for å forsøke å heve sin respektabilitet.

Subjektet identifiserer seg på denne måten med en rekke trekk som hun føler hun må, eller i det minste bør, ta opp i seg for å oppfattes som respektabelt innenfor den kulturgruppen hun anser, eller ønsker, hun er en del av. Den underliggende forståelsen av hvor viktig respektabilitet er, og medienes formidling av hva som til en hver tid må være oppfylt for å oppnå respektabilitet, oppdrar og endrer individene. Mediene formes av markedskrefter og underliggende fenomener i kulturen, og kulturen formes av medienes materialistiske uttrykk. Slik påvirker media og kultur hverandre. Diskurser endres og videreføres, og idealer produseres og reproduseres.

5.9 Eksponering som metode for å gjøre seg selv respektabel

Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet har jeg via mitt arbeid opplevd at handlingene til deltagere som innehar ikke respektable roller oftest varierer innenfor to ytterpunkter: Enten videreføres handlingsmønstre som har ført dem inn i roller med lav respektabilitet, eller gjøres grep for å komme ut av rollen.

Den siste gruppen er betegnende for mine deltagere, Skeggs arbeiderklassekvinner, George og deltagerne i konsepter som Sinnasnekkeren. De har det til felles at de anser at de via disiplinering kan endre sin ikke respektable situasjon. Dermed brukes mye tid på observasjon og selvdisciplinering opp mot det de oppfattet som foretrukket oppførsel og foretrukne roller. I denne prosessen opplevde mine kollegaer og jeg at de blottla seg selv for å gi andre, i dette tilfellet oss som veiledere, muligheten til å peke på hva som var galt ved dem. Våre tilbakemeldinger kunne videre brukes i disiplinering mot målet, respektabilitet.

Det samme sees også i en rekke medieuttrykk. Det formidles at alle kan skape seg selv ved hjelp av dem som sitter på fasiten for respektabilitet. Slik gir programmene en oppskrift på hvordan en kan omdefinere ikke respektable roller til respektable roller. Kunnskap er makt, og i den avmaktsposisjonen langtidslidighet eller straffedømt kan oppleves som, gjelder det å tilegne seg den kunnskapen som kan gi mulighet til å endre sin posisjon. Ved å skape seg selv ut fra den foretrukne væremåten skjærer en seg i teorien fra å bli dratt ned i hierarkiet. Det å kunne skape et respektabelt selv kan gi en følelse av makt, men samtidig legges en under en individualiserende og symbolsk maktstruktur. Sennett beskriver dette som intimitetstyranni, og skriver: *Det består ikke i tvang, men å skape en tro på en bestemt målestokk for sannhet som gjelder for den sosiale virkelighetens sammensatte problemer.*¹⁰⁷ For det er på ingen måte tilfeldig hvordan en skal skape seg selv om en vil bli oppfattet som respektabel. Det er ikke med bakgrunn i den individualistiske friheten som kulturen forfekter, eller den enkeltes ønsker eller mestringer, men med bakgrunn i kulturelt definerte respektable kategorier. Slik ansees det at den sosiale virkeligheten viskes bort om en bare disiplinere seg inn i den respektable rollen. At det intime sitter løst, når det å trekke bort seneteppet kan forstås som et middel til å endre den sosiale virkeligheten, er dermed forståelig.

I Sinnasnekkeren fremstilles Otto Robsahm, som gestalter rollen som den sinte snekkeren, som den med kredibilitet. Deltagernes hjem er scenen der det respektable og ikke respektable presenteres. For å gå fra det ene til det andre trengs «kun» deling av intime detaljer til Sinnasnekkeren, han som innehar kredibilitet og dermed kan fortelle de ikke respektable hvordan de skal disiplinere seg. Det samme designet og de samme strukturene ligger til grunn for en rekke tv-programmer, og i forholdet mellom deltager og veileder i utførelsestiltak.

---

¹⁰⁷ Sennett, *Intimitetstyranniet*, side 139.

Det private deles av deltagerne for å forklare den ufordelaktige situasjonen de sitter i, men vel så viktig for å få kunnskapen om hvordan de kan fjerne seg fra situasjonen. Kunnskapen forstår deltagerne i tv-programmene at programlederen besitter, mens deltagerne i attføringstiltak anser at veiledere og arbeidsledere, de med rollen som arbeidstaker, har de nødvendige verktøyene. Deltagerne innehar en antiidentitet som står i motsetning til den respektable identiteten. Antiidentiteten kan viskes bort ved å endre seg ut fra en bestemt målestokk for respektabilitet. For i en intimbasert kultur er både identiteter og antiidentiteter et resultat av personlige egenskaper, ikke en midlertidig eller tilfeldig rolle, eller større samfunnsstrukturer.¹⁰⁸

Et eksempel på dette er deltagelse i arbeidslivet. I vår kultur er ofte det første spørsmålet vi stiller når vi møtes relatert til arbeidsforhold. Det viser at arbeid er en viktig og mangfoldig kulturell meningsbærer som langt overgår det å bytte tjenester mot lønn. I en intim og materialistisk kultur er tjenesten ofte vel så viktig som lønnen fordi tjenesten ikke bare sier noe om lønnen, men også om hvem du er. Dette harmonerer med Bourdieus kapitalbegrep som beskrives i *Distinksjonen*.¹⁰⁹ Valg den enkelte tar sier noe om hvordan en behersker de symbolske og kulturelle kodene. I vår kultur blir arbeid identitet. Det differensierer oss fra hverandre og viser i hvilken grad vi behersker symbolske og kulturelle koder. Ved lediggang mister arbeideren ikke bare arbeid, men også alle disse faktorene.

I lys av vår forståelse for arbeid er det å spørre andre hva de arbeider med ikke en tom frase, men et spørsmål om hvem den andre helt grunnleggende er. I lys av Bourdieus kapitalbegrep kan vi se at informasjon om en annens arbeid gir oss mye informasjon om personen. Yrker representerer kunnskap, økonomi, status, makt, sosiale skiller og så videre. Arbeid er slik ikke bare noe en gjør, men noe en er. Arbeidsledighet henger med andre ord ikke sammen med politikk, samfunnsforhold eller andre strukturelle utfordringer, slik samfunnet rundt Wadels George, det angir svakhet ved den arbeidsledige som person, med andre ord, George. Har en ikke arbeid er en ikke en arbeider. Det er få som tar til orde for at et samfunn med høy arbeidsledighet har arbeidere uten arbeid, da det ikke er individene som plutselig mister arbeidsevnen, men samfunnet som har mistet evnene til å sysselsette dem.

---

¹⁰⁸ Sennett, *Intimitetstyranniet*. Side 19-22 og kapittel 4.

¹⁰⁹ Bourdieu, *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*

På samme måte som alle andre identifiserer deltagerne seg med det de speiler seg i. Det intime mediebildet og den intime kulturen gir også dem forståelsen av at alt ved dem er personlig, og om de skal oppnå respektabilitet må de endre personlige egenskaper. Ser vi deltagere i ulike arbeidstiltak med dette som bakteppe forstår vi lettere at faktorer som samfunn preget av undersyssetning, at de har feil utdanning i forhold til hva arbeidsmarkedet trenger, for lite utdanning i et mer og mer spesialisert arbeidsliv, eller er hindret i å ta ulike typer arbeid på grunn av sykdom, og så videre, i liten grad er relevant for dem. De opplever sin egen rolle i samfunnet som grunnleggende negativ og blottet for respektabilitet på bakgrunn av at de ikke har en rolle som oppfyller den respektable kulturelle diskursen på en arena, det ordinære arbeidslivet. For å endre dette leter de etter forklarende årsaker hos seg selv. Ønsker en å endre personlige egenskaper krever det at en må se nærmere på egen person. Å dele det personlige til mennesker som oppfattes som respektable kan være en løsning. Ser vi på det i lys av den enkeltes sterke ønske om å oppnå respektabilitet ser vi den oppdragende effekten Skeggs beskriver at respektabilitet har. Eksponering, med mål om å få nødvendig kunnskap om den rollen en ønsker å inneha, kan slik oppleves som en måte å endre en ikke respektable rolle til en respektable.

5.10 å veksle inn respektabilitet med intimitet

Forståelsen av at det å dele personlige sider ved seg selv kan føre til respektabilitet kan sees i lys av Bourdieus¹¹⁰ teori om symbolsk makt, og Foucaults¹¹¹ maktperspektiv.

I følge Foucault ligger makt i sjiktet mellom individualisering og normalisering. Slik forklarer han makt som noe som er bundet opp i forståelsesrammer som ligger til grunn for diskurser, og derfor er vanskelige å få øye på. Det er bindingen mellom makt og diskurser som muliggjør makten til respektabilitet. Respektabilitet defineres av de som ansees å ha det, mens de som opplever at de ikke innehar det gjerne forsøker å oppnå det ved å øke kontrollen over seg selv. Det gir seg gjerne utslag i at de gjør og sier ting som ikke faller dem naturlig, men som de anser er nødvendig for å endre egenskaper som fører til utenforskap. Dette er i tråd med Foucaults forståelse av makt som individualiserende.

Opplevelsen av at kulturen setter visse premisser for respektable identiteter kan være styrende for deltagerens deling av det private, og sammenfaller med teoriene om at sosiale skiller

---

¹¹⁰ Bourdieu, *Den maskuline dominans*, side 49.

¹¹¹ Foucault, *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*.

skapes ut fra kriterier som gis bestemte meninger innenfor en kulturell ramme. Siden sosiale skiller skapes og gjenskapes er det en viss mulighet for at en ikke respektabel rolle kan omformes til en respektabel rolle, og dermed gjøre identiteten respektabel. Å dele det private kan gi informasjon som kan brukes i disiplineringen. Intime betroelser blir da noe som kan veksles inn i bytte mot respektabilitet. Hvis deltagerne anser at deres ikke fordelaktige situasjon bunner i at det er *noe* personlig galt med dem, kan informasjon om dette *noe* kanskje gis fra programleder eller tiltaksansatte, de respektable, når de gis innsyn i deltagerens privatliv. Så lenge rollen ikke endres, den arbeidsledige forblir arbeidsledig, kan utleveringen fortsette i håp om at dette *noe* en gang skal komme frem.

Slik ser vi at strukturene angir en forventet standard som de fleste ønsker å strekke seg mot. Denne mekanismen gir strukturene makt til å skape kulturelle diskurser som individene føler de må leve innenfor for å bli oppfattet som respektable i egen kultur. Men samtidig kan individene bruke strukturene aktivt, presse ut av dem det de føler de trenger, for slik å holde seg oppdatert på respektable handlingsmønstre. Strukturene har makt, men gir også muligheter, særlig for dem som ikke deltar direkte, men observerer.

For programmene har få deltagere og mange seere. Seerne er i en annen situasjon enn deltagerne, og kan bruke programmet uten å utlevere seg. De kan lære av programmet. Bruke det som en blåkopi for hva som definerer ut og inn i en gitt kulturell diskurs, og aktivt forsøke å danne respektable uttrykk. Strukturen, programmet, har fremdeles makt til å definere diskurser, men seeren, aktøren, kan bruke programmet og legge det til grunn for sine egne uttrykk.

Ut fra mine erfaringer fører forsøket på å veksle inn respektabilitet med intimitet lite positivt med seg i attføringsløp. Så lenge deltagerne ikke får byttet ut rollen som arbeidsledig med rollen arbeidstaker, vil disiplineringen nærmest bli kronisk. Stadig nye intime detaljer fortelles i møte med stadig nye mennesker, i den evige spiralen langtidslidighet ofte er, i håp om at en gang vil metoden som kan hjelpe dem til å disiplinere seg inn i den respektable rollen komme.

Som med Skeggs arbeiderklassekvinner vil de aldri klare det fullt ut, nettopp på grunn av sin rolle som arbeidsledig. Kvinnene i Skeggs studie forble i rollen arbeiderklassekvinne uansett hvor dyktige og omsorgsfulle de var. På samme vis forblir rollen arbeidsledig hengende ved deltagerne, uansett hvor mye de forsøker å endre sin fremtoning. Mangel på respektabilitet henger fast i, ofte stereotypiske, rolleforståelser, i mye større grad enn hvem de faktisk er i rollen.

Dette tydeliggjør at makt ligger i begrepene våre, jf. Foucault. De som har makt til å danne forståelser av begrepene er de som befinner seg i respektable roller. De definerer slik sine egne egenskaper og ferdigheter inn i respektable begrep. Egenskaper og ferdigheter som ikke befinner seg innenfor disse rammene anses automatisk som antiidetniter, og angir slik utenforskap. De som ikke passer inn står i en avmaktsposisjon der eksponering, eller utlevering av personlige egenskaper, kan anses som en mulighet til å endre seg slik at de kan passe inn i den respektable rollen. Når en kulturell diskurs nesten ensidig forstår arbeidsledig, uføretrygdet, straffedømt og så videre som ikke respektable roller, viser det at dette ikke er normativere innenfor den kulturen. For å nå normen må en disiplinere seg, eller i det minste prøve å underkommunisere den ikke fordelaktige rollen, for slik å forsøke å fjerne seg fra den og det den står for.

Slik kan respektabilitet forstås som noe aktivt som driver enkeltindivider til kontinuerlig endring for å passe inn i gitte identiteter. Aktiviteten kan være mer eller mindre subtile former for selvdisiplinering, eller eksponering i håp om at det vil gi verktøyene de trenger for å oppnå respektabilitet. Siden den grunnleggende forståelsen i en intim kultur er at alt ved individet er personlig (jf. Sennet), blir det å utlevere personlige ting i stor grad naturlig. Dette viser i Sinnasnekkeren og lignende programmer, men også blant deltagerne i mitt arbeid.

Det intime og private samt grunnleggende egenskaper anses å være grunnen til utenforskapen. Sceneteppet, som beskytter det private, fjernes, nettopp fordi det anses at det er bak dette at kjernen til den manglende respektabiliteten ligger. Autoriteten som ligger i en respektabel rolle, og det handlingsrommet den enkelte føler den har til rådighet, kan dermed gi seg uttrykk i handlinger som ved første øyekast virker uforståelig, men som gjøres da det anses som nødvendig.

Hvor godt dette lykkes, i hvor stor grad noen oppnår den kredibiliteten de trenger for å oppfattes som respektable, er i et intimitetsperspektiv ikke av interesse. Det personlige, det du og jeg opplever når vi ser etterbildene av et oppusset rom eller hus, er viktigere enn om endringen faktisk har bidratt til at de som har stilt seg til skue har oppnådd noe. For i en intim kultur er nettopp det personlige viktigere enn sak.

5.11 Lage seg respektabel, men ikke på hvilket som helst vis.

Det er en tydelig sammenheng mellom selvfremstillingen begge deltagergruppene bruker mye tid og krefter på, og Wadels¹¹² George. Wadel beskriver Georges kamp for selvrespekt og verdighet i en situasjon med kronisk undersysselsetting. Han beskriver slik at selv i et samfunn med kronisk undersysselsetting møter de som ikke er i arbeid fordømming basert på stereotypiske forståelser av arbeidsledighet.

Når felles oppfatning bygges på stereotypier er det vanskelig for den enkelte å motbevise det som ansees som en gitt sannhet. George hadde sine metoder for å opprettholde sin respektabilitet, vårt mangfoldige mediasamfunn gir deltagergruppene en rekke andre muligheter. Ved smart bruk av sosiale medier er det nemlig mulig å endre folks forståelse av en selv.

Georg var opptatt av å gjøre ting det ble forventet at han gjorde, samtidig som han var opptatt av å gjøre det på bestemte tidspunkt. Selv om han hadde hele dagene fri, og dermed kunne rydde, male og stelle utsiden av huset sitt når det passet ham, valgte han å gjøre det på ettermiddager og i helger når de som gikk på arbeid gjorde det. En parallell til dette observerer jeg i mitt arbeid.

Det å lage en mest mulig respektabel fremstilling av seg selv, på tross av roller eller uttrykk som ikke angir respektabilitet, blir noe en del deltagerne bruker mye tid på. De fleste deltagerne bor i en større by, så nabotettheten, som George var så opptatt av, er i mindre grad til stede. Det som deltagerne derimot har er medier og sosiale medier. Deltagerne i Sinnasnekkeren bruker media som et verktøy til å få en rask innføring i det respektable. Deltagere i arbeidsrettede tiltak kan bruke vanlige medier og sosiale medier. Media som blåpapir, og sosiale medier for å lage egne landsbyer ved å legge til venner eller følgere ut fra hvem de vil innlemme i sitt «prosjekt respektabel». Oppgaven studerer ikke sosiale medier, men tar opp faktorer som er allment kjente for sosiale medier, gjengs bruk, og ikke konkrete eksempler, for å vise hvordan dette kan være en arena for å øke ens kredibilitet.

De fleste vet at sosiale medier er en oppkonstruksjon av oss selv. Hva som legges ut er for noen litt vilkårlig, for andre svært nøye beregnet. Der George var opptatt av å utføre ting til bestemte tider for å øke sin kredibilitet, gir sosiale medier deltagerne muligheten til å gjøre det samme.

---

¹¹² Wadel, *Og kven si skuld er det?*

På samme måte som hos Georg er det ikke vilkårlig hva og når ting blir publisert på sosiale medier. Eksempelvis vil ikke et bilde av en lunch på byens hippeste kafe nødvendigvis gi den kredibiliteten som trengs. Stedet og aktiviteten gir kredibilitet, men for dem som ikke er i arbeid kan dette bildet gi de motsatte signalene som hvis det ble lagt ut av venner og bekjente i arbeid. Å legge ut dokumentasjon på at en både har penger nok til å spise lunch på et sted med høye priser, og anledning til å bruke tiden da de fleste andre er på jobb til å spise en bedre lunch, kan gi det motsatte av kredibilitet, det kan definere dem som *de andre*.

Det samme gjelder trening på byens mest velrennomerte yogainstitutt, en treningsform som for tiden anses som respektabel, og dermed indikerer at du har en internalisert forståelse av hva som er høyverdig (jf. Bourdieu).¹¹³ Å delta der gir kredibilitet som kan dekke over noe av den fremtredende rollen som arbeidsledig, men å delta på et kurs på dagtid, eller på for mange kurs, gir det motsatte.

Deltagerne i Sinnasnekkeren ønsker også å øke sin kredibilitet for å fremstå som respektable. De forsøker å presse rollen som ikke respektabel familie bort ved hjelp av å oppfylle respektable krav til bolig. På samme måte kan arbeidsledige gjøre ting som presser rollen som arbeidsledig bort fra en. Men der deltagerne i Sinnasnekkeren må betale med intimitet, kan de arbeidsledige bruke ulike medieuttrykk som blåpapir for selvkonstruksjonen.

Slik kan de sende ut kjappe meldinger med de rette bildene via sine private sosiale medier. Dette vil være mer effektivt enn en lang og dyp fortelling om hvorfor en er der en er. Bilde eller statusoppdatering fra en person som spiser kulturelt ansett riktig mat på riktige steder, trener med den rette metoden på det rette stedet, og ferierer på respektable steder, oppfattes i større grad som en person som er arbeidsledig på grunn av uheldige omstendigheter utenfor seg selv enn en som dweler ved «bagateller» og fremstår som et offer. Avslører den arbeidsledige for hyppige besøk på respektable steder, eller at den ofte er å se på disse stendene på dagtid, er forståelsen at hun har det for godt, og benytter seg av systemet. Ingen referanser til steder eller aktiviteter som øker kredibiliteten ansees på den andre siden som en bekreftelse på den stereotypiske forståelsen av rollen arbeidsledig. Slik opplevde også George det. Om han forsømte hus og hage bekreftet han stereotypien som unnasluntrere og lat. Likedan om han gjorde den typen arbeid så feil tidspunkt. Der de rette personlige uttrykkene

---

¹¹³ Bourdieu, *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*.

kan gi andre en forståelse av en person som innehar det som forventes av en respektabel person, kan feil personlige uttrykk bekrefte utenforskap.

Både George og deltagergruppene kan, ved å konstruere seg selv ut fra gitte parameter for respektabilitet, dermed delvis definere seg bort fra de ikke respektable rollene. Dette krever en god porsjon egeninnsats og kløkt, og er en øvelse i balansegang. For hele tiden å gi ut informasjon som står i opposisjon til den gjeldende stereotypien, fordrer det at en må holde seg oppdatert på nye begrep og kategorier som dannes.

Denne formen for selvframstilling kan forstås i lys av Sennet, Skeggs og Foucaults teorier som omtales i denne oppgaven, og kan begrenses ut fra Bourdieus teorier om kulturell kapital¹¹⁴ som forenklet kan oppsummeres som dannelsesforskjeller som ligger til grunn for forskjells dannelser. Med andre ord, har en ikke forståelse for hva som oppfattes som respektabelt, kan en ikke konstruere seg selv som respektabel.

Sennet beskriver hvordan alt ved individet anses å være personlig i et intimt samfunn. Slik viskes grensen mellom oss selv og andre ut, og vi oppfatter andre i lys av oss selv. Slik kan den enkelte skape en illusjon rundt seg selv ved å vise frem det respektable på riktig måte. Ved å vise det som speiler det respektable vil dermed deltageren speile andre respektable, og slik oppfattes som respektable av andre.

Når det gjelder Foucault kan vi se den objektiverende makten som det som danner rolleforståelser, mens deltagerne og Georg forsøk på å endre ulike parametere viser makt som individualiserende. Når de blir forstått, eller observert, ut fra stereotypiske forståelser av arbeidsledige eller straffedømte, er ikke dette bare en forbigående situasjon, det har blitt noe som identifiserer dem. De fleste ønsker ikke å forbindes med de negative parameterne som ligger i disse ikke respektable rollene, og bruker dermed tid og krefter på å forsøke å endre sin biografi. Slik ser vi hvordan individene konstruerer seg selv som subjekt ut fra den objektifisering den enkeltes biografi gir.

Biografiene er i følge Foucault holdt over individene utenfra, på samme måte som Skeggs anser at kredibilitet er noe som angis utenfra, og danner diskurser som den enketen presses inn i. Slik blir diskursen en del av selvet til den enkelte, og ringen er sluttet. Den straffedømte er fremdeles en forbryter, selv etter at straffen er sonet, og den arbeidsledige er en

---

¹¹⁴ Bourdieu, *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*

unnasluntrer selv om arbeidsmarkedet ikke klarer å produsere nok arbeid til alle som ønsker å delta i arbeidslivet.

Ser vi deltagergruppene og George i lys respektabilitet, blir det å skape seg selv som et respektabelt individ, ikke nødvendigvis det samme som å gjøre det som faller den enkelte naturlig. En kan ikke skape seg selv akkurat slik en vil. For å oppnå respektabilitet er det viktigste å finne frem til en væremåte som gir nødvendig kredibilitet i forhold til den sosiale gruppen en sammenligner seg med. I søken etter denne væremåten kan deling av det private oppleves som nødvendig og naturlig. Det private blir slik offentlig, seneteppet dras til side som i en byttehandel, der målet er å gi noe for å tilegne seg noe annet. Balansegangen mellom å tilegne seg det de ønsker, og bli offer for sitt eget forsøk på å skrive om sine biografier er krevende. Særlig når deltagere viser seg frem i tv-programmer og andre medier der deres «før» egenskaper brukes for å vise nettopp det ikke respektable. Omskrivingen av biografien foregår for åpen scene, og blir dermed ikke en omskriving eller endring, men en enda tydelig del av biografien.

Kapittel 6

KONKLUSJON

Denne oppgaven er en studie av mediers mulighet til å virke som speil der individene konstant kan speile sine handlinger, roller, estetiske valg, sin væremåte, og så videre mot kulturelle normer. Oppgaven har gitt en bredere forståelse av en faktor som medvirker og muliggjør denne speilingen, menneskets stadige forsøk på å etablere en respektabel identitet. For, de aller fleste ønsker å fremstå som respektable. Slik forstår de at de, både av seg selv og andre, kan anses som personer som oppfyller de kulturelle kravene, innordner seg og er ressurser for samfunnet de lever i. Alle, men kanskje i størst grad dem som ikke anser at de innehar respektable roller, vil forsøke å dekke over brister de føler de har ved å danne et så respektabelt inntrykk av seg selv som mulig.

Denne higen etter respektabilitet kan føre til selvtap, da det i liten grad er det som faller den enkelte naturlig som forsøkes fremmet, men i større grad det kulturelt aksepterte. Slik får vi ikke bare et personlig selvtap, men også et kulturelt selvtap. Dette gir seg utslag i en kultur preget av selvframstilling, eller ekshibisjonisme, individyrkelse og forbruk som middel for å skaffe det som til en hver tid er nødvendig for å opprettholde respektabiliteten. Vi får med andre ord en intim forbrukskultur der alle leter etter seg selv i speilbilde til dem det anses har det rette uttrykket.

Når media både er allestedsværende og formet slik at det kan oppfattes som en signifikant andre, vil det media formidler reflekteres i individene som speiler seg i medias framstillinger av det respektable. Media sender ut gitte uttrykk, og kulturen reflekterer dem i form av kulturelle diskurser for foretrukket oppførsel, utseende, vaner og så videre.

Selvtapet, og den individbaserte og intime kulturen, forsterkes, produseres og videreføres av det intime mediedesignet som er gjengs i kulturen. Slik får vi en selvsentrert, nærmest narsissistisk, kultur, der alle kan fremstille seg selv slik de ønsker, samtidig som kulturen på et vis utsletter seg selv da alle higer etter det samme uttrykket. Paradokset blir at konstruksjonen av oss selv som respektable ut fra speilingen av medieuttrykk, med andre ord dannelse av det som forstås som det rette oss, gir oss en evig disiplinering og selvkonstruksjon som ikke harmonerer med vårt egentlige selv.

Siden vi leter etter oss selv i mediene, blir vi mediene. Noe fremveksten, bruken og betydningen av såkalte sosiale medier i den enkeltes liv viser. I mediene finner vi ikke den

ressurssterke arbeidsledige eller den perfekte familie i et estetisk smakløst hjem. Dermed skaper heller ikke vi oss selv inn i disse rollene. Bildet som tegnes i media av ulike roller, særlig de ikke respektable, er gjerne stigmatiserende, og mistenkeliggjør de som ikke innehar respektabel roller for ikke bare å ha en ikke respektabel rolle, men også være en ikke respektabel person. Er den ikke respektable rollen en betydelig rolle i rollerepertoaret, som eksempelvis arbeidsledig eller straffedømt, oppfattes den gjerne som dekkende for alle områder i livet. Slik blir estetikk, matvaner, rotet hus, evnene til å oppdra unger, ja hele samfunnsånden til dem som ikke anses å sitte med respektable roller, mistenkeliggjort.

Et så allestedsværende, intimt og tydelig medieuttrykk som det som finnes i vår kultur, vil dermed legge føringer for hvordan vi skaper oss selv. Media som struktur har dermed makt til å definere normer og angi diskurser, men kan også brukes av individene som en oppskrift på hvordan en skal te seg for å nærme seg den respektable rollen, eller i det minste fjerne seg mest mulig fra ikke respektable roller.

KILDER

Bøker.

- Bilton et al. *Introductory Sociology*. New York: Palgrave Macmillan, 2002.
- Bourdieu, Pierre. *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag A/S. 1995.
- Bourdieu, Pierre. *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax Forlag A/S. 2000
- Dalland, Olav. *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2007.
- Drønen, Tomas, Fretheim, Kjetil og Skjortnes, Marianne (red.). *Forståelsens gyldne øyeblikk. Festskrift til Øyvind Dahl*. Trondheim: Tapir akademiske forlag, 2011.
- Eriksen, Thomas Hylland. *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget, 2001
- Fairclough, Norman. *Language and Power*. Harlow: Longman. 2001
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press. 1992
- Foucault, Michel. *Overvåking og straff. Det moderne fengsels historie*. Oslo: Gyldendal, 1977
- Gadamer, Hans Georg. *Sannhet og metode. Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oslo: Pax forlag. 2010
- Geertz, Clifford. *The interpretation of Cultures*. New York, NY: Basic Books, 1973.
- Goffman, Erving. *Vårt rollespill til daglig – en studie i hverdagslivets dramatikk*. Oslo: Pax Forlag A/S, 1992
- Korsnes, Olav et.al *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget. 2004
- Lorentzen, Jørgen, Muhleisen, Wenche. *Kjønnforskning - En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget AS, 2006.
- Sennett, Richard. *Det fleksible mennesket*. Bergen: Fagbokforlaget, 2001
- Sennett, Richard. *Intimitetstyranniet*. Oslo: J.W. Cappelen Forlag AS, 1992.
- Skeggs, Beverley. *Formation of Class & Gender*. London: SAGE Publication, 1997

Wadel, Cato. *Og kven si skuld er det?* Oslo: Høyskoleforlaget, 2011

Wodak, Ruth and Meyer, Michael. *Methods of Chritical Discourse Analysis*. London: SAGE Publications. 2001

Internetkilder.

Norbert Elias Foundation. Norbert Elias, Concepts and Principles; tilgjengelig på <http://www.norberteliasfoundation.nl/network/concepts.php> Besøkt 28.11.14

Stanford Encyclopedia of Philosophy, Mead, Georg H; tilgjengelig på <http://plato.stanford.edu/entries/mead/> Besøkt 20.11.14.

Store Norske Leksikon:

Gemeinschaft. <https://snl.no/Gemeinschaft> Besøkt 26.11.14.

Gesellechaft. <https://snl.no/Gesellschaft> Besøkt 26.11.14

Sosioloekt. <https://snl.no/sosiolekt> Besøkt 05.02.15

Interseksjonalitet. <https://snl.no/interseksjonalitet> Besøkt 05.02.15

Den fjerde statsmakt. https://snl.no/fjerde_statsmakt Besøkt 30.7.16

Content marketing <https://snl.no/innholdsmarkedsf%C3%B8ring> Besøkt 16.11.15

Dagens Næringsliv: Søkeord *reklamejournalistikk*. *Hva er reklamejournalistikk?* 20. sep. 2015. <http://www.dn.no/meninger/debatt/2015/09/20/2042/Medier/hva-er-reklamejournalistikk> Besøkt 16.11.15

Medietilsynet:

Produktplassering. <http://www.medietilsynet.no/mediebildet/reklame/> Besøkt 2.3.16

Reklame. <http://www.medietilsynet.no/mediebildet/reklame/> Besøkt 2.3.16

Produktplassering. <http://www.medietilsynet.no/mediebildet/reklame/> Besøkt 2.3.16

Hompland, Andreas. *Sosiologi. Hva er arbeid?* <http://sosiologen.no/hva-er-sosiologi/hva-er-arbeid/> Besøkt 23.10.16

Fem. <http://www.fem.no/programmer/trinny-susannah-oppdrag-norge> Besøkt 30.05.16

TVNorge.

<http://www.tvnorge.no/programmer/sinnasnekker-n/sinnasnekker-n-endelig-tilbake-1.12295>

og <http://www.tvnorge.no/programmer/sinnasnekker-n> Besøkt 16.07.15

<http://www.tvnorge.no/programmer/the-biggest-loser-norge/reality-slanking-i-helnorsk-versjon-1.31799> Besøkt 16.07.15

<http://www.tvnorge.no/programmer/the-biggest-loser-norge> Besøkt 16.07.15

TV3. <http://mat.tv3.no/hellstrom-rydder-opp-hjemme> Besøkt 16.07.15

Kompendier og forelesningsnotater

Kasin, Olav. 2008. «Flerkulturell – hva der de og hvem er de?» I *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*, red. Anne Merete Otterstad.

«*Interkulturell kompetanse 1*» 2013 Utdelt av Tomas Sundnes Drønen i forelesning 23.1.13.